T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

TÜRKİYE MEDYASINDA "TAŞ ATAN ÇOCUKLAR"IN TEMSİLİ

Yüksek Lisans Tezi

Özge EKMEN

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

TÜRKİYE MEDYASINDA "TAŞ ATAN ÇOCUKLAR"IN TEMSİLİ

Yüksek Lisans Tezi

Özge EKMEN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Bedriye POYRAZ

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

TÜRKİYE MEDYASINDA "TAŞ ATAN ÇOCUKLAR"IN TEMSİLİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bedriye POYRAZ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Bedriye Poyraz	B. Poyraz
Prof. Dr. Funda Ş. Cantek	
Yrd. Doç. Dr. Hatice Karaasian Sobu	
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi: 18.06.2014

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (24./06../2014)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

Özge Ekmen

İmzası

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER i

TABLO LİSTESİ iii

ŞEKİL LİSTESİ iv

KISALTMALAR v

GİRİŞ 1

1. Tezin Konusu, Amacı ve Önemi 2
2. İlgili İncelemeler 4
3. Hipotezler 9
4. Tezin Yöntemi 11

I. BÖLÜM

1. MEDYA VE ÇOCUKLAR 14

1.1. Ana Akım Medyanın Haber Üretim Pratiklerine Eleştirel Bir Bakış 14

1.1.1. Çocuk Hakları Bağlamında Medya Haberleri 25

1.2. Çocuk Tanımı ve Çocukluk – Evrensel Çocuk Kurgusu Eleştirisi 31

1.3. Toplumsal Gösterilerde Yer Alan Çocuklar 36

1.3.1. Zorunlu göçün çocuklara etkisi 38

1.3.2. Terörle mücadele kanunu ve çocuklar 44

II. BÖLÜM

1. TOPLUMSAL GÖSTERİLERDE YER ALAN ÇOCUKLARIN MEDYADA TEMSİLİNİN ANALİZİ 50

1.1. Gazetelerin Sahiplik Yapıları ve Kürt Sorununa Genel Bakışları 50

1.2. Haberlerin Nicel Olarak İncelenmesi 54

1.2.1. Gazetelere ve yıllara göre haber sayıları ve dağılım yüzdeleri 55

1.2.2. Haberin yayınlandığı sayfa ve gazetelere göre dağılım yüzdesi 57

1.2.3. Haberde görsel materyal kullanımı 58

1.2.4. Haberin kaynağı 63
1.2.5. Haberde adı geçen kişi ve kurumlar 65
1.2.6. Haberlerde çocukların tanımlanma biçimleri 71
1.2.7. Haberlerde eylemlerin tanımlanma biçimleri, 2006-2012 74
1.3. Haberlerin Söylem Olarak İncelenmesi 76
1.4. Odak Grup Çalışması 96
KAYNAKÇA 115
ÖZET 127

TABLO LİSTESİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1: Gazetelere ve yıllara göre haber sayıları ve dağılım yüzdeleri 55

Tablo 2: Haberin yayınlandığı sayfa 58

Tablo 3: Görsel Materyal Kullanımına İlişkin Haber Sayıları, 2006-2012 58

Tablo 4: Haber Kaynaklarına Göre Haber Sayıları, 2006-2012 63

Tablo 5: Haberde adı geçen kişi ve kurumların sayıları, 2006-2012 66

Tablo 6: Haberlerde çocuk nitelemeleri, 2006-2012 72

Tablo 7: Olay nitelemelerinin haberlerdeki sayısı, 2006-2012 74

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1: Haber sayılarının dağılımının yüzdesi 56

Şekil 2: Haberlerin sayfa dağılımlarının yüzdesi, 2006-2012..... 58

Şekil 3: Görsel Materyal Kullanımına İlişkin Yüzdeler 59

Şekil 4: Haber Kaynaklarının Yüzdelik Dağılımı..... 64

Şekil 5: Haberde adı geçen kişi/kurumlar ve gazetelere göre toplam haber sayısındaki yüzdelik payları, 2006-2012..... 66

Şekil 6: Çocuk Nitelemelerinin Yüzdeleri, 2006-2012..... 72

Şekil 7: Olay nitelemelerinin haberlerdeki yüzdesi, 2006-2012..... 75

KISALTMALAR

AKP: Ak Parti

BDP: Barış ve Demokrasi Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

CHP: *Cumhuriyet* Halk Partisi

ÇİAÇ: Çocuklar İçin Adalet Çağırıcıları

İHD: İnsan Hakları Derneği

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TMK: Terörle Mücadele Kanunu

GİRİŞ

Sosyal bilimlerde çocuklar üzerine yapılan çalışmalar son yıllarda hızla artmakla birlikte, bu çalışmalar bir yandan toplumun çocuklara bakışını diğer yandan da araştırmalardaki konumlarını sorgulamaktadır. Bu araştırmalardan önemli bir çoğunluğunun gerçekleştirildiği alanlardan bir tanesi iletişim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya ve çocuk ilişkisi birçok teze, makaleye, sempozyuma konu oluştururken, çocukların çalışmaların merkezine yerleştirildiğinde başka bir deyişle özne konumunda olduğunda ve hak temelli bir bakış açısı geliştirildiğinde daha anlamlı hale geldiğinin altı çizilmektedir. Geçmişten günümüze dek çalışmalarda bir yandan medyanın çocukların davranışları üzerindeki etkileri araştırılırken diğer yandan çocukların medyada temsili irdelenmektedir. Medyada çocukların nasıl temsil edildiklerine baktığımızda çoğunlukla medya gündeminde yetişkinlerle eşit oranda yer almadıklarını; haber öykülerine konu olduklarında ise şiddet veya kazaya maruz kalmış pasif ve sessiz "kurbanlar" veya bizzat şiddet ve potansiyel tehlikenin kaynağı veya öznesi olarak işaret edildikleri görülmektedir (UNICEF, 2007: 36). Çocukların temsili çoğunlukla bu stereotiplerle oluşturulmaktadır. Tam da bu noktada eleştirel medya çalışmaları bir yandan haber üretim pratiklerini sorunsallaştırırken, diğer yandan da medyada temsili sorgulamaktadır. Kitle iletişim araçlarının yaydığı iletiler ve bu iletilerin ekonomik, kültürel, toplumsal yaşam içinde önemli bir rol oynadığı kabul edilen bir görüş olmakla birlikte eleştirel çalışmalar, bu araçların kendine özgü söylem yapısıyla ürettiği iletilerin eleştirel gözle algılanması, değerlendirilmesi ve anlamlandırılması gerektiğini

vurgulamaktadır. Çalışmamız da bu gerekliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

1. Tezin Konusu, Amacı ve Önemi

2000'li yıllarda toplumsal gösterilerde yer almaya başlayan ve eylemleri şiddetle bitişik olarak ele alınan Kürt çocukları, medya tarafından "taş atan çocuklar" olarak adlandırılmış ve bu tanımlama hem ana akım medya hem de toplum tarafından yaygın bir tanıma dönüşmüştür.

Bu tezin konusunu toplumsal gösterilerde yer alan, medya tarafından "taş atan çocuklar" olarak adlandırılan çocukların ana akım medyayı temsilen seçilmiş olan üç ayrı gazetede temsili ve çocukların bu haberleri nasıl alımladıkları oluşturmaktadır. Bu noktada ana akım medyayı kimin temsil ettiği sorusu oldukça tartışmalı ve kapsamlı bir soru olmakla birlikte küreselleşme süreciyle birlikte yaşanan değişimler ana akım medyanın temsili konusunda da değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda çalışmada geleneksel olarak ana akım medyanın en önemli temsilcilerinden biri olan *Hürriyet* gazetesinin yanı sıra İslamcı-muhafazakar olarak adlandırılan ve son yıllarda kayda değer bir okuyucu kitlesine sahip olan *Zaman* gazetesi ve Kemalist ideolojiye sahip olan *Cumhuriyet* gazetesini de örnekleme dâhil edilmiştir. Bu kapsamda 2006-2012 yılları arasında bu gazetelerde çıkan haberler incelenmiş ve ardından çocuklarla yapılan görüşmelere yer verilerek ve çocukların sesleri de araştırmaya dâhil edilmiştir.

Çalışma, haberlerin yazılı basında yer almaya başladığı 2006 yılından itibaren yazılı basın aracılığıyla kamuoyuna yansıtılan bakış açılarının incelenmesi gerektiği fikriyle doğmuştur. Çalışmanın esası yazılı basından seçilen üç farklı gazetenin

ideolojik anlamlandırmalarla biçimlendirilmiş “taş atan çocuklar” olayı haberlerini çözümlemektir. Bu noktada haberlere konu olan çocuklar ve onların çocuklukları da bu çalışmanın diğer temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Bu araştırma, çocuklar hakkında yapılan haberlerde çocukların özne konumunda olmayışını başka bir deyişle çocukların seslerinin bulunmayışını da sorunlaştırarak, onları da çalışmaya dâhil etmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın temel amaçlarından biri farklı ideolojiye sahip üç gazetenin, toplumsal gösterilerde yer alan çocuklara ilişkin haberleri nasıl ürettiklerini, çocuk haklarına ne ölçüde duyarlı bir habercilik anlayışı geliştirdiklerini incelemektir. Liberal söylemin tarafsız ve çoğulcu habercilik savunusunun geçerliliğinin örnek olay incelemesi yoluyla irdeleneceği bu çalışmanın diğer bir amacı da çocukluğun tanımının yeniden gözden geçirilmesine duyulan ihtiyacı vurgulamaktır. Evrensel çocukluk kurgusunun bir eleştirisini içinde barındıran bu çalışma, yalnızca medya metinlerinin incelenmesini değil, toplumda var olan egemen bakış açısını sorgulamakta ve çocukları araştırmanın nesnesi değil öznesi konumuna taşımayı amaçlamaktadır.

Herhangi bir olay karşısında basının ürettiği haberler ve bu haberlerdeki tanımlamaların halkın tanımlamasına dönüşmesi, bu haberlerin eleştirel bir incelemesinin yapılmasını gerekli kılmaktadır. “Taş atan çocuklar” sorununu salt hukuksal değil; tarihsel, siyasal ve sosyal bir sorun olarak gören bu çalışmanın önemini; yazılı basında konunun hangi boyutlarının tartışıldığı, nelerin ön plana çıkartıldığı ve nelerin geri plana itildiğinin haberin biçim ve içerik özelliklerine bağlı olarak incelenmesi ve haberlere konu olan çocukların görüşlerinin ele alınması oluşturmaktadır.

Çalışmada saptanan konu ve temel sorunsal çerçevesinde temsile ilişkin kimi çalışmalar yapılmış olmasına rağmen çocukları da içine alan kapsamlı bir çalışmanın olmadığı gözlemlenmektedir. Bu çalışma ilgili yazındaki boşluğu doldurmak amacını taşıması açısından önemlidir. Çalışmada diğer çoğu çalışmalardan farklı olarak ihmal edilen çocuklar araştırmaya dâhil edilmiştir.

Genel olarak "taş atan çocuklar" haberleri üzerine yapılan çalışmaların bazılarının hukuki açıdan konuya yaklaştığı (Çelik, 2009; Şeran, 2010; Tezel, 2010; Tuncer, 2010); kimi çalışmaların konunun sosyolojik ve psikolojik boyutlarını ele aldığı (Akıner, 2010; Yılmaz, 2010); kimi çalışmaların da haberlerin medyada sunuluşu (Durna ve Kubilay, 2010) çerçevesinde analiz edildiği gözlemlenmektedir. Çocuklarla yapılan görüşmelerin yer aldığı çalışmalar bulunmakla birlikte (Yağcıoğlu, 2010; Darıcı, 2009), bu çalışma olayların egemen basın tarafından ne şekilde değerlendirildiğini eleştirel açıdan inceleyen ve çocukların görüşlerinin bir arada yer aldığı ilk araştırma olma özelliğini taşımaktadır.

2. İlgili İncelemeler

Toplumsal gösterilerde yer alan ve medya tarafından "taş atan çocuklar" olarak adlandırılan çocuklar, gerek yazılı gerekse görsel basında sıkça yer almıştır. Birçok köşe yazarı tarafından ele alınan olayların gerçekleşmesi toplumsal, siyasal ve kültürel bir analizi zorunlu kılmakla birlikte, bir yanıyla da hukuki bir boyut içermektedir. Dolayısıyla konu olarak akademik çalışmalarda birçok farklı alanda çalışılabilmektedir. Başta sosyoloji olmak üzere psikoloji, sosyal hizmetler, iletişim ve hukuk alanında çalışmaların yapıldığı "taş atan çocuklar" ile ilgili olarak yapılmış olan incelemeler bu bölümde ele alınacaktır. Birinci grup incelemeler doğrudan

çalışmanın öznesi konumunda olan çocukları konu alan, alan araştırmaları yöntemini benimseyen çalışmalardır.

Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklarla yaptığı görüşmelerle bu alanda önemli çalışmalara imza atan Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümünde araştırma görevlisi Sedat Yağcıoğlu'nun çalışmaları, çocukların dünyasına yakından bakmak ve olayları derinlemesine incelemek noktasında ufuk açıcı olmaktadır. Sedat Yağcıoğlu'nun Modern Çocukluk Paradigmasına Eleştirel Yaklaşımla Toplumsal Gösterilere Katılan Çocuklar Üzerine Bir Araştırma (2011) başlıklı yüksek lisans tezi, Diyarbakır'da yaşayan, yaşları 9 ve 19 arasında değişen 23 çocukla yaptığı derinlemesine görüşmeleri kapsamaktadır. Toplumsal gösterilerde yer alan çocukların yaşadıklarına yakından bakmaya yardımcı olan bu çalışma, çocukların nasıl politik kimliklere büründüklerine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Yine Yağcıoğlu'nun (2010: 88-114) Eğitim Toplum Bilim hakemli dergisinde yer alan Yeni Çocukluğun Kurucuları Kürt Çocukların Siyaseti ve Siyaset Alanı Olarak Toplumsal Gösteriler adlı makalesinde çocukluğun tarihsel ve politik bir kategori olduğunu temel alarak modern çocukluk paradigmasına eleştirel bir yaklaşım ortaya koymuştur. Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan çocukların yaklaşık 30 yıldır süren savaş/silahlı çatışma ve bunun kent yaşamına yansıyan günlük şiddet pratikleriyle sosyalleştiklerinin altını çizmiştir. Yaptığı alan araştırması sonucunda dünyanın farklı çatışma bölgelerindeki çocuklarla yapılan çalışmaların da gösterdiği gibi, çocukların şiddet ortamına karşı katılım haklarını aktif biçimde kullandıklarını ve özellikle toplumsal gösterilere katıldıklarını işaret etmiştir.

Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklarla yapılan diğer bir alan araştırması da Toplum ve Kuram dergisinde Haydar Darıcı'nın (2009) "Şiddet ve Özgürlük: Kürt

Çocuklarının Siyaseti" isimli makalesidir. Kürt toplumunda çocukluk üzerinde duran çalışma öncelikli olarak nasıl bir tarih ve hafızanın bu çocukluğu kurduğunu incelemiş ardından yaptığı saha araştırmasıyla Kürt toplumundaki çocukluk kategorisini ve çocukluk deneyimlerini analiz etmiştir.

Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklarla yapılan bir alan araştırması da Mersin Valiliği tarafından yürütülen ve Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Başkanı Doç. Dr. Nurdan Akıner tarafından gerçekleştirilen "Taş Atan Çocuk Fenomeni: Mersin'in Banliyölerinde Öfke Patlaması Projesi" (2010) kapsamında yapılan bir araştırmadır. Çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu Akdeniz ilçe sınırları içerisinde kalan Şevket Sümer, Güneş, Gündoğdu, Siteler, Çay ve Çilek gibi mahallelerde gerçekleştirilen alan araştırması 6 ay süresince devam etmiş ve toplamda 1000 kişi ile görüşme ve anket tekniği uygulanmıştır. Mülakatların 250 çocuk ve ailesiyle ev ortamında gerçekleştiği belirtilmiştir. Akıner'in çalışmasının önemli sonuçlarına değinilecek olursa; araştırmaya katılanların yüzde 83.20'sinin yaşadığı çevrede polisin sözlü veya fiziksel şiddete, gaz bombasına maruz kaldığı belirtilmektedir. Yüzde 16.80'lik kısım ise bu olaylara maruz kalmasa da, içinde hep 'sıranın kendisine geleceği korkusu' taşıdığı görüşünü dile getirdiği aktarılmıştır. Akıner, ailelerin gelir seviyesi yükseldikçe. çocukların gösterilerden uzak durduğunun altını çizmiştir. Görüşülen kişilerin yüzde 66.40'ının polisin sosyal faaliyetlerinden hoşnut olmadığını, polisi kendilerine olan tavrında tutarsız olarak gördüğü belirtilmiştir. Çocukların ise banliyölerde sevgisiz büyüdüğü, devlet olanaklarının yetersiz olduğu ve devlet dışındaki oluşumların bu boşluğu doldurmasıyla sonuçlandığı belirtilmektedir. Yapılan anket çalışmasında değinilen bir başka konu da "ulusal medya"ya dairdir. Ulusal medyanın kendilerini ve

yaşadıkları çevreyi adil bir şekilde temsil ettiğine inanmadığı görüşünde birleştiğinin de altını çizen Akıner, kentin banliyölerinde yaşamını sürdüren kişilerde medyaya karşı bir güven bunalımı yaşandığını da belirtmiştir. Sonuç olarak yaşananları bir "öfke patlaması" olarak değerlendiren Akıner'e göre "Görülmektedir ki 'terör' ve siyasal baskılar yüzünden göç eden, göç etmeye zorlanan nüfus gittiği yere geçmişini de taşıyor; hiç kimsenin geçmişi, yaşadığı coğrafyayı değiştirmekle buharlaşmıyor. Geçmişe duyulan öfke, Mersin'de dünyaya gelen çocuklarda vücut buluyor. Ayrım gözetmeyen polis şiddeti ise banliyölerdeki öfke patlamalarının aktörlerinin sayısını gün geçtikçe arttırıyor." Akıner'in araştırmasının eleştirel bir analizini yapmak, bu tez çalışmasında da hangi noktaların gözden kaçırılmaması gerektiği noktasına katkı sağlayacaktır. Öncelikle Akıner, toplumsal gösterileri Kürt sorunu ve siyasal-kültürel haklar perspektifinden ayrı olarak değerlendirerek gösterileri en yalın haliyle "öfke patlaması" olarak değerlendirmiştir. Çalışmada çocuklar eylemlerini "politik bir duruş" olarak tanımlasalar da Akıner, çocukları birer özne ve politik kimlikli bireyler olarak görmektense toplum tarafından yaygın olan bakış açısını destekleyen "bilinçsiz, oyun oynadığını zanneden" çocuklar olarak tanımlamaktadır.

İkinci grup incelemeler şiddet ve medya ilişkisini inceleyen çalışmalardır. Bu çalışmaların içerisinde bir yandan doğrudan bu ilişkiyi konu olan çalışmalar olmakla birlikte (Uysal, 2006) diğer yandan çocukları da içine alan çalışmalar bulunmaktadır (Polat, 2002). Bu çalışmalardan bir tanesi toplumsal gösterilerde yer alan çocukları medya ile ilişkili olarak ele almıştır. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde Dr. Tezcan Durna ve Arş. Gör. Çağla Kubilay tarafından gerçekleştirilen "Basın Şiddeti: Siyasi Gösterilerde "Polise Taş Atan Çocuklar" Örneği (2010) isimli makalede Akşam, *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, Ortadoğu, Taraf ve Yeni Şafak gazeteleri Van Dijk'in

söylem çözümlemesi yöntemi kullanılarak medyanın konuyu hangi bağlamlarda nasıl sunduğuna bakılmıştır. Çalışmada "şiddet ve medya kıskacında çocukluğun var olma çabası" irdelenirken çocukların içine doğduğu toplumsal ortamın, siyasal karşıtlıkların, ayrımcılıkların, yoksulluğun ve devletin bu sorunları çözmek yerine dışladığının altı çizilmekte, çocukların medyada temsil bulan şiddet eylemlerinin de bu yarılmanın bir sonucu olduğu dile getirilmektedir. Söylem çözümlemesi sonucunda yapılan saptamalarda *Hürriyet* gazetesinin egemen devlet söylemini yeniden ürettiği ve milliyetçi bir ideolojiyle yaklaştığını ve "taş atan çocukların" eylemlerini büyük ölçüde terör meselesine bitiştirerek haberleştirdiğinin altı çizilmiştir. *Taraf* gazetesi ise egemen devlet söylemine eleştirel bir perspektifle yaklaşarak, *Hürriyet* gazetesinin aksine meseleyi terör ile değil, devletin Kürtlere yönelik baskıcı ve tahakküm edici politikaları bağlamında ele almaktadır. Ana akım medyanın bir diğer temsilcisi olan *Akşam* gazetesi ise haberlerinde, Yeni Şafak ve *Hürriyet* ile benzer bir yaklaşım benimsemektedir. *Cumhuriyet* gazetesinin konuyu ele alış biçimini belirleyen unsurun daha çok hükümete yönelik muhalefet olduğunun altı çizilmiştir. *Cumhuriyet* gazetesinin ulusal kaygıları olmasıyla birlikte özellikle çocukların güvenlik güçlerinin şiddetine maruz kaldığı durumlarda eleştirel bir ton benimsediği vurgulanmıştır. *Ortadoğu* gazetesinin ise konuyu neredeyse bütünüyle görmezden geldiği belirtilmiştir.

Üçüncü grup incelemeler konunun hukuki boyutunu ele alan çalışmalardır. Bu konudaki önemli çalışmalardan biri Eda Aslı Şeran (2010)'ın "Devlet Bazı Çocukların Büyüyünce Ne Olacağını Bilir!-Terörle Mücadele Kanunu Mağduru Çocuklar-" başlığını taşıyan makalesidir. Bu çalışmada 2006-2010 yılları arasında 12-18 yaş arası yaklaşık 4000 çocuğun terör suçlusu olarak güvenlik güçlerine taş

attıkları gerekçesiyle yaşanan toplumsal olaylarda gözaltına alınmış ve/veya tutuklanmış çocukların olduğunun altı çizilmiş; Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasetinin Schmittyen dost-düşman ayrımına dayalı siyaset anlayışı ile benzerliği üzerinde durulmuştur. Diğer bir çalışma da Mahmutoğlu (2009)'nun "Yasama-Yürütme-Yargı Kıskacında Taş Atan Çocuklar" adlı makalesidir. Bu çalışmada da Kürt çocuklarını cezalandırma yöntemleri hukuki açıdan irdelenmiştir.

Dördüncü grup incelemeler çocuk hakları ve medyayı temel alan çalışmalardır. Bu konuda sinemadan reklamlara, medya okuryazarlığına kadar çocuklar temsillerini, katılımlarını, istismarlarını ele alan kapsamlı bir çalışma Mustafa Ruhi Şirin (2011) tarafından hazırlanmış olan "Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı"dır.

İncelenen tüm çalışmalar, "taş atan çocuklar" ile ilgili olarak bu araştırmanın sınırlarının çizilmesinde, kuramsal çerçevesinin oluşturulmasında ve yöntem belirlenmesinde yardımcı olmuş çalışmalardır. Ancak bu çalışmalar hem egemen medyanın konuyu ele alış biçimi ile olayların öznesi olan çocukların görüşlerini bir arada sunmamıştır. Dolayısıyla bu araştırma daha önce yapılmış olan çalışmalardaki kuramsal ve yöntemsel eksiklikleri tamamlayarak, farklı araştırma metotlarını bir arada sunarak, farklı ideolojilerdeki gazetelerin olayla ilgili söylemlerini karşılaştırıp, çocukların bu haberleri nasıl yorumladığını ele alarak kendini diğerlerinden farklılaştırmaktadır.

3. Hipotezler

Bu tezde eleştirel yaklaşımlar doğrultusunda çeşitli varsayımlar çıkarılmıştır. Çalışmada farklı ideolojik yaklaşımları olan gazetelerde söylemin farklı şekillerde kurulduğu savunusu kabul edilmektedir. Ancak bu tezin konusunu oluşturan "taş

atan çocuklar" haberlerinde medyanın çoğu zaman ortak bir paydada buluştuğu ve benzer bir dil ve sunum kullandığı varsayılmaktadır. Farklı ideolojik yaklaşımları olan *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazetelerindeki "taş atan çocuklar" haberlerinin sunumu, haber metinlerinin içeriği ve söylemi açısından benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya çıkmayı amaçlayan bu çalışmada üç ayrı hipotez oluşturulmuştur.

1. Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklar medyada çocuklukları ve eylemlerinin arkasında yatan siyasal, ekonomik, kültürel vb. faktörlerden ziyade devletin onlara bakış açısı ve siyasetteki gelişmeler üzerinden temsil edilmektedir.
2. Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklar haberlerinde görsel materyal kullanımı, haber başlıkları ve haber metni içinde kullanılan kelimeler okuyucunun habere bakışını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu kuramsal beklentiye bağlı olarak ikinci hipotez: Çalışmada seçilen gazetelerde sunulan "taş atan çocuklar" haberleri olumsuz bir bakış açısı ile verilmektedir.
3. Haber üretiminde inandırıcılığı artırmak için çeşitli kaynaklara başvurulmakta, bu kaynaklar da çoğunlukla resmi kaynaklar olmaktadır. Resmi kurum ve kişilerin verdiği bilgiler ve yorumlar ile bir yandan haberlerin nesnel olduğu varsayılırken, düğer yandan da bu bilgiler gazetenin kendi ideolojisiyle uyum içerisinde olmaktadır. Bu beklenti çerçevesinde haberlerde kimi kişi ve kurumların görüşlerine yer verilirken, diğerleri ve özellikle gazetelerin ideolojilerine uymayan kaynaklar haber dışı bırakılmaktadır. Dolayısıyla *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazetelerinin "taş atan çocuklar" haberlerinin metinlerinde benzer kişi ve kurumların

görüşlerine yer verilecektir. Bu tercihli kaynak kullanma yöneliminden de üçüncü hipotez çıkarılmıştır. Çalışmada seçilen gazetelerde haber metni içinde yer alan kişi ve kurumlar gazetelerin kendi ideolojik duruşlarına uyacak şekilde seçilmiş olup, habere konu olan "taş atan çocuklar"ın görüşleri ve alternatif söylemler metinlerde yer almamaktadır.

4. Tezin Yöntemi

Bu bölümde çalışmanın hangi bilimsel yöntem ve teknikler kullanılarak yazıldığına ilişkin ayrıntılı bilgiler sunulmuş, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları belirtilmiştir. Araştırmanın sağlıklı bir şekilde ilerlemesi noktasında yapılan seçimler, gerekçeleriyle birlikte ortaya konulmuştur.

Bu tez çalışması, hem seçilen üç gazetenin "taş atan çocuklar" ile ilgili haberlerinin çözümlemesini konu almakta hem de bu haberlerde yer alan çocuklarla yapılan görüşmeleri kapsamaktadır. Bu çerçevede gerekli veriler içerik çözümlemesi yoluyla toplanmış ve söylem çözümlemesi yapılmış, ardından çocuklarla odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada nicel ve nitel veriler elde edebilmek için, seçilen gazetelerin yanı sıra farklı tarihlerde yazılmış kitap, makale, tezler vb. kaynaklardan da yararlanılmıştır. Tüm bu süreçte araştırmanın konusu, araştırmanın varsayımı ile çerçevelendirilmiş, ana temadan uzaklaşmamaya ve konunun genişlememesine dikkat edilmiştir.

Eleştirel medya araştırmalarının söylemleriyle anlamlı hale gelen bu çalışma, temelde farklı ideolojilere sahip gazeteler arasında haber üretimi ve sunumu açısından farklılıklar olduğu varsayımını kabul ederken, mesele Kürt sorunu olduğunda ortak bir paydada buluşulduğu ve benzer sunumlar yapıldığını iddia

etmektedir. Yukarıda sunulan üç hipotezle ilgili verileri toplamak için yazılı basından elde edilen veriler kullanılmıştır. Yazılı basın üzerinde durulmasının nedenlerinden biri gazetelerin televizyona oranla daha ayrıntılı haber sunması, arka plan bilgisine yer verebilmesidir. Zira günümüzde belirli bir süre kısıtlaması olan ve yalnızca bu süre içinde sunulmak zorunda olan televizyon haberlerinin süratine ulaşmak oldukça zorlayıcı olmaktadır. Bu zamansal sınırlama, en basit haliyle, haberin kısa sürede izleyiciler üzerinde en fazla etkiyi bırakacak şekilde tasarlanıp sunulması sonucunu doğurmaktadır. Bu kimi haberleri öne çıkarma kimilerini ise daha da kısa sürede, sıradan şekilde sunma işlevi medyanın ideolojik bir araç olmasından kaynaklanmakta; medya içi ve dışındaki egemen yapılanmaları içermektedir. Medyaya dair eleştirel çalışmalarda üretilen birçok kavram, bu yapılanmaya dikkat çekmektedir. [1]

Çalışmada haberlerin eleştirel bir çözümlemesini yaparak anlamın nasıl üretildiğini saptamak üzere metinlerin biçim ve yapısı sorgulanmaktadır. Buradan hareketle seçilen *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazetelerinde toplumsal gösterilerde yer alan çocukların haberlerinin yer almaya başladığı 2006 yılından 2012 yılına kadarki haberler araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu süre zarfında, seçilen gazetelerin tüm sayfaları incelemeye tabi tutulmuş, olayların yoğun olarak yaşandığı şehirlerde (Örneğin Adana) yer alan haberleri de incelemeye dâhil etmek amacıyla seçilen gazetelerin internet üzerinden de arşivlerine ulaşılmıştır.

[1] İdeolojik olan bir dizi televizyon pratiğini saptayan eleştirel çalışmalardan hareketle bu kavramları Sholle şu şekilde belirlemiştir: Çökelme, şeyselleşme, uyarlama, yatıştırma, meşrulaştırma, depolitizasyon, fosilleştirme, ters yönde tartışma. (bknz. Sholle, J.David (2005) Eleştirel çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye. *Medya,İktidar,İdeoloji* (Çev. M. Küçük) içinde 278-284.

İçerik analizi, bir metnin açık içeriksel karakteristiklerinden yararlanarak, açık olmayan karakteristiklerinin ve bağlamının araştırılıp, sosyal gerçekliğin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir yöntemdir (Merten, 1995: 15). Bu çalışmada, içerik analizinin uygulanması için sınıflandırma sistemi doğrultusunda kodlama cetveli hazırlanmış, veriler çözümlenmiştir. Haberleri yalnızca metinsel ve yapısal açıdan incelemeyen, anlama ve üretim düzeylerinde çözümleme ve açıklama getiren Van Dijk (Ülkü, 2004: 374)'tan hareketle, çalışmada haberlerin başlıkları, kelimeleri ve bunlar içindeki tanımlama, benzetme, sıfat, vb. ile haber içeriklerinin nitel çözümlemesi yapılmıştır. Son olarak ise bu tezin konusunu oluşturan çocukların kendi söylemleri, haberleri nasıl yorumladıklarını ortaya koymak amacıyla yaşları 5 ile 18 arasında değişen 10 çocuk ile odak grup görüşmesi yapılmış ve sonuçları aktarılmıştır.

I. BÖLÜM

1. MEDYA VE ÇOCUKLAR

1.1. Ana Akım Medyanın Haber Üretim Pratiklerine Eleştirel Bir Bakış

Medya, insanların hem yakınındaki hem de uzağındaki olaylardan "haberdar olmasını sağlayan" uzmanlaşmış araçlardır. Başka bir deyişle bir önceki dönemde haberleşmenin sınırlı olan yapısını kökten değiştirerek, mesafeleri hiçleştirerek bilgileri taşınabilir hale getirmesiyle büyük bir etki yaratmıştır[2] . Öyle ki bu araçlara bilgilendirme, eğlendirme, eğitme vb. birçok farklı işlev yüklenmiş, toplumdaki kültürü belirleme ve değiştirebilme gibi özellikler atfedilmiştir. Burton (1995: 83-84), *"medya izleyiciye dünya hakkındaki bilgileri sağlar...Medya kültürümüzü yansıtan materyalleri sağlar ve onun bir parçası haline gelir. Bu materyal kültürümüzü sürdürür ve yansıtır"* diyerek medyanın kültürel işlevini vurgulamıştır. Burton (1995: 85) medyanın toplumsal alandaki etki gücünün bir hayli yüksek olduğunun altını çizerken, bireylerin bilgi, duygu, düşünce, inanç, tutum ve davranışlarını etkileyen bir güce de sahip olduğunu belirtmiştir. Bu noktada McQuail ve Windhall (1997: 115) da kitle iletişim araçlarının sadece bireyler üzerinde doğrudan etkide bulunmadığının, aynı zamanda kültürü, bilgi birikimini, bir toplumun norm ve değer yargılarını da etkilediğinin altını çizerek, izleyicilerin kendi davranış biçimlerini belirlerken kullanabilecekleri bir dizi imaj, düşünce ve değerlendirmeler sunduğunu vurgulamıştır. Medyanın toplum üzerindeki etkilerine

[2] Medyanın toplumsal yaşam üzerinde büyük ve derin etkilere sahip olduğu birçok araştırmacı ve düşünür tarafından kabul gören bir fikirdir (Burton, 1995; Bourdieu, 1997; Avcı, 1999; Ramonet, 2000).

dair birçok çalışma bulunmakta, bu konuda derin bir literatür karşımıza çıkmaktadır. Bu araştırmada ise kısa bir girizgâh şeklinde ele alınan medya etkisi, araştırmanın konusunu oluşturan çocukların medya dilindeki tanımlamasının toplumdaki tanımlamaya dönüşmesine atıfta bulunmakla sınırlı tutulmaktadır. Zira toplumsal gösterilerde yer alan çocukların medya tarafından "taş atan çocuklar" olarak sunulması, toplum nezdinde kabul görmüş, gündelik dilde yaygın bir kullanım alanına sahip olmuştur. Bu noktada Fairclough (2003: 158)'tan hareketle dilin, ideolojinin maddi biçimi olduğunu ve ideoloji tarafından kuşatıldığını hatırlamak yerinde olacaktır. Buradan hareketle medyanın "tarafsız", "ayna gibi", "dengeli" vb. olduğunu ileri süren ve uzun zaman hakim düşünce olarak karşımıza çıkan liberal çoğulcu kuramın aksine eleştirel medya çalışmaları ışığında hareket eden bu araştırmada haber üretim pratikleri, ideoloji, temsil vb. kavramsal üzerine kuramsal bir temel oluşturulacaktır. Poyraz'ın (2002: 60) da vurguladığı gibi basını dördüncü güç olarak görme eğiliminde olan liberal çoğulcu yaklaşım, ifade ve basın özgürlüğü gibi kavramlarla bu konumunu gerekçelendirmektedir. Bu yaklaşıma göre tıpkı pozitivist yaklaşım içerisinde olduğu gibi nasıl araştırmacı toplumsal "gerçeklik" karşısında değerlerden arınarak nesnel bir tavır takınıyorsa gazetecinin de toplumsal olaylar karşısında nesnel olmaları mümkün ve gereklidir. Ancak medya kurumları, haber yapmada görüş ve düşüncelerden etkilenmekte ve bu da haberin öznel, dengesiz ve taraflı olmasına yol açmaktadır (Hall, 1981: 272-273). Dolayısıyla Burton'ın (1995: 155-161) da vurguladığı gibi iletilerin rastlantı sonucu orada bulunduklarını ya da her şeyin aslında masum nedenlerle yazıldığını ya da üretildiğini farzeden yaklaşımlardan uzak durulmalıdır.

Liberal çoğulcu kuramın tersine medyadaki egemen sınıfların çıkarlarının, haber

üretimi ve ideolojinin altını çizen eleştirel yaklaşımlar ise medyanın yanlı ve ideolojik bir araç olduğu vurgusunu yapmakta ve kendi içerisinde farklı noktaları öne çıkararak farklılaşmaktadır. Marksist medya çözümlemeleri, genel olarak sermaye ve devlet arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaya medya mesajlarının içeriklerini analiz etmeye çalışmaktadır.

> Medya birimleri, hedef kitlenin günlük ev içi, kültürel ve ruhsal yaşamlarıyla derin duygusal çağrışımları olan kültürel simgeler belirler. Daha sonra bu simgeleri, halkın bilinç dışına baskınlar düzenlemekte kullanır (...) Bilinçaltıyla algılanan propaganda ve önceden seçilmiş sözcük çağrışımlarının yan yana konmasıyla uygulanır (...) Medya denetimi taktikleri, haber kisvesi altında bilinçaltı ve bilgisizlendirici emirler verir (Chomsky, 1995: 13).

Frankfurt Okulu (1924-1968) başka bir deyişle Eleştirel Teori alana büyük katkı sağlamıştır.[3] Frankfurt Okulu'nun üzerinde yoğunlaşmış olduğu konulardan ilki, sosyal bilimlerde pozitivizmin epistemolojik ve metodolojik eleştirisi, ikincisi, teknokratik-bürokratik yeni bir egemenlik biçiminin oluşumunda temel bir etmen olarak bilim ve teknolojinin ideolojik etkisine yönelik eleştirel bir tavır ve son olarak da, kültür endüstrisi ya da genel olarak tahakkümün kültürel boyutlarının çözümlenmesidir (Bottomore, 1994: 61). Kültür alanındaki kavramsallaştırmalarını kültür endüstrisi tanımıyla ortaya koyan Frankfurt Okulu'nun önde gelen temsilcilerine göre (Max Horkheimer, Herbert Marcuse, Adorno, W. Benjamin) kitle iletişim araçları, kitle toplumu ve kitle kültürünün oluşumunda önemli bir rol

[3] Frankfurt Okulu'nun iletişim ve medyayla bağlantılı çalışmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bknz. Kejanlıoğlu, Beybin (2005). *Frankfurt Okulu'nun eleştirel bir uğrağı: İletişim ve Medya*. Ankara: Bilim ve Sanat

oynamaktadır. Kültür endüstrisi; eleştirel teori düşünürlerine göre, insanı geçmiş dönemdeki tahakküm yöntemlerine ve pratiklerine oranla çok daha ince ve etkin yöntem ve pratiklerle cendere altına almaktadır (Jay, 1989: 313). Düşünürlere göre bu durum kendini en fazla tüketim alanında göstermekte ve kültür endüstrisinde kendisini gösteren katı bütünleşme, ileride siyasette nelerin olabileceğinin bir işareti olarak alınmalıdır.

Frankfurt Okulu'nun temsilcilerinden Habermas, kitle iletişimi ve medya konusunda çarpık iletişim ve bilgiye dayalı çıkar kavramlarını kullanmıştır. Habermas'ın deyimiyle (akt. Poyraz, 2002: 17), "Medya bir anlam üretme ve anlamlandırma pratiğidir. Medya ile verilen mesajlar, açık anlamları bazında değil ideolojik yapılanışı bazında analiz edilmelidir. Çünkü mesajların yaptığı tamamen ideolojik bir biçimlendirmedir". Zira Frankfurt Okulu medyanın ekonomi politiği, ideoloji ve kültür eleştirisi üzerine çalışmalarıyla önemli bir yere sahiptir.

Köken olarak Frankfurt Okulu'na kadar uzanmakla birlikte, özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda kültür temelli analizler üzerine yoğunlaşan, imgelerin ve anlamın çözümlenmesine önemli bir katkı sunan Kültürel Çalışmalar da eleştirel kuramlar içerisinde yerini almaktadır. Marksist bir toplum eleştirisinden hareket eden Kültürel Çalışmalar, "dil'in kültürel ve toplumsal hayatı anlamada" çok önemli olduğunun altını çizerek (Larrain, 1995: 59) yapısalcılığı da içinde barındırmaktadır.

İngiliz Kültürel Çalışmaların önemli bir temsilcisi olan Stuart Hall'a göre (1988) nüfusun büyük bir kısmının kendi hayatlarını etkileyecek kararlara doğrudan erişme güçlerinin olmadığı, resmi politikalar ve görüşlerin tek bir noktada toplandığı ve halka ait görüşlerin dağıtıldığı toplumlarda, medyanın kamuoyunun formasyonunda

ve bu görüşlerin iktidarın görüş ve hareketleriyle harmanlanmasında aracı ve birleştirici bir görevi bulunmaktadır. Zira medya sadece etkin bir şekilde konuların yapılandırıldığı başlangıç noktasına iktidarı yerleştirerek değil aynı zamanda konu kurmanın belli yöntemlerini öne çıkarak ve belli alanlarda suskun kalarak yeniden üretime ve iktidarın hoşuna giden kalıpların sürdürülmesine yardımcı olmaktadır diyen Hall (1988); bu yapısal iletişim biçimlerinin ideolojik inşasının görünmezliğini şöyle anlatmıştır:

> Bu yapısal iletişim biçimlerinin çoğu öyle paylaşılır, doğal, göz ardı edilen bir tarzda kullanılan iletişim biçimlerinin içine yerleştirilmişlerdir ki biz 'Bu konu hakkında söylenenler dışında ne söylenebilir?', 'Bu sorular neleri yok saymış?', 'Bu sorular neden bu şekilde görünüyor?', 'Neden bazı sorular hiç görünmüyor?' şeklinde bir sorgulama yapmadıkça neredeyse hiçbirinde ideolojik inşa olarak görülmezler.

Tam da bu noktada bu çalışmada kurulan kurumsal çerçeveyle, liberal çoğulcu kuramın haberin ne olduğu ve nasıl üretildiği noktasında eksik ve yetersiz kaldığı varsayımından hareket edilmekte; medyanın gerek kendi içinde yapılanmasının gerekse dış ilişkilerinin haber üretim biçiminde belirleyici olduğu kabul görmektedir.

Kültürel çalışmaların önemle üzerinde durduğu konulardan biri olan ve bu çalışmanın da esaslarından birini oluşturan "temsil" kavramına değinilecek olursa Hall'dan (1997) hareketle üç farklı yaklaşımı ele alabiliriz: Yansıtıcı Yaklaşım, Maksatlı Yaklaşım ve İnşacı Yaklaşım. Bu yaklaşımlardan ilki yani yansıtıcı yaklaşıma göre, dil, bir ayna gibi dünyada var olan gerçek anlamları yansıtmaktadır. Nitekim Hall (1997: 21), bu yaklaşımın anlam üretimi ve dil arasındaki bağlantıyı

açıklamakta yetersiz olduğunun altını çizmiştir. Temsilde anlama dair ikinci yaklaşım olan Maksatlı Yaklaşımda dil yoluyla kendine ait anlamı dünyaya kazandıran bizzat konuşmacı ya da yazar olarak görülmekte, kelimeler yazarın gerekli gördüğü anlama gelmektedir. Ancak Hall (1997: 25), dil çerçevesinde genel bir temsil teorisi olarak bu yaklaşımı hatalı görmekte ve dilin ortak dilbilimsel düzenlere ve ortak kodlara dayandığının altını çizmektedir. Üçüncü yaklaşım olan inşacı yaklaşımda ise dilin sosyal karakteri ele alınmakta, ne nesnelerin ne de bireylerin, kendi başlarına dilde anlamı oturtamayacağı belirtilmektedir. Bu yaklaşımda temsil sistemlerini kavramları ve göstergeleri kullanarak, anlamı oluşturanın bizler/ sosyal aktörler olduğu vurgusu hakimdir. Temsil, dil yoluyla anlam üretilmesidir. Dil, göstergeleri gerçek dünya olarak adlandırılan ortamdaki nesneleri, insanları ve olayları sembolize etmek, onlara karşılık getirmek ya da işaret etmek için kullanmaktadır. Ancak, dil ile gerçek dünya arasında hiçbir zaman basit bir yansıtma ilişkisi veya birebir bağıntı bulunmamaktadır. Dil, dünyayı öylece yansıtan bir ayna değildir. Anlam dil içerisinde üretilir. Bu, "diller" olarak düşündüğümüz çeşitli temsil sistemleri yoluyla olmaktadır. Öncelikle beyinde oluşan kavramlar, dünyayı anlamlı sınıflara ayıran ve düzenleyen zihinsel temsiller sistemi işlevi görmektedir. Bir şeyin kavramına sahipsek onun anlamını bildiğimizi söyleyebiliriz ancak biz bu anlamı ikinci bir temsil sistemi olan dil olmadan başkalarıyla paylaşamayız. Dil farklı ilişkiler içinde örgütlü göstergeleri içermektedir. Göstergeler ancak kavramları dile dönüştürmemize izin veren kodlara sahip olduğumuz takdirde anlam ifade etmektedir. Bu kodlar anlam ve temsil için çok önemlidir. Bunlar sosyal sistemlerimizin bir sonucu olarak vardır. Bizlerin/kültürümüzün bir parçası oldukça öğrendiği ya da bilinçsiz olarak

içselleştirdiği bu kodlar, kültürümüzün -ortak anlam haritamızın- ayrılmaz parçasıdır (Hall, 1997: 26-28). Bu noktada Saussure'nin de altını çizdiği gibi;

> Her topluma özel sosyal sistemlerin varlığı tek, değişmez ve evrensel bir "gerçek anlam"dan söz edilemeyeceğini göstermektedir. Anlamın tarihsel olarak değişmesi, yeni anlam ve yorumların oluşmasını doğurmakta dolayısıyla "anlamı kavrama" edimi, aktif bir yorumlama süreci geçirmektedir. Son kertede anlam, aktif bir biçimde "okunmalı" veya "yorumlanmalıdır (akt. Hall, 1997: 33).

Göstergebilimsel yaklaşım ışığında Fiske (1996: 65)'ye kulak verdiğimizde gösterge, anlamlandırma, görüntüsel gösterge (*ikon*), belirtisel gösterge (*index*), düzanlam, yananlam gibi terimlerin yer aldığını ve bu terimlerin çeşitli anlam yaratma yollarına göndermede bulunduklarını görürüz. Anlamın yaratılmasında yer alan ögelerin arasındaki ilişkileri göstermeyi amaçlayan bu yaklaşım "okur"un etkin bir rol oynadığını kabul ederken kod açma ve kodlamanın yaratıcı bir eylem olduğunun altını çizmiştir. Hall (1994: 204) kodlamayı, olaylara anlamlar yükleyen kodları seçmek, olayları kendilerine anlam yükleyen göndergesel bir bağlama yerleştirmek olarak tanımlarken Fiske (1996: 37) de kodların ait oldukları kültürle ilişkilendirilme ve bu kültür içinde gelişme biçimlerinin karmaşık olduğunu vurgulamıştır. Okuyucu ve metin arasında bir müzakerenin olduğunu belirten diğer bir düşünür de Roland Barthes'tır. Barthes (1967: 91), düz anlam (temel, çoğunluğun üzerinde anlaştığı) ve yananlam (birinci basit düzeyden kod açabildiğimiz bu gösterenlerin (*signifiers*) anlamını okumamıza yarayan geleneksel kavramsal sınıflandırmaları kullanarak geçtiğimiz ikinci düzey) ayrımı yaparken; bu ikinci düzeyde toplumun genel inançlarının, kavramsal çerçevelerin ve değer sistemlerinin

devreye girdiğini vurgulamıştır. Son kertede, Hall'un deyimiyle (1999: 107), okuyucudan beklenen "tercih edilen" okumayı yapması olmaktadır. Dolayısıyla aslında herhangi bir olaya dair sunulan bilgi yeni olmaktan öte eskidir; profesyonel ideoloji hali hazırda olan çerçevelerle iş görmekte; böylece şeylerin farklı şekillerde biraraya getirilme tarzı değil, onları her defasında aynı şekilde biraraya getirmeye dayalı bir haber anlayışı yani *haber* kalmayan haber anlayışı hakim olmaktadır (Arslan, 2002: 16).

Tuchman (1978: 106-107)'ın da belirttiği gibi haber yapılırken, profesyonellikten[4] kaynaklandığı düşünülen birtakım kararların verilişini etkileyen de, tamamen haber kuruluşlarının kaygıları ve ilgileri olmaktadır. Benzer şekilde Hall (1988) da haberi, olayların ve konuların toplumsal olarak inşa edilmiş sınıflandırmalarla sistematik bir ayıklama ve eleme ile başlayan karmaşık bir sürecin çıktısı olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşım gündelik yaşamın içinde gerçekleşen bir faaliyet olarak haberin toplumsal gerçekliği inşa ettiğini savunmaktadır. Dursun'un (2004: 40) deyimiyle bu yaklaşımın haberin gündelik yaşama yani inşa ettiği gerçekliğe yerleşik toplumsal bir kurum olarak gördüğünü dile getirmiştir.

Haber kuruluşlarının yapılanması ve işleyiş biçiminin öyküyü ve temsili belirlediğini dile getiren, haberin inşa edilmiş bir süreç olduğunun altını çizen ve haberin nesnel

[4] İnal (1996:24), Van Dijk'in belirttiği profesyonellik ilkelerini şçyle özetlemektedir. "Haber dili birinci tekil şahıs dili olamaz, asla açık bir kişisel yorum içeremez. Haber nesnel bir dille olayı anlatmalıdır. Haber kaynakların görüşlerini aktarmalıdır. Haber tüm tarafların görüşlerine yer vermelidir. Haberi yazan mutlaka tarafsız olmalıdır." İnal, M.A. (1996). Haberi Okumak, İstanbul: Temuçin.

olamayacağını vurgulayan Tuchman (1982)'ın Robert Park'tan aktardığı saptama önemlidir: "Haber basit bir hikâyedir". Park (akt. Poyraz, 2002: 70), haberin eski kısa anlatıların modern hali olduğunu belirtirken, kısa anlatıların tıpkı şiir ve resim gibi günlük hayatın gerçek bir anlatımı olarak varolduklarının altını çizmiştir. Ona göre nasıl ki şiir ve resim hayatın sadece bir parçasını yakalamaya çalışıyorsa haberler de hayatın, yani yaşanan gerçekliğin sadece bir parçasını aktarmaktadır.

Haber sunumunun işlenmesi ve yorumlanması uygulamasının öneminin ise medyanın bazen toplumdaki çoğunluğun doğrudan deneyimi dışında gerçekleşen olaylar hakkında bilgi sunması gerçeğinde yattığını belirten Hall (1988) medyanın birçok önemli konu ve olay hakkında ilk ve bazen de tek olan bilgi kaynağını sunduğunun altını çizmiştir. Dahası haber sürekli 'yeni' ve 'beklenmedik' olaylarla ilgilendiğinden medya "sorunlu gerçeklik" olarak adlandırabileceğimiz şeyi anlamlandırmak görevinde yer alır. Sorunlu olaylar bizim ortak olarak sahip olduğumuz beklentileri ihlal ederler ve bu yüzden uyum beklentisi, düzen ve rutine dayalı bir toplum için tehdit edicidir. Bu sebeple medyanın toplumun geleneksel anlayışları içerisinde sorunlu olayları haritalaması iki şekilde önemlidir. Medya nüfusun çoğunluğu için hangi önemli olayların gerçekleştiğini tanımlar ama aynı zamanda bu olayları nasıl anlamamız gerektiği konusunda çok güçlü yorumlar sunar.

Medya içeriği, toplumdaki iktidar ilişkilerinin kabataslak bir haritasını oluşturmaktadır (Shoemaker ve Reese, 2002: 130). Medya söylemi, toplumdaki iktidar sahibi kişi ve kurumların, başka bir ifadeyle sembolik seçkinlerin söylemini yansıtmaktadır (İnal, 1996: 93). Ancak Van Dijk (akt. Küçük, 2005: 323)'ın da belirttiği gibi başat gruplar ya da sınıflar kendi ideolojilerini (ve böylece çıkarlarını) gizleme eğiliminde olup, ideolojilerinin genellikle bir "genel" ya da "doğal"

değerler, normlar ve amaçlar sistemi olarak kabul edilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu durumda ideolojik yeniden üretim, oydaşmanın oluşumunun doğasına bürünür ve bundan türeyen iktidar hegemonik bir biçim alır. Başka bir deyişle göreceli bir özerkliğe sahip olan medya, yönetici güçlerin doğrudan denetleyebileceği bir kültürel aygıt olmadığı için bu noktada devreye ideoloji girer ve ideoloji, bütünleştirici bir güç olur. Zira hegemonya kavramı da yönetici sınıfın egemenliğini sürdürme araçlarına gönderme yapar. Kısaca medya kurumları, sürekli olarak tutarlı bir ideoloji ile toplumsal yapıyı yönetilen sınıfların tahakküm altına alınmalarına kendi rızalarıyla katılımları aracılığıyla yeniden üreten ve haklılaştıran bir dizi ortakduyusal değerler ve mekanizmalar üreterek hegemonyacı bir işlev görürler (Gitlin,1980).

Hall ve Birmingham kökenli arkadaşları, birincil ve ikincil tanımlayıcılar arasında önemli bir ayrım yapmıştır. Birincil tanımlayıcılar, belli olaylarda medyaya bilgi veren yapısal olarak egemen gruplardır. Medya, birincil tanımlayıcılardan edindiği enformasyonu seçip yorumlayarak bir olayın ikincil tamamlayıcılığı işlevini görmektedir (Stevenson, 2008: 67). Murdock ve Golding gibi ekonomi politikçiler ise haber üretiminin gerçek bir çözümlemesinin, medya denetiminin ekonomik bağlamı ve aynı zamanda sınıfsal temeli üzerinde yoğunlaşması gerektiğini öne sürmüşlerdir (Shoemaker ve Reese, 2002: 141). Nitekim Bek (2003: 99)'in de vurguladığı gibi medyaya erişim, sahiplik ve kontrol dinamikleri, politika değişiklikleri, temsil ve izleyicilerin hepsi birbirine bağlıdır.

Egemen medyadaki haberler, tartışmalar, videolar her bir basın organın kendi ideolojik duruşlarına göre şekillendirilmekte ancak son kertede iletilen mesajlar

egemen ideolojinin [5] üretilmesine katkı sağlamaktadır. Zira söylem tiplerini, başlıkları, enformasyon miktarını, argümanların seçimini ya da sansür edilmesini ve retorik işlemlerin doğasını belirleyen simgesel seçkinler ve onların söylemidir (Dijk, 2005: 320- 325). Bu noktada İnal (1995: 113) eleştirel haber çalışmalarında, yanlılığın siyasal bir görüşü aşan yönleri bulunduğunu ve farklı yayın politikalarına sahip basın kuruluşlarının, temelde farklılıktan çok, ortak bir paydada birleştiklerini vurgulamıştır. Bunun da haberde yapısal bir yanlılık[6] olarak ortaya çıktığını belirten İnal, gazetecilerin açık siyasal tavırlar ve anlatım biçimlerine başvurmadan da, yorum yüklü, hiç de nesnel olmayan haberler ürettikleri gerçeğinin açığa çıktığının altını çizmiştir. Bu yapısal yanlılık içerisinde "crash" kısaltması (class-sınıf, race-ırk, age-yaş, sex-cinsiyet, handicapped-engelli) haber anlatısının başvurduğu temelleri özetlemektedir Yani, haberin egemen anlatısı, orta-üst sınıf, beyaz, genç, erkek, engelli olmayandan yanadır (Timisi, 2010). Bu noktada televizyon haberlerinin sunumlarındaki sınıfsal yanlılığı ortaya çıkarmaya yönelik önemli çalışmalar gerçekleştiren Glasgow Üniversitesi Medya Grubu'ndan da bahsetmek gerekmektedir. Glasgow Üniversitesi Medya Grubu, televizyon haberlerinin yanlılığı üzerine yaptığı araştırmalarda "haberlerin tutarlı bir orta sınıf ideolojisini yeniden ürettiğini" vurgulamıştır (Stevenson, 2008: 53). Medyanın yanlılığı, kötü haberler ve iyi haberler gibi çalışmalarda ideolojiyi sorgulayan Glasgow Üniversitesi Medya Grubu (GUMG), bu doğrultuda haberlerin, tarafsız, nesnel, yansız haberciliğin

[5] Ünsal Oskay (2000: 287) egemen ideolojiyi, kişileri toplum yapısı neyin nasıl yapılmasını istiyorsa onları öyle yapılmasına yönelten toplumsal, siyasal üst ben –süper egosu- olarak tanımlamıştır.

[6] İnal (1995: 113), yapısal yanlılık kavramını şöyle açıklamaktadır: "… *Yapısal yanlılıktan kastedilen tüm haber kuruluşlarının günlük pratikleri içinde güç ve iktidar sahibi kurum ve kuruluşların ürettikleri durum tanımlarını yeniden kurmaları olgusudur. Siyasal, ekonomik, askeri ve sembolik seçkinlerin söylemleri, haber metinleri dolayımı ile meşruiyet kazanmakta ve var olan toplumsal yapıya yönelik rızanın oluşumunda etkili olmaktadır*"

ürünleri olmadığını; belli sınıfsal önvarsayımlara dayandığını fikrini benimsemektedir (Stevenson, 2008: 54-61).

Haberlerdeki egemen anlatının dışında kalan bir kesimi de çocuklar oluşturmaktadır. Medyada çocukların temsiline dair genel görüş çocukların yetişkinlerle eşit oranda yer almadığı ve belirli kalıplarla temsil edildiklerine dairdir. Çocuklar popüler yayıncılık politikası nedeniyle birer reyting veya rutin haber malzemesi olarak algılanmakta ve rutinleşen gündelik haber üretim pratiği içerisinde tüketilip atılmaktadır (Alankuş, 2007; Değirmencioğlu, 2007; Cangöz, 2007; Tosun, 2007; Tosun ve Kurt, 2007; Özçınar, 2009). Bu noktada ana akım medyadaki çocuk temsillerini çocuk hakları bağlamında ele almak, bu hakların ne ölçüde çocuklara tanındığını görünür kılacaktır.

1.1.1 Çocuk Hakları Bağlamında Medya Haberleri

Çocuk hakları denildiği zaman akla ilk olarak 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gelmektedir. Sözleşmeye göre "18 yaşın altındaki insanlar, ırk, din, cinsiyet veya yetenek farkı gözetmeksizin, düşünceleri ve söyledikleri her ne olursa olsun ve nasıl bir aileden gelirlerse gelsinler bu haklara sahip olduğudur (UNICEF, 2007: 16). Türkiye sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 1995 yılında da onaylamıştır. Türkiye sözleşmeyi imzası sırasındaki çekince bildiriminde, sözleşmenin 17, 29 ve 30. maddelerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması'nın ifade ve ruhuna uygun olarak yorumlayıp, uygulama hakkını saklı tuttuğunu ifade etmiştir. Çekince sürülen bu maddeler ise, "etnik azınlık" ve "yerli halk"tan olan çocukların konuşma dillerini, televizyon ve radyo gibi kitle iletişimi araçları ile okullarda kullanmalarını

içermektedir (UNICEF, 2007: 17). Sözleşmede, bütün çocukların aynı haklara sahip olduğu ve bütün hakların birbirine bağlı ve eşit derecede önemli olduğu vurgulanırken, bu haklar dört gruba ayrılmıştır: Hayatta kalma, korunma, gelişme ve katılma. Sözleşmeyi onaylayan devletler, devletlerin sözleşmeyi nasıl uyguladıklarını izlemekle görevli uzmanlardan oluşan Çocuk Hakları Komitesine (ÇHK) düzenli rapor sunmak zorundadır. Bu raporlar, çocukların söz konusu ülkedeki durumlarını ve devletlerin hakları gerçekleştirmek için aldığı önlemleri özetlemektedir (UNICEF, 2007: 18).

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. maddesi, çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüş bildirme hakkını tanır. 13. madde ifade özgürlüğünü düzenler: "Bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğü içerir." (UNICEF, 2007: 35-36).

Gökalp ve arkadaşları (2009) haber metinlerindeki sorunlu anlatımlara dikkat çekerken "tinerci çocuk" vb. ifadelerle "fobik bir temsil" yaratıldığını vurgulamaktadır. Şöyle ki;

> Söz konusu haberlerin aktörleri, suça eğilimli ya da bilinçli olarak suç işleyen kişiler olarak temsil edilmekte, suçu yaratan yapısal ya da özel her türlü unsur, habercinin ilgi alanının dışında kalmaktadır. Santimantal ve yer yer saldırgan bir dille itham edilen kişiler, canavarlaştırışı, şeytanlaştırıcı ifadelerle suçun, terörün ve her türlü insanlık dışı olayın kaynağı olarak gösterilmektedirler.

Bu söylemler çalışmaya konu oluşturan toplumsal gösterilerde yer alan çocuklara da

uygulanabilmektedir. Zira Durna ve Kubilay (2010: 79) da tıpkı 'sokak çocukları', 'tinerci çocuklar' gibi 'taş atan çocuklar' ifadesinin de (Kürt) çocukları kriminalize etmede kullanıldığının altını çizmiş; eylemlerde yer alan çocukların gerek devlet/ hükümet yetkilileri gerekse medya tarafından yaygın biçimde 'taş atan çocuklar' ifadesi ile tanımlanmasının, 1990'lardan beri suçla tanımlanan Kürt çocuklarının suçluluğuna yeni bir boyut eklediğini ve bu yöndeki toplumsal algıyı pekiştirdiğini vurgulamıştır.

Suç ve çocuk ilişkisine yakından bakıldığında bu iki kavramın yan yana kullanılmasından doğan büyük bir yanlış göze çarpmaktadır. Haberlerde sıkça karşılaştığımız "suçlu çocuk" ifadeleri suçu yaratan toplumsal faktörlerin göz ardı edilmesine, suçun bireyselleştirilmesine yol açmaktadır. Oysa bir toplumda hukuken suç olan bir eylemin faili çocuk olarak görülüyorsa, oradaki suç topluma aittir.

Son yıllarda yapılan eleştirel çalışmalar çocuğu damgalamamak adına "suça itilmiş çocuk", " kanunla ihtilafa düşmüş çocuk" vb. ifadelerin kullanılmasını önermektedir. Uluslararası metinlerde, ulusal çocuk komisyonu raporlarında, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının kullanımında bu ifadelerin yaygınlaştığını belirten Atılgan (2010: 291), bu ifadelerin çocuk adalet sistemine ilişkin çocuk lehine (damgalamayı reddeden) doğru bir bakışı temsil etmesi nedeniyle haberciler tarafından da kullanılması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu tanımlamalar, etiketlemelerle ilgili olarak Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun Çocuk Haberciliğiyle İlgili Rehber İlkeleri (UNICEF, 2007: 62)'nde de çocuklarla ilgili haber malzemelerinde kalıp yargıların ve sansasyonel sunumların kullanılmasından uzak durulması gerektiğinin altı çizilmektedir. Rehberde çocuklarla ilgili her türlü malzemenin yayınlanmasının doğuracağı sonuçların dikkatlice değerlendirilmesinin

ve çocuklara verilebilecek zarar en aza indirilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Rehberde, çocuklarla ilgili haberlerde görsel kullanımına yönelik geliştirilen önerilere bakıldığında, medya tarafından en çok ihlal edilen alanlardan birinin bu alan olduğu dikkat çekmektedir:

> Bariz bir şekilde kamu yararı olmadığı sürece çocukların görsel olarak ya da başka bir şekilde kimliklerinin ortaya çıkmasını engellenmelidir; Mümkün olduğu yerlerde, herhangi bir baskı olmadan kendi görüşlerini ifade edebilmeleri için çocuklara medyaya erişim hakkı vermelidir; çocukların fotoğraflarını çekmek için adil, açık ve dürüst yöntemler kullanmalı ve mümkün olduğunda bu fotoğrafları çocuğun veya ondan sorumlu bir yetişkinin, velinin veya vasinin rızasını alarak elde etmelidir (UNICEF, 2007: 62).

Benzer şekilde Türkiye Gazeteciler Cemiyeti de çocuklarla ilgili olarak yaptığı düzenlemelerde "Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanmamalıdır" ibaresine yer vermektedir. Yine Basın Kanunu'nun 21. maddesi "18 yaşından küçük suç faili ya da mağdurlarının kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapmayı" kesin biçimde yasaklamakta; yapanlar hakkında idari para cezası öngörmektedir.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, British Council ve BBC işbirliğiyle "medyanın toplumsal katılımdaki rolünü desteklemek amacıyla" hazırlanan Medya ve Çeşitlilik Kılavuzu adlı çalışmada medya içeriklerinin çocuklara yaklaşımını ise şöyle genişletmektedir:

- Yaş, cinsiyet, sakatlık, ırk ya da etnik köken, dini inanç, sosyal ve ekonomik statü farkına bakılmaksızın medya içeriğinde çocuklar arasında ayrımcılığı önlemek ve onurlarının korunması konusunda gerekli duyarlılığı göstermek bütün medya çalışanlarının görevi olmalıdır.
- Özellikle suça karışan çocuklarla ilgili haberlerde sadece söz konusu olayın sonuçlarına değil, nedenlerine de yer verilmelidir. Toplum nezdinde ve hukuksal olarak "suçlu" sayılan toplumsal gösterilerde yer alan çocukların eylemlerinin nedenlerine çok nadir olarak yer verildiği görülmekte; özellikle *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinin "bahanesiyle" kavramıyla sunum yaptığını ve olayların sadece sonuçlarına (bu sonuçlar çocukların eylemlerinin maddi zararları olarak görülmektedir) yer verilmektedir. Diğer iki gazeteye oranla *Cumhuriyet* gazetesi eylemlerin nedenlerine daha fazla yer ayırmaktadır.
- Bütün medya profesyonelleri etiket ve sıfatlar yoluyla çocuklarla ilgili yaratılabilecek olumsuz kalıp yargılar konusunda duyarlı olmalıdır.
- Çocuğa yönelik şiddet hiçbir biçimde meşru gösterilmemelidir. Özendirici olabileceği göz önünde bulundurularak, çocuğa yönelik şiddet ve taciz haberlerinde bu eylemleri uygulayanların eyleme dair uzun açıklamalarına yer verilmemeli, bu açıklamalar mümkün olduğunca kısa tutularak ve eleştirilerek aktarılmalıdır. Bu noktada toplumsal gösterilerde yer alan çocukların haberleri incelenirken de görüleceği üzere bu çocuklara yönelik hem polis hem aile hem de "mahalle" şiddeti meşrulaştırılarak sunulmaktadır.
- Haberciliğin, olumsuzluklara odaklanan yaygın anlayışının dışına çıkılarak, çocuklarla ilgili olumlu gelişmelere ve onların başarı öykülerine de yer verilmelidir. Bu anlayışın incelenen gazetelerde özellikle *Zaman* gazetesinde

yer aldığını görebilmekteyiz. Ancak gazetede yer alan çocukların başarı hikâyelerinin sunumuna baktığımız zaman çocuklardan ziyade onları bu yola teşvik eden kişi ve kurumlara ağırlık verilirken; "kullanılan çocuklar"ın onlar sayesinde başarılı oldukları vurgusu yapılmaktadır.

Çocukların katılımıyla medyada yeni bir perspektifin yaratılabileceği savunusu çokça tartışılırken, Özkan ve arkadaşları (2013), çocuk haklarına özen göstermekten kastın, gerçeğin sansürlenmesi veya üstünün örtülmesi demek olmadığını; aksine, çocukların algısına seslenebilecek açıklık ve doğallıkta olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Mevcut çocuk hakları düzenlemelerine eleştirel bir açıdan yaklaşan Eğribel (2011: 317), bu düzenlemelerin mutlak ve soyutluğuna dikkat çekerken, toplumların etkinliğinin ve deneyimlerinin dışlandığını, ulusötesi, uygarlık ötesi bir kurumsallaşmayı öne çıkardığını vurgulamaktadır. Ona göre "Koşullar üstü, toplum üstü, çıkarlar üstü, farklılaşma üstü olarak empoze edilen bu anlayışın çerçevesi bütün evrensellik iddiasına karşılık Batı merkezlidir."

Çocuk sorunlarının Batı tarafından tanımlanmasının yarattığı sorunlara dikkat çeken Eğribel (2011: 318-319), bu görüşünü "esas sorun öncelikle mevcut egemenlik ilişkilerinin yarattığı tek boyutlu dünya uygarlığı sorunudur" diyerek ifade etmektedir. Bu mevcut egemenlik ilişkiler düzeni içinde Batı uygarlık düzeni ile kaynaşmanın, çocuk haklarıyla tanımlandığını vurgularken; mutlak değerler / kurumlar düzeyinde kaynaşma ve uyumdan söz edilirken toplum düzeyinde uygarlıklar arası farklılıkların ve kopuklukların sürdüğünü; yine bu anlayış içinde haklar düzeyinde ortaklıktan söz edilse de kimlik düzeyinde, uygarlık düzeyinde

çocuklar arasındaki farklılıkların ve ayrışmanın sürdüğünün altını çizmektedir.

> Günümüzde çocuk hakları olarak ifade edilen ilkeler köksüz bir korumacı anlayışla belli kurumların inisiyatifi ve tekeliyle ifade edilir hale gelmiştir. Çocuk hakları, değişik toplumların ve uygarlıkların çeşitli alanlarda kurmuş, olduğu çok yönlü, kaynaşmış, uyumlu ilişkilerin bir ürünü ve uzantısı olmaktan uzaktır (Eğribel, 2011: 321).

Çocuk haklarının evrenselliğini, mevcut dünya egemenliğini pekiştiren, etkisiz ve soyut idealler olarak yorumlayan Eğribel (2011: 323), her toplumun kendi özgün çocuk hakları anlayışını evrensel düzeyde çocuk haklarına katkı sağlayacak biçimde geliştirmesinin ve ağırlığını duyurmasının amaçlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

1.2. Çocuk Tanımı ve Çocukluk – Evrensel Çocuk Kurgusu Eleştirisi

"Çocuk kimdir?" sorusu sosyal bilimlerin birçok dalında kendisine yer edinmiş ancak tek bir yanıt etrafında toplanılamamıştır. Zira çocukluğun tarihsel gelişimine bakıldığında farklı dönemlerde farklı tanımlamaların yapıldığı göze çarpmaktadır. Çocukluğun başlangıcı konusunda çoğunlukla hemfikir olunurken (ki bu doğum anı olmaktadır) bitişi konusunda farklı görüşler öne sürülmektedir. Bunun nedeni Akyüz (2001: 151)'ün de vurguladığı gibi çocukluğun, bebekliğin tersine doğal bir gerçeklik olmayıp, sosyo-kültürel bir kavram olmasından ve dolayısıyla öteki toplumsal kavramlar gibi norm ve değerlere göre göreceli olarak belirlenmesinden kaynaklanmaktadır.

Çocukluğun tarihsel gelişimine bakıldığında kimi zaman yaşamın farklı bir dönemi olarak görülmediği göze çarpmaktadır. Postman (1995), çocukluğun farklı anlayışlarla kategorileştirildiği temel tarihsel ayrımları şu şekilde belirtmiştir: Antik

dönem, Eski Yunanlılar ve Romalılar dönemleri; Ortaçağ dönemi ve Rönesans; Sanayi devrimi sonrası Aydınlanma dönemi ve 19. Yüzyıl kapitalist gelişim dönemleri. Antik dönemde eski Yunanlıların özel bir yaş kategorisi olarak çocukluğa oldukça az ilgi göstermiş olduğunu belirten Akyüz (2001: 151), onların çocuk ve genç için kullandıkları terimlerin çok belirsiz olduğunu, bebeklik ile yaşlılık arasında kalan hemen her çağı içerdiğini dile getirmiştir.

Ortaçağda çekilmiş olan fotoğraflara bakıldığında da, çocukların minyatür bir yetişkin olarak görüldüğü göze çarpmaktadır. O dönemde, doğum ve bebek ölüm oranları çok yüksek olduğu için, altı yaşından küçükler, ailenin bir üyesi gibi dahi görülmemiştir (Gander ve Gardiner, 1998). Aries (akt. Spring, 1991), orta çağda bir bebeğin kundaktan çıkar çıkmaz yetişkin yaşamının bir parçası olduğunu, aynı oyunları oynadığını, toplumsal yaşamı ve giyim biçimini paylaştığının altını çizmiştir. Aries, o dönemde eksik olanın, çocukların farklı ve özel bir sosyal deneyime ihtiyaç duyabileceklerinin fark edilmemesi olduğunu ve bu farkına varmanın ancak 15. yüzyıldan itibaren adım adım gerçekleştiğini ileri sürmüştür (James, 2001: 29).

Aries (1962: 47), çocukluk kavramının modern bir yaratım olduğunu başka bir deyişle çocukluk tasavvurunun tarihin belli bir noktasında toplumsal koşulların sonucu olarak ortaya çıktığı görüşünü geliştirmiştir. [7] Matbaanın icadı, sanayi devrimi ile bilimde ve sanatta aydınlanma (Postman, 1995; İnal, 1999) çocukluğun yetişkinlikten bağımsız bir kategori olarak ortaya çıkmasını sağlamış ve bu yeni

[7] Aries'nin çocukluğun evrensel bir kategori olmayıp daha çok tarihsel olarak değişen kültürel bir yapı olduğu yolundaki görüşleri geniş kabul bulmaktadır. Bu tezi geliştiren tarihçi ve sosyologların katkıları için bkz.: Neil Postman (1995). *Çocukluğun Yokoluşu* (çev.K. İnal), s.53-69; Bob Franklin (1993). *Çocuk Hakları*, s.21-27; Kürşat Bumin (1983). *Batı'da Devlet ve Çocuk*, s.21.

çocukluk algısı günümüzde halen yaygın biçimde kabul edilen "modern çocukluk paradigması"nın temellerini oluşturmuştur (Yağcıoğlu, 2010: 91). Ancak basit kültürler arası karşılaştırmalar, bu kavramın sabit, doğal ve evrensel olmadığını ortaya koymaktadır. Bu noktada James'in (2001: 33) altını çizdiği nokta önemlidir: "Yalnızca kültür çocukları biçimlendirmez, çocuklar da kültürün biçimlenmesine yardım eder. Başka bir deyişle çocukluk sadece çocukların deneyimlerini biçimlendirmez, fakat çocuklar da kendi deneyimleri ile çocukluğun doğasının biçimlenmesine yardımcı olurlar."

Çocukla belli bir yakınlığı gerektiren aile ilişkileri ilk olarak burjuva ailelerinde doğmaya başlamıştır. Zira çocukluk sosyolojisi kapsamında yapılan incelemeler, bu terimin modern Batı toplumunun kuruluşunda güçlü bir sembol işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. 17. Yüzyılda yazılmış birçok anı kitabında, burjuva ailelerinin çocuklarına gösterdiği yakınlıktan, şaşkınlıkla bahsedildiği görülmektedir. Çocuklarıyla ilgilenen, onları seven ve değer veren bu burjuva aileleri, geleneksel çocuk eğitimini alt üst etmekle suçlanmıştır (Bumin, 1983).

Sanayi devrimi ile birlikte, alt sınıfların çocukları fabrikalarda çalışan emeği oluşturmaya başlamıştır ve küçük yaşta çalışmaya başlamalarıyla birlikte, alt sınıf çocukların "çocuklukları" yoktu denilebilir (Spring, 1991). Teknolojik ve bilimsel gelişmelerle paralel olarak çocukların fabrikadan okula yönlendirilmesiyle çocuklar kendi dünyalarını keşfetmeye başlamıştır.

Modernleşme sürecine koşut olarak, ulus devlet içinde evrilen çocuk algısında çocukluğun yetişkinliğe hazırlanması gerektiği ve çocukların yetiştirilmesinin, geleceğe hazırlanmasının sorumluluğunun yetişkinlere ait olduğu düşüncesi hâkimdir

(Tan, 1994: 11). Meyer'den hareketle (akt. Ozansoy, 1999: 48), kendisini devletle bir uzlaşma içinde var eden modern aile, çocuğu da devletle bu uzlaşma içinde paylaşmış, devletin vatandaşından beklentileri ailenin çocuktan beklentilerini belirlemiş; okul aracılığıyla bir hizaya getirmenin adı eğitimle meşrulaştırılırken, bu faaliyet okul dışında - özel alanda - ailenin gönüllü denetçiliği ile sürdürülmüştür. Althusser 'in kapitalist toplumsal yapıda okulun devletin ideolojik aygıtı olarak işlev gördüğü görüşünü de bu noktada hatırlayabiliriz. Bu aygıt, ulus-devlet içinde kutsal bir aygıta dönüşmüştür. Bu dönemden sonra artık eğitim, yetişkinlerle beraber yaşanan, hayat boyu süren, ayrı mekan ve düzenlemeler içermeyen o eski biçimini yitirmiş; artık eğitim yaş ile ifade edilen, insan yaşamının belirli bir bölümünün ayrıldığı, çocuklukla sınırlandığı bir faaliyet haline gelmiştir (Ozansoy, 1999: 47). Franklin (1993: 26)'in deyişiyle bu düzenlemeler çocuklara "önceden sahip olmadıkları zayıflık ve masumiyeti bahşetmiş ve onları yetişkinlere bağımlı ve onların disiplinine tabi kılmıştır. Zira Foucault'nun modern iktidar kavramsallaştırmasından beslenen Robert Jütte ve Erving Goffman (akt. Maksudyan, 2008: 3) gibi tarihçiler modernite ile birlikte çocukların koşullarının daha kötüye gittiğini çünkü çocukların bu dönemde yetimhane, ıslahevi ve yatılı okulların disiplini altında "kurumsallaştırıldıklarını" belirtmiştir.

Kapitalizmin ortaya çıktığı ve hızla yayıldığı dönemde sınıfsal ayrışmalar da hızlanmış; kadınlar ev içinde, özel alanda konumlandırılırken, çocuklar ucuz iş gücü olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla gününün neredeyse tamamını çalışarak geçiren çocukların okuması gereksiz görülmüştür. Böylece dönemin eğitim olanaklarından da ilk faydalanan çocuklar burjuvazinin erkek çocukları olmuştur (Yağcıoğlu, 2010:

92). Aries'ye göre de, modern çocukluk kavramı burjuvazi ve aristokrasiye özgü bir fenomendi ve öncelikle erkek çocukları kapsamaktaydı.

Çocukluğun yetişkinlikten tamamen farklı olduğu ve yetişkin yaşamının dışında tutulması gerektiği anlayışına dayanan bu "modern çocukluk paradigması" (Ercan, 2011: 86), çocuk sosyolojisi üzerine yapılan eleştirel çalışmalarda sorunlu olarak görülmektedir. Yağcıoğlu (2010: 92)'nun deyimiyle çocukluğu ayrı bir kategori olarak değerlendirmek çocuklar için bir şans gibi görülse de aslen üç temel varsayım nedeniyle özgür çocukluğu yok etmek yolunda önemli bir dönemeçtir:

> Birincisi bu paradigmanın, sınıfsal, cinsiyetçi ve etnik yapısı; ikincisi konvansiyonel bilimsel yaklaşımların çocukların bilişsel olarak yetersiz ve gelişimsel olarak eksik oldukları varsayımına dayanan çalışmaları ve üçüncüsü ise politik alanın çocuklardan uzaklaştırılarak çocukların özel alana hapsedilmesidir.

Zira Franklin (1993: 21) de çocuklukla yetişkinliğin sınırlarını iki yaş grubu olarak çizen ayrım çizgisinin yalnızca keyfi değil aynı zamanda tutarsız gördüğünü belirtirken; bazı faaliyetlerin yetişkin bazı faaliyetlerin küçükler için ya da farklı cinsler için sınırlar çizildiğini ve bunun dayandığı ölçütlerin ise ikna edici olmaktan uzak olduğunun altını çizmiştir. Yazarın dikkat çektiği bir diğer nokta da iktidar ilişkilerine ilişkindir. Bu bağlamda çocuğun ne olduğu sorusuna aranan cevabın, toplumda iktidara sahip olanlar tarafından verilmesinin, bu iktidarın içerdiği dayatan/boyun eğen biçimlerine bağımlı olmasının, çocuğa ilişkin kategorinin irdelenmesinde ihmal edilemeyecek bir boyut olduğunu vurgulamıştır.

1.3. Toplumsal Gösterilerde Yer Alan Çocuklar

Çocukluğun tarihsel gelişimine dikkat çekilirken altı çizilen noktalardan bir tanesi çocukluğun doğal ve verili değil tarihsel bir inşa olduğu düşüncesidir. Çocukluğu tanımlayan ve belirli basamaklar belirleyen anlayışın aksine her çocuğun ekonomik, siyasal ve sosyal faktörlerin etkisiyle farklı çocukluklar yaşadığı dolayısıyla genel-geçer bir tanımlama yapılamayacağı vurgulanmaktadır. Nitekim bu çalışmanın konusunu oluşturan Kürt çocuklarının çocukluk deneyimleri de birbirinden farklılaşmakta; ancak tarihsel ve toplumsal olarak yaşanan benzer sosyalleşme biçimleri hikâyeleri ortaklaştırmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında Doğu ve Güneydoğu'ya has uygulanan devlet politikaları Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. Yakın geçmişte ise darbeden önce, 1959 yılında yaşanan (17 Aralık 1959) ve tarihe "49'lar olayı"[8] olarak geçen olay ve darbeden hemen sonra (1 Haziran 1960) gerçekleştirilen "Sivas Kampı" [9] olarak adlandırılan olay Kürtler açısından önemli bir yere sahiptir. 1960'ta gerçekleşen darbenin Kürtler açısından anlamına bakıldığında, o dönemde yapılan

[8] Musa Anter'in 1959'da İleri Yurt gazetesinde yazdığı Kımıl (Qimil) adlı Kürtçe şiirin ardından, hükümet (DP) MİT'e verdiği emirle bir Kürt raporu hazırlanmasını istemiş ve raporda 1.000 ila 2.500 kişilik bir Kürt grubunun "tenkil edilmesi" önerilmiştir. 17 Aralık 1959 günü tutuklamalar başlamış, MİT'in önerdiği, "sakıncalı" olarak görülen 50 kişi tutuklanmıştır. Harbiye'de 40 hücrenin olmasından dolayı 10 kişi serbest bırakılmış, hücrelerin olumsuz koşullarından dolayı bir kişi hayatını yitirmiş, daha sonra iki kişi daha aralarına eklenmiş ancak dava kamuoyunda hep "49'lar davası" olarak bilinmiştir. Ayrıntılı bilgi için; Davada yargılananlardan biri olan aydın-yazar Yavuz Çamlıbel'in kaleme aldığı *49'lar Davası, Garip Ülkenin İdamlık Kürtleri* (2007, Algı yayınları).

[9] 31 Mayıs 1960 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Milli Birlik Komitesi'nin kaynağıyla, "Bir Kürdistan Hükümeti Tesisi için D.P. Grupu İçinde Çalışanlar Varmış" başlığıyla yayımlanan haberin ardından 1 Haziran 1960'ta Doğu ve Güneydoğu illerinde Demokrat Partili veya ona yakın 485 Kürt ağa, şeyh ve aydın gözaltına alarak Sivas'ta bir kampa toplanmıştır. Bu "zorunlu misafirlik" (askerler onların tutuklu değil, misafir oldukları konusunda ısrarcı olmuştur) dokuz ay sürmüştür. Ayrıntılı bilgi için Çiçek, Nevzat (2010). *Sivas Kampı*. İstanbul:Lagin Yayınları

konuşmaların, hazırlanan raporların *Cumhuriyet*'in resmi ideolojisinin devamı niteliğinde olduğu gözlemlenmektedir:

> Doğu Anadolu'da oturan, Türkçe'ye benzemeyen bir dil konuştukları için kendilerini Türk'ten ayrı sayan vatandaşlarımız aslında su katılmamış Türklerdir. Dünya üzerinde 'Kürt' diye adlandırılabilecek bir ırk yoktur. Var olduklarını ileri sürmek Türkiye'ye ihanet etmek demektir (Fırat, 1961).[10]

Kürt toplumuna yönelik bu cezalandırılma, disipline edilme vb. amaçlarının bir sürekliliğe işaret ettiğinin altını çizen Elhüseyni (2009: 10)'nin ifade ettiği gibi:

> Türkiye *Cumhuriyet*i boyunca merkezi otorite/iktidar tarafından bir suç ve cürüm teşebbüsünün ya da böyle bir potansiyelin etrafında kodlanmış, böyle bir teşebbüs ya da potansiyel ile beraber algılanmak istenmiş bir halkın maruz kaldığı "rutin" uygulamalar ve pratikler göz önünde bulundurulduğunda, Kürt çocukları meselesi (siyasi eylemliliğin bir öznesi ve/veya bir korku/nefret nesnesi olarak) yeni olduğu kadar belli tarihsel dinamikleri ve geçmişin geri yansımalarını da içinde barındıran bir konudur.

Kürt çocuklarına ailelerinin ya da akrabalarının yaşadığı baskı, ayrımcılık vb. koşullar miras kalırken, çocuklar bu koşullara karşı bir mücadele içine girmiştir. Yağcıoğlu (2010: 98)'nun deyimiyle bu çocuklar, modern çocukluk paradigmasını kabullenmeyerek yeni özgürlükçü bir çocukluk yaratmaya başlamışlardır. Nitekim

[10] Mehmet Şerif Fırat'ın, ilk baskısı 1948'de yapılan ve okullarda yardımcı ders olarak tavsiye edilen Doğu İlleri ve Varto Tarihi isimli kitabın 1961'deki 2. Baskısında yer alan Cumhurbaşkanı Orgeneral Cemal Gürsel'e ait bir 'sunuş' yazısından.

Firestone (akt. Tan, 1989), alt sınıflara ait çocukların özgür çocukluğu yaratma imkanının her zaman olduğunu çünkü tarihsel olarak çocukluk süreçlerinin alt sınıflara ya çok geç ulaştığını ya da hiçbir zaman tam olarak yerleşme şansını bulamadığının altını çizmiştir.

Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yaşayan çocuklar; yaklaşık 30 yıldır süren savaş/ silahlı çatışma ve bunun kent yaşamına yansıyan günlük şiddet pratikleriyle sosyalleşmektedir (Yağcıoğlu, 2010: 88). Çatışma ortamında büyüyen çocukların katılımını değerlendiren Değirmencioğlu (2010), bu ortamın çocukların yaşadığı mahalleyi, komşuları, aile üyelerini ve akranlarını etkilemesi durumunda çocukların yaşananları anlama çabalarının kaçınılmaz olarak eyleme ve taraf olmaya dönüşeceğini ifade etmektedir.

Çocukların aktif olarak siyasete katılmalarının birden çok nedeni bulunmaktadır. Bu konuda Darıcı (2011: 20)'nın Adana'da yaşayan çocuklarla yaptığı araştırmasında çocukların siyasete aktif olarak katılmalarının en önemli sebebinin zorunlu göç olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Akıner (2010)'in Mersin'de çocuklarla yaptığı araştırmada da zorunlu göçün çocuklar üzerinde büyük bir etkisi olduğu çıkan sonuç arasında yer almıştır. Bu noktada zorunlu göçün çocuklar açısından anlamına bakmak yararlı olacaktır.

1.3.1. Zorunlu göçün çocuklara etkisi

Göç olgusu birçok sosyal bilimin ilgi alanına girmekte ve tanımı farklılık göstermektedir. Göçün belirleyici yanlarından bir tanesi bir mekândan başka bir mekâna yer değiştirme işleminin yapılmasıdır. Sosyal hareketlilik kişilerin, ailelerin, değişik nitelikteki sosyal grupların, toplum içinde sahip oldukları bir statüden, bir

diğer statüye doğru hareketleridir. Göç hareketi de bir sosyal harekettir. Yaşanılan göçler sonucu sadece şartlar, gereksinimler değil sahip olunan kültürel özellikler, yaşam koşulları, beklentiler, tutumlar da değişmektedir. Göç gerçeği ile yüz yüze gelen aileler, göç sonrası süreçte gidilen bölgelerde farklı bir kültürel ortam içine girmektedir. Girilen bu yeni ortama adaptasyon süreci aileler üzerinde değişik şekillerde etkilere yol açmaktadır. Göç sonrası süreçte asimilasyon, sosyal ayırım, kültürleşme, entegrasyon gibi süreçler yaşanmaktadır. Tüfekçi (2003: 3)'nin de ifade ettiği gibi içine girilen her yeni ortam kişiyi bir tür değişime zorlamaktadır. Söz konusu bireylerin istekleri dışında, zorlamayla gerçekleştirilen zorunlu göç [11] olduğunda ise bu değişim daha sancılı yaşanmaktadır. Ayrıca zorunlu göçlerin bireysel düzeyde değil, ailesel ve hatta köysel düzeyde gerçekleşmesi göç sonrası yaşamı daha katmanlı hale getirmektedir.

Cumhuriyet döneminde, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının ülke içinde zorunlu olarak yer değiştirmesine yönelik politikalar, ağırlıklı olarak Doğu ve Güneydoğu'daki nüfusa karşı uygulanmıştır (TESEV, 2005). Altuntaş'ın (2003) deyimiyle ise *Cumhuriyet* tarihinin en kitlesel zorunlu göçü 1980 yılından sonra gerçekleşmiş, 12 Eylül 1980'den itibaren devam eden sıkıyönetim ve olağanüstü hal uygulamaları güvenlik nedeni ile köy boşaltma bölgede yaşanan silahlı çatışmalar, yayla yasağı, kontrollü gıda uygulaması vb. uygulamalar hayata geçirilmiştir.

[11] BM, zorunlu göçü "Yerinden olmuş nüfus" olarak tanımlamış ancak bu tanım sivil toplum örgütlerince sorunsallaştırılmış, "yerinden olma" teriminin öznesizliğe işaret ettiğini savunulmuş ve köy boşaltmaların keyfiliğine ve zorlama sonucu gerçekleşmiş olmasına atıfla "(ülke içinde) yerinden edilme" kavramı tercih edilmiştir (Yükseker ve Ayata, 2007:42). Ancak bu ifadeler yeterince karşılık görmemiş, onlardan ziyade "zorunlu göç" terimi daha yaygın bir kullanıma sahip olmuştur. "Yerinden olmuş nüfus" hakkında uluslararası bir belge için bknz. BM ve Brookings Enstitüsü işbirliğiyle Walter Kälin tarafından hazırlanmış olan makale "*Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler*" (2005).

1990'ların ortalarında özellikle zorunlu göçle gelen yeni bir dalganın geliştiği görülmektedir. Kalkınma Merkezi Derneği (2005)'nin Diyarbakır üzerine yaptığı çalışmada 1990'lı yılların ilk yarısında çatışmaların yoğunlaşmasıyla göçün hızlandığı ve birçok ailenin kendi iradeleri dışında, güvenlik güçlerinin zorlaması ile yaşadıkları köyleri ve ilçeleri terk ettiği; bazı ailelerin ise yaşam koşullarının zorlaşması, kendilerini güvende hissetmemeleri ve gelecekle ilgili beklentilerinin gittikçe belirsizleşmesiyle birlikte hayvanlarını yok pahasına satarak il ve ilçe merkezlerine göç ettikleri belirtilmiştir. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye'de Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması (TGYONA) raporunda (2005), 1986-1995 arasında 950.000-1.200.000 kişinin Doğu ve Güneydoğu'daki kırsal ve kentsel bölgelerden "güvenlik nedeniyle" göç ettiği belirtilmiştir. Bu noktada Yükseker ve Ayata'nın (2007: 42) rapora ilişkin tespitleri yerinde ve bir hayli önemlidir:

> Raporda yer alan verilerden, kimin kimi göç ettirdiği, insanların nasıl olup da "yerinden olduğu" anlaşılmıyor. Edilgen fiillerin, öznesiz cümlelerin ve fakat "otoriter" bir dilin kullanıldığı raporu okurken, soru kağıdındaki "sözlü bildirim" seçeneğiyle köylülere korucu olmayı kabul etmezlerse evlerinin yakılacağı yönünde jandarma ve koruculardan gelen tehdidin mi kastedildiğini asla kestiremiyoruz. Zorunlu göçün sayısal boyutu hakkında ilk kez istatistiki yöntemlere dayalı bir tahmine ulaştığımız noktada, bu göçün nasıl gerçekleştiğinin üstü "teknik" bir dille bir kez daha örtülüyor.

1990 öncesi 1990 sonrası göç dalgaları arasındaki farkların altını çizen Adaman ve Keyder (2006: 23), 1950-90 arası dalgada hem bir çekimden (şehirler ve civarındaki

endüstri) hem de bir itişten (tarımda artan nüfusa cevap veremeyen üretkenlik sorunları) bahsetmenin mümkün olduğunu, yeni göç dalgasının (1990 sonrası) ise siyasi alanda belirlenmiş olduğunu vurgulamıştır. Erman da (2003), zorunlu göçün göç ihtiyacına karşı isteksiz tavır, hazırlanmak için çok az zaman oluşu ve geldikleri yerle, zor durumlarda destek verebilecek bir bağın eksikliğini bu göç dalgasıyla öncekiler arasındaki en önemli üç fark olarak belirlemiştir. Zorunlu göç ile kente yerleşen insanlar İstanbul, Diyarbakır, Adana gibi illerin yoksul mahallelerinde yoğunlaşmaya başlamış; sosyal dışlanma hem ekonomik hem de kültürel ve politik boyutlarda da kendini göstermiştir. Sosyal dışlanma kavramının Avrupa'da, yoksulluk, marjinallik ya da sınıf-altı kavramlarından daha öncelikli tutulan ve toplumsal bütünlemeden sorumlu kurumların yetersiz işleyişine işaret eden çok boyutlu bir kavram olduğuna dikkat çeken (Yılmaz, 2006: 30), analiz odağını bireyden topluma kaydıran bu kavram sayesinde, mahrumiyetin yalnızca gelir değil, ayrıca toplumun politika, iş, refah sistemleri ve kültürel alanlarına katılımda eşit fırsatlar anlamına gelen temel vatandaşlık bağlamında da ele alınabileceğini vurgulamıştır.

Zorunlu göç yaşayan bireylerin içine girdiği yeni toplumda, etnik ve ekonomik farklılıkları nedeniyle sürekli olarak dışlanması, yok sayılması ve kuşkuyla karşılanması, kendisine karşı olan güven duygusunun hızla çözülmesine neden olabilmekte ve yoğun bir kimlik krizi ortaya çıkabilmektedir (Teber, 1993). Göçtükleri kimi yeni yerleşim alanlarında kimliklerinden ötürü saldırıya maruz kaldıkları da görülmektedir (Altuntaş, 2003). Bu krizi azaltmak için ise göç edilen yerlerde ortak mahalleler kurulmakta, insanlar geldikleri yerdeki değerlerle farklı bir coğrafyada yaşama mücadelesi vermektedirler.

Zorunlu göç yaşatılmış olan insanların homojen bir grup olmadığına dikkat çekmek önemlidir. Zira zorunlu göçün kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve gençler üzerinde etkilerinin farklı olduğu şüphesizdir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan çocuklar açısından zorunlu göçün anlamına bakıldığında ise Darıcı (2009: 18)'nın da belirttiği gibi Kürt çocuklarının toplumsal söylemde korku nesneleri olarak kurulmaları, zorunlu göçle metropollerde büyük bir görünürlük kazanmaya başlamıştır. Zira "kapkaççı, tinerci [12], şiddet eğilimli" "kötü çocuk" genellikle Kürtlüğe işaret etmiştir.[13] Bu alanda yapılan çalışmalar, metropollerdeki sokak çocuklarının artışını, Kürtlerin zorunlu göçü ve onun yol açtığı yoksulluğun sonucu olarak kabul etmektedir. Sosyal bilimciler tarafından 1990'ların sonlarında yürütülen çalışmalardan bazıları sokakta çalışan çocukların demografik özelliklerine dair tutarlı bir tablo sunmuştur.

> Çocukların aileleri genellikle 80'lerin sonlarında Güneydoğu'da artan olaylardan kaçarak şehirlere göç eden yeni göçmenlerdir. Aile reisleri ya işsiz ya da sosyal güvenceden mahrum, düşük ücretli geçici işçiler olan, genellikle eğitimsiz ve göç öncesi tarım sektöründe çalışan kişilerdir. Ortalama 6-8 çocuklu hane halkı nüfusu kalabalıktır, şehrin gecekondularında kirada yasamaktadırlar (Karatay, 2000; Altıntaş, 2003).

Zorunlu göçün yalnızca sonuçlarını değil, nedenlerini de incelemek gerekmektedir.

---

[12] "Tinerci çocuklar"ın bir korku nesnesi olarak temsillerinin Kürt meselesiyle ilişkisini inceleyen bir çalışma için bknz. Delal Aydın, "Tinercilerin" Bir Korku Nesnesi Olarak Temsili, *Toplum ve Kuram,* 43-52.

[13] Metropollerdeki sokak çocuklarındaki artışın, Kürtlerin zorunlu göçü ve onun yol açtığı yoksulluğun bir sonucu olarak görüldüğü bir çalışma örneği için bknz. Serra Müderrisoğlu "Çalışmak ya da Çalışmamak: Bütün Mesele Bu!". *Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Raporu* içinde 54-64.

Bu haliyle zorunlu göç, ekonomik, siyasal ve sosyal boyutlarıyla ele alındığında; silahlı çatışmalar, konunun devlet tarafından yalnızca bir güvenlik sorunu olarak ele alınması ve buna yönelik bir tutum izlenmesi, kimlik mücadelesi ekseninde gelişen siyasi mücadele vb. unsurlar öne çıkmaktadır.

Zorunlu göçle şehirlerde yaşamaya başlayan ve şehir hayatında ailelerine oranla iş bulma şansı daha fazla olan çocuklar (okuma-yazma bilme, Türkçeyi daha iyi konuşma vb.den dolayı) bir yandan aile içindeki iktidar ilişkilerini yeniden biçimlendirirken, toplumdaki iktidar ilişkilerine de dahil olmakta, kendi politik alanlarını yaratmaktadır. Çocuklar, zorunlu göç yaşamış olsun/olmasın, şehirde yaşadıkları deneyimler çocukluklarını yeniden şekillendirmektedir. Zira çocukların toplum tarafından marjinalize edilmesi noktasında Denov (2010), çocukların "düşmanlaştırma" nedeniyle marjinalleştirilmesinin, onları politik aktivizme yönlendiren önemli sebeplerden biri olduğuna dikkat çekmektedir.

Fichter (1990)'in de belirttiği gibi hiçbir grup kendi başına yaşayamaz, her grup daima daha büyük bir sosyal bütünün, mevcut siyasi, sosyolojik, tarihi ve ekonomik şartların oluşturduğu çevrenin parçasıdır. Zorunlu göçün üzerinden yıllar geçmesine rağmen, sosyal, ekonomik, politik ve hukuki sorunların tümünün çözümlenmediği malumdur. Büyükşehirlerdeki atık kağıt toplayıcılarının büyük bir yüzdesini 1990'ların ortalarından itibaren zorunlu göç sebebiyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinden metropol kentlere gelen Kürtlerin oluşturması tesadüf değildir. Zorunlu göç sonucunda yaşanan acıların zaman içinde çocuklara aktarılması, yeni bir kente gelen çocukların kent yaşamına entegrasyonunun sağlanmaması, çocukları bekleyen yoksulluk, çocukların gösterilere katılmasında etkili olmaktadır (Darıcı, 2011: 20). Bunun yanı sıra geçmişten devralınan şiddet deneyimleri, günlük yaşamda maruz

kalınan şiddet vb. çocukların gösteriler aracılığıyla toplumsal süreçlere katılmaları sonucunu doğurmaktadır.

Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklar söz konusu olduğunda olayların bir de hukuki boyutu bulunmaktadır. Çocuklar uzun yıllar Terörle Mücadele Kanunu kapsamında yargılanmış, 2010 yılında ise kanun değişikliğine gidilmiştir. Toplumsal gösterilerde yer alan çocukların medyada temsillerinin analiz edileceği ikinci bölümde atıfta bulunulacak olan Terörle Mücadele Kanunu'nun çocuklar açısından anlamına bakmak yararlı olacaktır.

1.3.2. Terörle mücadele kanunu ve çocuklar

Toplumsal gösterilerde yer alan ve tutuklanan çocuklar, 2010 yılında yapılan kanun değişikliğine kadar "Terörle Mücadele Kanunu" kapsamında yargılanmıştır. Bunun anlamı bu gösterilere katılan çocukların yıllarca "terör suçlusu" sayılmış olmalarıdır. Basında yer alan haberleri incelerken de belirli dönemlerde sık sık değinilecek olan Terörle Mücadele Kanunu'nun kapsamının kısaca üzerinde durmak anlamlı olacaktır.

Doğu ve Güneydoğu illerinde çatışmaların yoğun olarak yaşandığı 1990'ların başında, 12 Nisan 1991'de Terörle Mücadele Kanunu (TMK) devletin iç güvenliğini sağlamak adına parlamento tarafından oluşturulmuştur (Aytar, 2006). 2006 yılına gelene kadar Avrupa Birliği Uyum paketi çerçevesinde TMK'da kimi değişiklikler yapılmış, 29 Haziran 2006 tarihinde ise "Terörle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" parlamentoda kabul edilmiştir. Bu kanun değişikliği, Diyarbakır'da gelişen toplumsal olayların akabinde gerçeklemiştir. Şeran (2010:5)'ın aktarımıyla olaylar, TC güvenlik güçlerinin Muş, Merkez, Diyarbakır Kulp, Bingöl

Genç ve Solhan ilçeleri arasında bulunan bölgeye 24.03.2006 tarihinde düzenlediği operasyonda 14 PKK gerillasının yaşamını yitirmesinin ardından, bunlardan Diyarbakır doğumlu dördünün defin için Diyarbakır'a getirilmesi ile başlamıştır. Cenaze için toplanan kitle, mezarlık dönüşünde güvenlik güçlerinin müdahalesi ile karşılaşmış, büyüyen ve bir haftaya yayılan olaylarda İnsan Hakları Derneği Raporu (2006)'na göre 5'i çocuk 10 kişi yaşamını yitirmiş, 200'e yakın kişi yaralanmış, 200 çocuk-363 yetişkin olmak üzere 563 kişi gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınan kişilerden 91 çocuk, 291 yetişkin tutuklanmıştır. 28 Mart-3 Nisan 2006 tarihleri arasında Diyarbakır'da çıkan bu toplumsal olayların ardından 12-18 yaşındaki çocukları kapsayan ve çocukların cezai yükümlülüğünü arttıran ibareler kanuna eklenmiştir. Başka bir deyişle çocuklar "terör suçlusu" olarak yargılanmaya başlamıştır. Terör suçuyla hukuki sürece girmek; onların büyüklere özgü koşullarda soruşturma geçirmelerine, "hukuki anlam ve sonuçlarını anlayamadıkları" (5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005: Madde 35) "terör" (3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu, 1991: Madde 1) suçuyla Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri'nde yargılanmalarına ve çocuklar için öngörülen ceza indirimlerinden yararlanamamalarına neden olmuştur (Aytemur, 2011: 4). 15-18 yaş grubundaki çocukların, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin yerini alan Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri'nde yargılanmalarına başlanmıştır (Mahmutoğlu, 2009: 71-72).

Çocuklara atfedilen suçlar ise genel olarak şunlardır (Şeran, 2010: 7-8):

- Devletin varlığına ve anayasal düzene karşı suç işlemek,
- Suç işlemek amacıyla örgüt kurmak
- Örgüt propagandası yapmak

- İzinsiz gösteri ve yürüyüş, yapmak,

- Kamu malına zarar vermek,

- Polise mukavemet.

Uluslararası Af Örgütü'nün 2010 yılında yayınladığı raporda 2009 yılında Milletvekili Sevahir Bayındır'ın verdiği soru önergesine Adalet Bakanlığı'nın verdiği yazılı yanıtta 2006-2008 yılları arasında 1,308 çocuk aleyhine Terörle Mücadele Kanunu'ndan ve 719 çocuk aleyhine ise Ceza Kanunu'nun silahlı bir örgütün lideri ya da üyesi olma suçunu düzenleyen 314. maddesi uyarınca kovuşturma başlatıldığı belirtilmiştir. [14] Çocukların karşı karşıya kaldıkları hukuksuzluk ve adaletsizliğe karşı çıkmak için sivil bir inisiyatif olarak örgütlenen "Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları İnisiyatifi (ÇİAÇ)'nin konunun takibini yaparken topladığı resmi olmayan verilere göre ise 2010 Nisan ayında Türkiye'de 32 ilde 4000'e yakın çocuk hakkında TMK ve ilgili kanun hükümleri kapsamında gözaltılar yaşandığı, soruşturma ve/veya kovuşturmalar başlatıldığı ve bu çocuklardan %95'inin Kürt çocukları, geri kalan %5'inin ise farklı eğilimli yasal olmayan örgütlerden olduğu bilgisine ulaşılmıştır.[15]

2006 yılında TMK'da çocuk yargılamalarına ilişkin yapılan değişiklikler sanatçılar,

[14] Uluslararası Af Örgütü Türkiye (17.06.2010). *Çocuk Hakları Evrenseldir: Türkiye'de Çocukların Terörle Mücadele Yasaları Altında Adil Olmayan Yargılamalarına Son Verin*.Af Örgütü Resmi Web Sitesi,
http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/cocuk%20haklari%20evrenseldir%20web.pdf

[15] Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları (22.04.2010), "Taş Atan Çocuklar (!?) Paneli-2 Etkinlik Raporu", İstanbul, Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları Mail Grubu, Gönderen: Gözde Aytemur, 28.04.2010

akademisyenler ve sivil toplum [16] tarafından yoğun olarak eleştirilmiştir. Bu değişikliğin açık bir hukuk ihlali ve "Kürt Çocukları" aleyhine bir süreç olarak işletildiğinin altını çizen Şeran (2010: 12), bu durumun devletin yasama ve yargı organının "güvenlik" gerekçesiyle hukuktan rahatlıkla sapabildiğinin ve çocukların bile rahatlıkla düşman figürüne dönüştürülebildiğinin bir göstergesi olduğunun altını çizmiştir. Terörle Mücadele Kanunu'nun temelini Carl Schmitt'in (2006: 47) dost/düşman ayrımının oluşturduğunun altını çizen Aytemur (2011: 2) da bu kanunun yapılış, ve uygulanış, sürecinde hukuki bir tarafsızlığın ve eşitliğin sonucu değil, aksine bu dost/düşman ayrımı üzerinden inşa edilmiş, siyasal bir karar olduğunu vurgulamıştır. Ve bu siyasal kararın kökenlerinin hem etnik hem de sınıfsal ayrışmalarla beslendiğinin altını çizmiştir. Çocuk Hakları Komitesi (2001), bu hukuki düzenlemelerin bir bölümüne dikkat çekerek, düzenlemelerin Çocuk Hakları Sözleşmesi ilkeleri ve hükümleri ile uygunluk içinde olmadığına işaret ederek kaygılarını bildirmiştir. Mahmutoğlu (2009: 72), çocukların Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri'nde yargılanmasının Anayasa'nın 90. Maddesine [17] aykırı olduğunun altını çizerken, suça özgü bir düzenleme yapıldığını vurgulamış; BM "Çocuk Ceza Adaleti Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart kuralları ve Çocuk

[16] Bu noktada 2008 yılında kurulan, daha çok bireysel katılımla hareket eden ve içinde akademisyenlerin, sanatçıların, yargılanan çocukların ailelerinin vb. bulunduğu Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları ayrı bir öneme sahiptir. Düzenledikleri toplantılar, eylemler, raporlar ile hem konuyu medya gündemine taşımış hem de hükümetle görüşmeler yürütmüştür. 2010'da yasa değişince kendini feshetmiştir. Çocukların cezaevi sonrası rehabilitasyon süreçlerini takip etmek amacıyla Çocuklar İçin Adalet Takipçileri kurulmuştur.

[17] Anayasanın 90. Maddesi gereğince usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmünde kabul edilmektedir. Ayrıca temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümlerinin ulusal kanunlardan önce uygulanması gerektiği güvence altına alınmıştır. Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince de herkes 18 yaşına kadar çocuktur ve ayrım yapılmaksızın her çocuğun kendine özgü makam ve mahkemeler huzurunda, kendilerine özgü kanunlarla yargılanması gerekmektedir (Atabay, 2009).

Koruma Kanunu (2009) gereğince çocuk yargılamasında esas olanın fiil değil fail yani çocuk olduğunun altının çizildiğini; bu haliyle Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler gereği çocukları suça göre kategorize edip yargılama hakkının olmadığını belirtmiştir.

2006 yılından 2010 yılına kadar ağır ceza mahkemelerinde yargılanan ve bu haliyle çok ciddi hak ihlallerine uğrayan çocuklara dair yasa tasarısı 25 Temmuz 2010 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir. 6008 Sayılı kanunun ilk maddesinde, 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32. maddelerinde yapılan değişiklikle güvenlik güçlerine silahlı direnme sayılan ve en az 5 yıl ceza verilmesine neden olan zararlandırıcı sonuç doğurmayan taş atma eylemi çocuk ve yetişkin ayrımı gözetmeksizin cezai nitelikten çıkarılmıştır (Şeran, 2010: 9). Değişikliğin ikinci maddesi, yine 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda değişiklik getirmiş, ve "toplantı ve gösteriye silahlı katılanlar" başlığındaki 33. maddede değişiklik yapılmıştır. Kullanılmasa dahi 2911 Sayılı Kanun'un 23/b maddesinde sayılanlarla gösteriye katılanlara 6 aydan 3 yıla kadar ceza verileceği hükme bağlanmıştır. Değişiklik öncesinde yasa dışı niteliğe dönüşen toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılanlar "örgüt üyesi olmadığı halde örgüt adına suç işlediği için örgüt adına cezalandırma"ya tabi tutulurken; 6008 sayılı Kanunu'nun 3. Maddesine eklenen bir hükümle çocuklar bu maddenin kapsamı dışında bırakılmıştır. Terör suçu işleyenlere verilecek cezalarının artırımının da çocuklar bakımından uygulanamayacağı açıkça hükme bağlanmıştır. Çocukların özel yetkili ağır ceza mahkemelerinde yargılamayacağını da hükme bağlamıştır. Bundan böyle çocuk mahkemeleri ve çocuk savcılıkları, bunların mevcut olmadığı yerlerde genel görevli savcılık ve mahkemeler suçun türü ne olursa olsun çocukların soruşturma ve/veya

kovuşturma evresinde görev yapacaklardır. Çocukların davaları yetişkinlerinkiyle birleştirilemeyecek ve terör suçuna özgü soruşturma ve kovuşturma usulleri çocuklara hiçbir durumda uygulanamayacaktır. Çocuklar kendilerine özgü mahkemelerde yargılanacaklardır. TMK ile ilişkilendirilen çocuklar için şartlı salıverme hükümleri adli suçlarda uygulanan biçime geri dönmüş, ve 16-18 yaş grubu çocukların cezalarının 2/3 ünü (üçte ikisini), 12-15 yaş grubu çocukların cezalarının 1/2sini (yarısını) doldurduğu takdirde şartlı salıverme hakkından yaralanabileceklerdir. TMK kapsamında verilen cezaların seçenek yaptırımlara çevrilemeyeceği hükmünün çocuklara uygulanmayacağı kurala bağlanmıştır. Böylece daha önce 16-18 yaş grubundaki çocuklara uygulanması yasak olan erteleme, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, paraya çevirme gibi seçenek yaptırımların uygulanması olanağı bütün çocuklara ayrım gözetmeksizin sağlanmıştır.

II. BÖLÜM

1. TOPLUMSAL GÖSTERİLERDE YER ALAN ÇOCUKLARIN MEDYADA TEMSİLİNİN ANALİZİ

1.1. Gazetelerin Sahiplik Yapıları ve Kürt Sorununa Genel Bakışları

Medyadaki sahiplik yapısı, haber üretimi ile doğrudan ilişkilidir. Mülkiyet sahibinin kim olduğunun yanı sıra sahip olunan medya kuruluşunun pazar payının büyüklüğü, bir medya kuruluşunun sahibiyken diğer sektörde faaliyet gösteren bir kuruluşta hisse sahibi olup olmadığı medyanın sahiplik yapısını oluşturan diğer etkenleri oluşturmaktadır (Bilgili, 2006: 119). Ancak gerek ekonomik gerekse siyasi ve sosyal sebeplerle medyadaki sahiplik yapısı değişime uğramakta ve hangi gazetenin kimin sahipliğinde olduğunu takip etmek zorlaşmaktadır.

1990'lı yılların sonunda holdinglerin medya sektörüne girişinin başka bir deyişle medyada yaşanan holdingleşmenin en büyük örneklerinden birini oluşturan Doğan Holding, sahip olduğu gazete, dergi ve televizyon kanallarıyla yatay bir tekelleşme örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin en büyük Medya Grubu olarak tanınan Doğan Grubu yazılı basında birçok gazeteyi bünyesinde barındırırken medya dışında da pek çok sektörde faaliyet göstermektedir. Bu haliyle Türkiye'de kamuoyunun görüşlerini etkileyen en önemli basın organlarından biri olduğu da bilinmektedir. Özelde *Hürriyet* gazetesi, Kürt sorununa yaklaşımı, bu sorunu temsil edişiyle toplumda Kürtlere, Kürt siyasal hareketlerine ve Kürt sorununa ilişkin algıların üretilmesinde önemli rol oynamaktadır. *Cumhuriyet*'in ilanından 2005 yılına kadar gazetelerde Kürt meselesine ilişkin haberleri derleyip yorumlayan Faik Bulut, "Türk Basınında Kürtler" adlı kitabında o günden bugüne kadar Türk basınında Kürtlerle ilgili haberlerde 'yapısal' bir sorunun olduğunun altını çizerken;

bu sorunun 1930'lu yıllarda *Cumhuriyet*'in, 1990'lı yıllardaki *Hürriyet*'in haberlerinden net bir şekilde görülebileceğini vurgulamıştır. Geniş bir taramayla yapılmış çalışmada Türk basınının karakteristikleri arasında bulunan militarist vurgu öne çıkmaktadır.[18] 2005 yılında *Hürriyet* gazetesi özelinde Kürtlerin medyada temsilini konu alan diğer bir çalışmanın vardığı sonuç da şöyledir:

> Sonuçta, medyada Kürtler daima dilsizdir (tartışmalar onlar "hakkında"dır, onlar "ile" değil), çoğunlukla terörizmle yâd edilir (PKK) ve mantıksız talepler ileri süren bölücüler olduklarına dair bir tablo çizilir. Yazıların içeriği aşırı milliyetçi ve Kürtlerin kültürel değer ve varlıklarını küçümseyici, gözden düşürücüdür ve onları düşman Ötekiler olarak anar [...] Kürtlerin demokratik davranışları dahi anormal olarak sunulur. Anormallik onların yaptıklarının yasalara uygun olup olmamasından dolayı değil, ifade etmeye teşebbüs ettikleri Kürtlükleri ve aktiviteleridir [...] Bulgular göstermektedir ki yazıların içeriği ülkenin elitlerince Kürtlere yönelik düşmanlık ve önyargıyla mücadele eden bir değişim aracı olmaktan çok, baskının dolaylı bir aracıdır (Sezgin ve Wall, 2005: 795).

Hürriyet gazetesinin örneklem oluşturduğu bir başka çalışma da Erdem (2010)'in Kürt Açılımı Sürecinde Medyada Kürt Sorununun Temsili başlıklı çalışmadır. 2009 Mayıs ayından Aralık ayına kadar Kürt sorununun temsilini eleştirel söylem çözümlemesiyle konu alan çalışmada vurgulanan noktalardan biri *Hürriyet* gazetesinin Kürt sorununu "terörle mücadele" kapsamında bir güvenlik, asayiş,

[18] Medyada Kürtlerin temsiline ilişkin ayrıntılı bilgi için;
Faik Bulut (2005). *Türk Basınında Kürtler*. Ankara: Evrensel.

sorunu olarak gördüğü ve açılım sürecinde konuyla ilgili olarak ilk elden başvurduğu kaynakların, doğrudan TSK olduğudur. Bu haliyle de gazete aracılığıyla askeri kanadın söyleminin yoğun olarak medyada dolaşıma girdiği gözlemlenmiştir. Çalışmada "Bölücülük" temasının süreç içinde sıklıkla dolaşıma girmesi nedeniyle de medyanın, Kürt sorununun meşruiyet zemini kazanamaması yönünde önemli bir rol oynadığının altı çizilmiştir.

Geçmişten bugüne, giderek artarak medya, iktidar ilişkilerinin önemli araçlarından biri haline gelmektedir. Başka bir deyişle medya ve iktidar arasında karşılıklı bir çıkar ilişkisinin var olduğu bilinmektedir. Talu (2000: 13)'nun deyimiyle günümüz Türkiye'sinde, büyük gazete ve televizyonlar, siyasal iktidar, iş çevreleri ve medya patronları arasındaki, denetlenmeyen ve düzenlenmeyen yoğun çıkar ilişkilerin tamamlayıcısı durumuna gelmiştir. Zira Chomsky ve arkadaşları da (2004: 63) büyük medya şirketlerinin genel anlamda politik destek açısından hükümete bağımlı olduğunu; vergilerle, faiz oranlarıyla, çalışma politikalarıyla ve anti-terörist yasaların yürürlüğe konulup konulmamasıyla ilgili desteği hükümetlerden sağladıklarını belirtmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin sahiplik yapısına baktığımızda gazete, 1924 yılında Yunus Nadi, Yeni Gün gazetesinin kapatılmasının ardından İstanbul'da *Cumhuriyet* gazetesini kurmuştur. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise *Cumhuriyet* Gazetesinin sermaye yapısında değişimler yaşanmıştır. Türkiye'deki büyük medya gruplarından biri olan Çukurova Grubu'nun sahibi olan Mehmet Ali Karamehmet, *Cumhuriyet* gazetesinde %40 oranında hisse sahibi olmuştur. Çukurova Grubu medya dışında bankacılık, sanayi, inşaat, iletişim sektörlerinde şirketleriyle Türkiye'nin büyük sermaye gruplarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 2000'li yıllarda Ciner

Holding'in sahibi Turgay Ciner, Çukurova Grubu'nun sahibi Karamehmetlerle birlikte *Cumhuriyet* gazetesinin de yeni ortakları arasına katılmıştır (Özsever, 2004: 118) . Günümüzde gazete, *Cumhuriyet* Vakfı'na bağlı dört şirket tarafından çıkarılmaktadır. Bu şirketler; Yeni Gün A.Ş. , Çağ Pazarlama A.Ş., Yeni Gün Holding A.Ş. ve Yapım-C A.Ş'dir. Gazetenin hisselerinin %40'ı Turgay Ciner'e, %40'ı Mehmet Emin Karamehmet'e, %10'u *Cumhuriyet* Vakfına, %10'u ise, diğer küçük ortaklara aittir (Topuz, 2003: 346; Sönmez, 2003: 254). *Cumhuriyet* gazetesinin Kürt sorununa yaklaşımına baktığımızda yeni kurulduğu yıllarda ve sonrasında Kürt sorunu gibi bir sorunun var olmadığının düşünüldüğü çünkü Kürtlerin Türk olduğu düşüncesinin benimsendiği görülmektedir. Özellikle Kürt isyanlarının gazetede sunumlarına bakıldığında bu söylemin manşet haberler ve köşe yazılarıyla desteklendiği ortaya çıkmaktadır. Durgun (2008), 1925-1938 yılları arasında Kürtleri aşağılayan ve bu örneklerden daha ağır binlerce demeç, haber, yorum, karikatürün arşivlerde bulunduğunu işaret etmektedir. *Cumhuriyet* gazetesinin ilerleyen yıllarda Kürt sorununa ulusal kaygılarla yaklaştığı göze çarparken, günümüzde bu kaygılar devam etmekle birlikte, ağırlıklı olarak hükümet politikalarına yönelik eleştirileriyle dikkati çekmektedir.

Günümüzde tirajı en yüksek gazete olan *Zaman* gazetesi, Feza Yayıncılık A.Ş. Grubu'na ait bulunmaktadır. Ulusal ve uluslararası yayın yapan haber gazeteleri, dergi, radyo, televizyon ve ajansı bulunan şirket, 1986 yılında *Zaman* gazetesini yayımlamaya başlamıştır. Türkiye'nin ilk internet sitesine sahip gazetesi olma özelliğini taşıyan *Zaman* gazetesi hükümete yakınlığıyla bilinen medya gruplarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazetenin Kürt sorununa yaklaşımı, hükümet ile doğru orantılı gerçekleşmektedir. Hükümetin konuya yaklaşımına göre gazetenin de

Kürt sorununa bakışı değişmekte; belli dönemlerde sorunu yalnızca bir güvenlik ("terör") sorunu olarak ele alırken, belirli dönemlerde sorunun farklı boyutlarına dikkat çeken bir tavır sergilemektedir.

1.2. Haberlerin Nicel Olarak İncelenmesi

Çalışmanın bu bölümünde toplumsal gösterilerde yer alan ve kamuoyunda "taş atan çocuklar" olarak tanımlanan çocukların eylemlerinin yer almaya başladığı 2006 yılından 2012 yılına kadar geçen sürede sayfa ayırımı yapmaksızın seçilen gazetelerin tüm sayfalarında yer alan haberler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

2006-2012 yılları arasında "taş atan çocuklar" konulu toplam 314 haber kodlamaya dâhil edilmiştir. İçerik analizi kapsamında sınıflandırma sistemi 7 değişkenden oluşmaktadır. Bunlar; "haberin yayınlandığı gazete (yıllara göre)", "haberin yayınlandığı sayfa", "haberi destekleyen görsel materyal kullanımı", "haberin kaynağı", "haberde adı geçen kişi ve kurumlar" "haberlerde çocukların tanımlanma biçimleri", "haberlerde eylemlerin tanımlanma biçimleri".

İçerik analizinin uygulanması için sınıflandırma sistemi doğrultusunda hazırlanan kodlama cetvelinde ise kategoriler şu şekilde oluşturulmuştur:

- Haberin yayınladığı gazete ve yılları: Yıllara göre haber sayısı
- Haberin yayınlandığı sayfa: Birinci sayfa ve diğerleri
- Haberi destekleyen görsel materyal kullanımı: Fotoğraf/Yok
- Haberin kaynağı: Gazetenin kendi muhabiri/ ajans/ belirtilmemiş
- Haberde adı geçen kişiler ve kurumlar: Haberde adı geçen kişiler ve kurumlar haberlerin kodlanmadan önce okunması suretiyle belirlenmiş; kişi ve

kurumlar meslek kollarına ayrılarak kategorize edilmiştir. Haberde adı geçen kişi ve kurumlarda birden fazla kodlama yapılmıştır.

- Haberde çocuklara ilişkin nitelemeler: Haberde çocukları betimlemek için kullanılan tanımlamalar ele alınmıştır.

- Haberde olaylara ilişkin nitelemeler: Çalışmada toplumsal gösteriler olarak adlandırılan olayların gazetelerde hangi tanımlarla ele alındığı incelenmiştir.

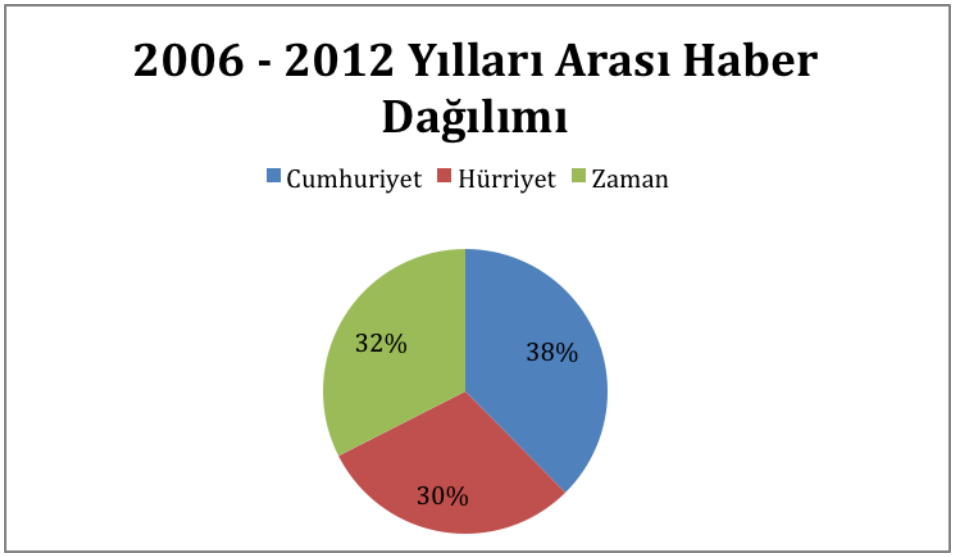
Toplumsal gösterilerde yer alan çocukların örneklem dâhilindeki *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazetelerindeki sunumuna ilişkin bulgular aşağıdaki şekildedir:

1.2.1. Gazetelere ve yıllara göre haber sayıları ve dağılım yüzdeleri

Tablo-1'de 2006-2012 yılları boyunca 3 farklı gazetede yer alan haberlerin sayıları ve hemen arkasında Şekil-1'de tüm periyod boyunca yer alan toplam haber sayılarının gazetelere göre dağılım yüzdeleri sunulmaktadır.

Tablo 1: Gazetelere ve yıllara göre haber sayıları ve dağılım yüzdeleri

YILLARA GÖRE HABER SAYISI				
	CUMHURİYET	**HÜRRİYET**	**ZAMAN**	**TOPLAM**
2006	5	2	1	**8**
2007	0	0	0	**0**
2008	7	9	20	**36**
2009	27	22	21	**70**
2010	62	48	41	**151**
2011	5	8	9	**22**
2012	12	5	10	**27**
TOPLAM	**118**	**94**	**102**	**314**

Şekil 1: Haber sayılarının dağılımının yüzdesi

Tablo 1 ve Şekil 1'e göre tüm periyod boyunca yayınlanan toplam haber sayısının gazetelere göre dağılımı göz önüne alındığında *Cumhuriyet* gazetesi 118 haberle % 38'lik paya, *Zaman* gazetesi 102 toplam haberle %32'lik paya, *Hürriyet* gazetesi ise 94 haberle % 30'luk paya sahiptir. Bu paylar birbirine oldukça yakın gözükmektedir. Dolayısıyla seçilen zaman diliminde her üç gazetenin de toplumsal gösterilerde yer alan çocuklara birbirine yakın oranlarda haber değeri verdiklerini söylemek mümkündür.

Haber sayılarının yıllara göre dağılımı göz önüne alındığında Tablo-1'e göre en fazla haber her üç gazete için de 2009 ve 2010 yıllarında yapılmıştır. Şöyle ki, 2009 ve 2010 yıllarında yer alan haber sayısı, toplam haber sayısının yarısından daha fazlasına denk düşmektedir. Kürt açılımının ve "taş atan çocuklar"ın aldığı cezalarda değişiklikleri içeren TMK değişikliklerinin gündemde olduğu bu yıllarda "taş atan çocuklar" haberlerinin diğer yıllara göre oldukça yoğunlaşması Türkiye'de medyanın "siyaset eksenli" karakterini açıklayan bir örnek olarak görülebilir. Zira, bu

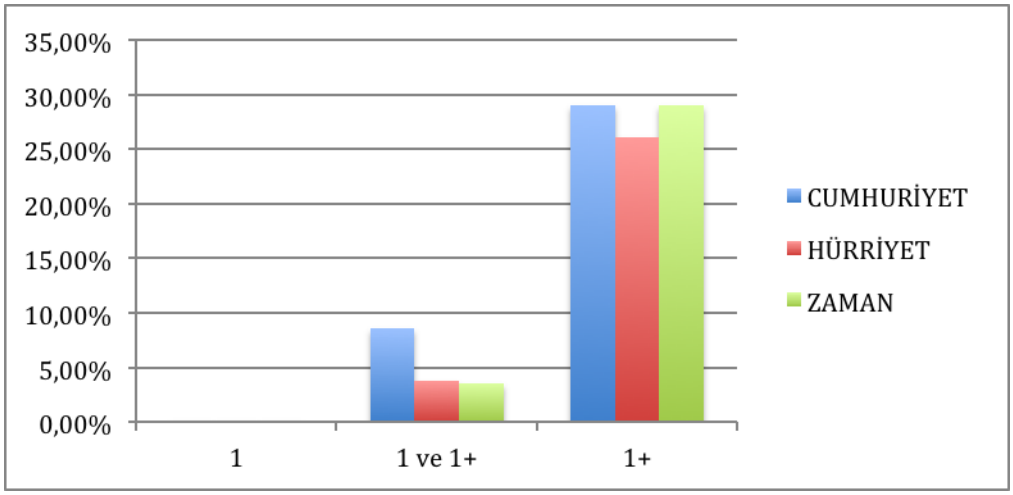
tartışmaların başlangıcı öncesinde örneğin 2007 yılında toplumsal gösterilerde çocukların eylemleri devam etmesine rağmen "taş atan çocuklar" haberlerinin seçilen gazetelerin hiç yer bulmaması, medyanın yüzünün çocuklardan ziyade devlete dönük olduğuna dair bir ipucu niteliği taşımaktadır. Bu noktada "taş atan çocuklar" ile yaptığı çalışmalarla tanınan Tuzcuoğlu (2012), yasa değişikliğinden önce gündemde olan çocuklara, cezaevinden çıktıktan sonra ilginin kesildiğini oysa ki çocukların asıl çıktıktan sonra daha fazla sorunla karşılaştığının altını çizmiştir.

1.2.2. Haberin yayınlandığı sayfa ve gazetelere göre dağılım yüzdesi

Tablo-2'de ve Şekil-2'de 2006-2012 yılları arasında yer alan tüm haberlerin yayınlandığı sayfalar "yalnız birinci sayfada yer alan haberler (1)", "birinci sayfada başlayıp iç sayfalarda devam eden haberler (1 ve 1 +)" ve "iç sayfalarda yer alan haberler (1+)" olarak ayrılmış ve her bir kategorinin gazetelere göre dağılımı verilmiştir. Tablo-2 ve Şekil-2'ye bakıldığında her üç gazete için de "taş atan çocuk" haberlerinin büyük çoğunluğunun "iç sayfalarda yer alan haberler"den oluştuğunu görmekteyiz. Aynı zamanda her üç gazetede de "yalnız birinci sayfada yer alan haber" kategorisinde hiç haber bulunmadığı gözükmektedir. Haberi en çok birinci sayfasına taşıyan ve iç sayfalarda devam ettiren *Cumhuriyet* gazetesi olmuştur. Haberin her üç gazetede de en fazla yalnızca iç sayfalarda yer alması, gazetelerin toplumsal olaylarda yer alan çocukların haberlerini verme konusunda sayfa seçimi noktasında benzer eğilimde olduklarını göstermektedir. Gazetelerin birinci sayfalarından verilen haberlerin gündemi ve gazetenin içeriğini belirleyen haberler olduğu varsayımı altında her üç gazetenin de çalışmamızda ele alınan dönemde "taş atan çocuk" haberlerine sadece iç sayfalarda yer vererek bu haberlerin içeriklerini gündemi oluşturmaktan ziyade sıradanlaştırma eğilimde olduklarını söyleyebiliriz.

Tablo 2: Haberin yayınlandığı sayfa

	CUMHURİYET	HÜRRİYET	ZAMAN	TOPLAM
1	0	0	0	**0**
1 ve 1+	27	12	11	**50**
1+	91	82	91	**264**
TOPLAM	**118**	**94**	**102**	**314**

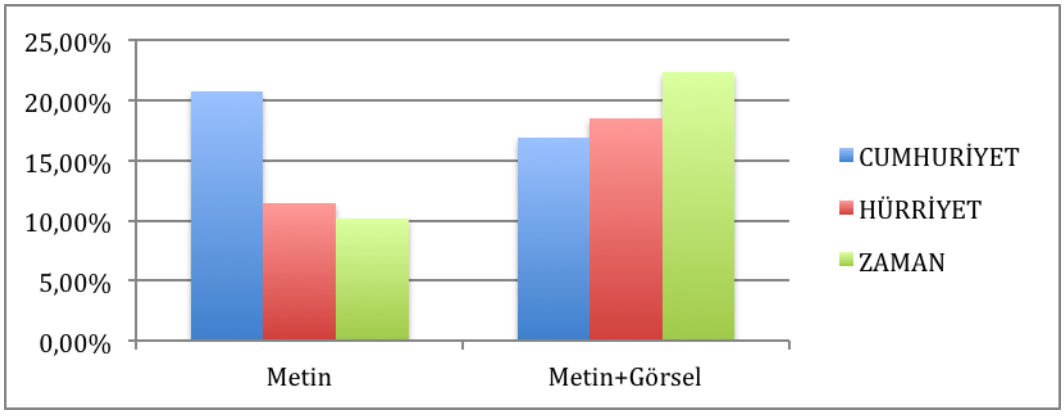
Şekil 2: Haberlerin sayfa dağılımlarının yüzdesi, 2006-2012

1.2.3. Haberde görsel materyal kullanımı

Tablo 3 ve Şekil 3'te, haberde görsel materyal kullanımı olup olmadığına dair bir ayrıştırma yapılmaktadır. Görsel materyal kullanımı olan haberler "görsel + metin", görsel materyal kullanılmayan haberler ise "görsel" olarak kodlanmış ve bu kodlamaya göre haber sayıları verilmiştir.

Tablo 3: Görsel Materyal Kullanımına İlişkin Haber Sayıları, 2006-2012

	CUMHURİYET	HÜRRİYET	ZAMAN	TOPLAM
Metin	65	36	32	**133**
Metin+Görsel	53	58	70	**181**
TOPLAM	**118**	**94**	**102**	**314**

Şekil 3: Görsel Materyal Kullanımına İlişkin Yüzdeler

Haberin sunumunda dikkat çekici bir öğe olan görsel materyalin kullanımına bakıldığında Tablo-3 ve Şekil-3'ten görüldüğü üzere en fazla görsel materyal kullanımının *Zaman* gazetesine ait olduğu görülmekte (%38,67), ardından *Hürriyet* gazetesi (%32.04) gelmektedir. Yalnızca metinsel sunum ise en fazla *Cumhuriyet* gazetesinde(%48,87) karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada çalışmada *Hürriyet* ve *Zaman* gazetesinin *Cumhuriyet* gazetesine oranla haberi görsel unsurlarla birlikte sunma eğiliminin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklara dair haberlerde en çok kullanılan görsel materyal ise fotoğraftır. Çalışmanın konusunu oluşturan toplumsal olaylarda yer alan çocukların fotoğraflarda teşhir edilip edilmediği de üzerinde durulması gereken bir noktadır. Metin ve görsel kullanımının yer aldığı 181 haberden yalnızca 8 tanesinde çocukların kimlikleri teşhir edilmemiş; diğer fotoğraflarda ise ya mahalleleri ya da okulları ile kimlikleri teşhir edilmiştir. Aynı teşhir fotoğrafla birlikte sunulan metinlerde de karşımıza çıkmakta, haberlerde çoğunlukla çocukların adları ve soyadlarının baş harfleri kullanılmakta; kimi zaman da adlarına yer verilip soyadlarının baş harfleri kullanılmaktadır. Kimi zaman ise tutuklu olmayan ancak

eylemlere karışan çocukların isim ve soyadları açıkça yazılmaktadır. Zira aynı metin içerisinde çocukların ailelerinin, oturdukları mahallelerin ve okulların isimlerinin teşhir edilmesi, çocukların kimliklerini saklamaya yönelik uygulamanın ve hassasiyetlerin yalnızca formalite olduğunu göstermektedir. Bu teşhirler çocukların kendi irade ve arzusu dışında yapılmakta yani çocuk medyada kendi iradesinden bağımsız olarak temsil edilmekte ve bu temsil çocukların gündelik hayatlarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer bir deyişle gerek fotoğraf gerekse isim teşhiri ile çocukların da en az yetişkinler kadar birey olduğu gerçeği örneklemimizdeki gazeteler tarafından ihmal edilmektedir.

İletişim literatüründe haberde fotoğraf kullanımına dair önemli tartışmalar yer almaktadır. Fotoğrafın nesnel, gerçeğin olduğu gibi yansıması olduğu fikrinin karşısında fotoğrafın öznel ve insan müdahalesiyle oluştuğu fikri yer almaktadır. Birincisi ana akım medyada yaygın bir kabul görse de, eleştirel çalışmalar ışığında geliştirilen fotoğrafın bir yorum içerdiği fikri daha güçlüdür. Sontag (2008: 100)'ın deyişiyle "Fotoğraf kaçınılmaz olarak gerçekliğe belli bir şekilde tepeden bakmayı gerektirir."

Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklar hakkındaki haberlerde fotoğraf kullanımıyla ilgili değinilmesi gereken önemli noktalardan biri ise metin ve fotoğraf uyuşmazlığıdır. Şöyle ki, çocuklarla ilgili verilen olumlu haberlerde bile çocukları "suçlu" ve "kötü" gösterecek fotoğraflar kullanılmakta, çocukların eylemlerinin salt "şiddet eylemleri" olduğu yorumu okuyucuya iletilmektedir. Örneğin 15.07.2009 tarihli *Hürriyet* gazetesinde Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları'nın "Çocukları hapiste tutmak uluslararası hukuka aykırı" şeklindeki sözleri başlığa taşınmıştır. Haberin başlığı da metin de çocuklar için olumlu bir okumaya yöneltirken; çocukların eylem

sırasında, kurdukları barikatların arkasında, sapan atarken fotoğrafına yer verilmektedir. 26.07.2009 tarihli *Zaman* gazetesinde "UNICEF, "terör"den yargılanan çocukları sordu: Neyle suçluyorsunuz" başlıklı haberde UNICEF'in çocukların "terör" ile suçlanıyor olmasına getirdiği eleştiriler yer almakta, ÇİAÇ'ın sözlerine yer verilmektedir. Ancak fotoğrafta çocukların barikat önünde taş atan fotoğrafları yer almakta; fotoğraf altında ise "toplumsal olaylarda "polise taş atan çocuklar" olarak öne çıkarılan küçüklerin durumu, UNICEF tarafından Türkiye'ye soruldu" yorumuna yer verilmektedir. Benzer şekilde 10.02.2010 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde İnsan Hakları Derneği'nin çocukların cezaevindeki koşullarını eleştirmesini konu edinen haberin başlığında "Bir ranzada iki çocuk" ifadesi yer almakta; hem başlık hem de metin çocukların mağduriyetiyle ilgili olarak çocuklar adına olumlu bir haber olarak karşımıza çıkmaktadır (başlıkta İHD'nin sözlerinin "ileri sürdü" ifadesiyle sunulmasına rağmen). Kullanılan fotoğrafta ise iki çocuğun TOMA araçlarını taşladığı görülmektedir.

Barthes (1972)'ın da vurguladığı gibi metnin anlamına yeni boyutlar kazandıran fotoğraflar yazıdan daha buyurucudurlar, çözümleme ya da yüzeyselleştirme olmaksızın; anlamı tek bir vuruşta dayatırlar. Fotoğrafın kültürel düzgünün özet bir versiyonunu temsil ettiğini savunan Hall (1981: 177) da fotoğrafın, okuyucunun bir üyesi olduğu kültürde dağılmış olan anlatım özellikleri dağarcığı kapsamında anlam kazandığının altını çizmiştir.

Çalışmada incelenen gazetelerin her biri öykünün yönünü farklı bir haber açısına doğru değiştirmiştir. Ancak hepsinin ortak eğilimi eylemlerin sonuçlarının eylemci şiddeti vasıtasıyla sunumu ile eylemlerin nedenlerinin ve polis şiddetinin gizlenmesidir. *Hürriyet, Cumhuriyet* ve *Zaman* gazetelerindeki fotoğraflarda

çocuklar, düzeni şiddet eylemleriyle tehdit eden ya da polise hunharca saldıran şiddet yanlısı çocuklar şeklinde okunmaktadır. Zira bu mesaj fotoğrafların alt yazılarında ve başlıklarla, giriş paragraflarıyla bütünüyle desteklenmektedir. Ancak bu mesajın yönü her gazetenin geleneğine uyum sağlayacak şekilde değişime uğramaktadır. Bu noktada Hall'a (1981: 188) kulak vermek gerekir:

> Haber fotoğraflarının kendilerini 'doğa'nın bakış açı olarak gösterme gibi özgül bir yolu vardır. Kendilerini 'gerçek dünya'nın bire bir görsel-kopyaları şeklinde sunarak ideolojik boyutlarını bastırırlar. Haber fotoğrafları, sundukları olayın gerçekliğine tanıklık ederler. Bir olayın fotoğrafları kendi içlerinde bir meta-mesaj taşırlar: 'bu olay gerçekten vuku buldu ve bu fotoğraf bunun kanıtıdır.' İnsan fotoğrafları – hatta vesikalık türünde ve ebadında fotoğraflar da- bu temellendirme ve tanıklık etme işlevini desteklerler: 'işte kendisinden bahsettiğimiz adam bu, o gerçekten var'. Dolayısıyla fotoğraflar, kelimenin gerçek anlamıyla, 'gerçeklerin' birer kaydı olarak ortaya çıkarlar ve kendi adlarına konuşurlar. Barthes bunu, tüm fotoğrafların 'orada-bulunmuş-olması' şeklinde tanımlar. Haber fotoğrafları, 'bu gerçekten oldu, kendiniz görünüz' şeklindeki gizli bir işaretin altında işlev görürler. Kuşkusuz, bir olayda diğerlerine karşı bu anının, bu kişinin ve bu açının tercih edilmesi, aslında, karmaşık olaylar ve anlamlar zincirinin sunulmasında fotoğraflanan olayın seçilişi oldukça ideolojik bir yöntemdir. Fakat olayı gerçekten olduğu gibi üretmek amacıyla asıl itibariyle ortaya çıkararak, haber fotoğrafları seçici/yorumsal/ideolojik işlevlerini bastırırlar. Daima önceden verilen, tarafsız, soru ve

yorumların ötesinde bir yapı içinde bir güvence ararlar: 'gerçek dünya'. Bu düzeyde, haber fotoğrafları yalnızca doğru bir ortam olarak gazetenin inanılırlığı desteklemez, aynı zamanda nesnelliğine teminat verir ve bunu taahhüt eder (bir başka deyişle, gazetenin ideolojik işlevini tarafsızlaştırırlar).

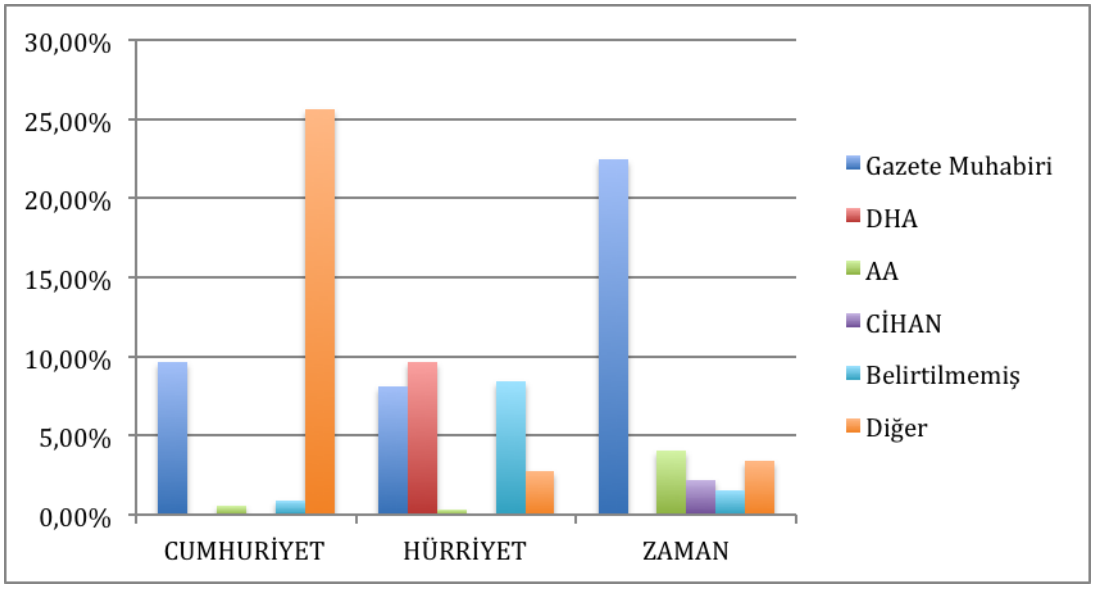
1.2.4. Haberin kaynağı

Tablo-4 ve Şekil-4'te haber kaynaklarına göre haber sayıları belirtilmiştir. Haber kaynakları olarak "gazetenin kendi muhabiri", "Doğan Haber Ajansı", "Anadolu Ajansı" ve "Cihan" haber ajansları; "kaynağı belirtilmeyen haberler" ve diğer olarak kodlanmıştır. Diğer kategorisi gazetelerin Ankara, Van, Adana, Diyarbakır gibi haber servislerini içermektedir.

Tablo 4: Haber Kaynaklarına Göre Haber Sayıları, 2006-2012

	CUMHURİYET	HÜRRİYET	ZAMAN	TOPLAM
Gazete Muhabiri	31	26	72	**129**
DHA	0	31	0	**31**
AA	2	1	13	**16**
CİHAN	0	0	7	**7**
Belirtilmemiş	3	27	5	**35**
Diğer	82	9	11	**102**
TOPLAM	**118**	**94**	**108**	**320***[19]

[19] Toplamda kodlanmış haber sayısı 314'tür. Ancak bu kategoride *Zaman* gazetesinde toplam 6 haberde çift kaynak kullanımı bulunmaktadır. Aynı haberde hem Anadolu Ajansı hem de Cihan Haber Ajansı'nın kullanımından dolayı toplam sayı 320'ye yükselmiştir.

Şekil 4: Haber Kaynaklarının Yüzdelik Dağılımı

Tablo-4'den görüldüğü üzere toplam haberler (320 adet) içinde en yüksek sayıdaki haber kaynağı 129 adet ile gazetelerin kendi muhabirleridir. Bu da toplam haberlerin % 40,3'lük kısmını gazete muhabirlerinin oluşturduğu anlamına gelmektedir. Yine Tablo-4'e göre, gazetelerin kendi içinde bir ayrım yapıldığında toplamda 108 adet haberi bulunan *Zaman* gazetesi kendi muhabirini (72 adet) haber kaynağı olarak en çok kullanan gazetedir (%66,7). Gazetelerin ikinci olarak en çok kullandığı haber kaynağı ise diğer kategorisinde yer almaktadır (%31,8). Bu kategoride gazetelerin Ankara, Van, Adana, Diyarbakır gibi haber servisleri bulunmaktadır. Kendi içerisinde diğer kategorisinde yer alan yurt haber servislerini en çok kullanan gazete ise *Cumhuriyet* gazetesi olmaktadır (%69,5). Haberlerde başvurulan haber kaynaklarından bir tanesi de ajanslardır (%16,8). Ajans haberlerine en çok başvuran gazete *Hürriyet* gazetesidir (%34). *Hürriyet* gazetesinin ajans kaynaklı haberlerinin neredeyse tamamı Doğan Haber Ajansı'na aittir. Aynı yayın kuruluşuna dahil olan gazete ve ajansın birbirlerine kaynak oluşturduğu görülmektedir. *Zaman* gazetesi ise

en çok Anadolu Ajansını, ikinci olarak ise Cihan Haber Ajansı'nı kaynak olarak kullanmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesi haberde en az ajans haberi kullanan gazetedir.

Gürcan ve Batu (2002), internetteki haber sitelerinin içerik kalitesine yönelik yaptıkları çalışmada, haber yayımcılığında haberlerin muhabirler tarafından toplanmasının esas olduğunu fakat kendi içinde haber ağı kurmanın yüksek maliyetinden dolayı medya kuruluşlarının muhabirlere ek olarak haber ajanslarından da yararlanmak durumunda kaldığını belirtmektedirler. Dolayısıyla "taş atan çocuk" haberlerindeki haber kaynaklarının dağılımında da gazetelerin maddi hesaplarının önemli rol oynadığını söyleyebiliriz.

Haber kaynaklarına dair son kategori de "kaynağı belirtilmemiş" olanlardır. "Kaynağı belirtilmemiş" haberlerin payı *Hürriyet* gazetesinde, *Zaman* ve *Cumhuriyet* gazetesine oranla hayli fazla gözükmektedir. (% 28,7) Gürcan ve Batu (2002) medyada yayımlanan haberlerde haber kaynağının belirtilmiş olmasının habere okurun daha güvenilir bakmasını sağladığını, tam tersine kaynağı belirtilmemiş haberlerin ise şaibe doğurabileceğini ve haberin doğruluğuna olan güveni sarsabileceğini belirtmişlerdir. Bu yargının bizim örneklemimiz için geçerli olup olmadığına dair bir kanıtımız olmamakla birlikte *Hürriyet* gazetesinin haberlerinin önemli bir kısmında kaynak belirtmemiş olması bu haberlerin güvenilirliği konusunda soru işaretleri yaratmaktadır diyebiliriz.

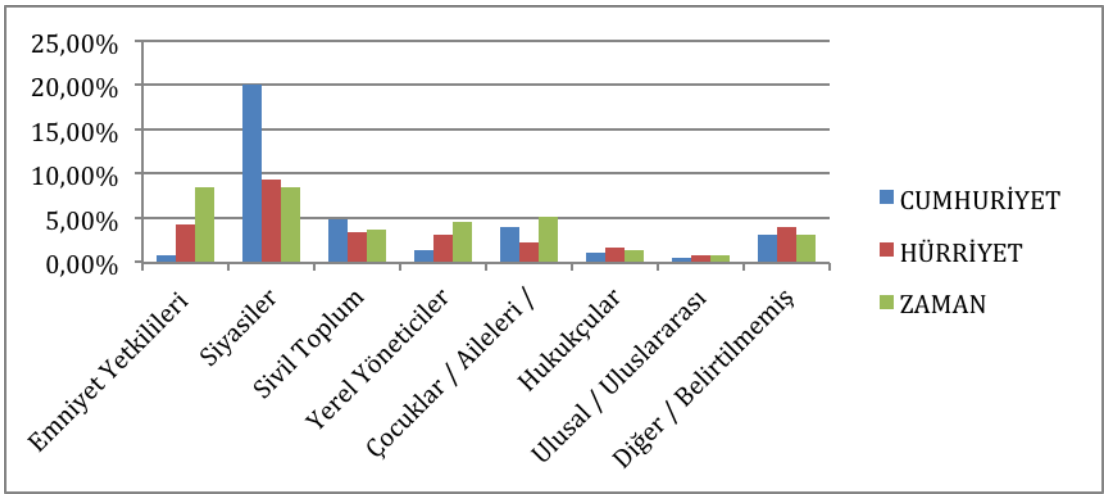
1.2.5. Haberde adı geçen kişi ve kurumlar

Tablo-5 ve Şekil-5, haberde adı geçen kişi ve kurumları sayılarıyla birlikte sunmaktadır. Haberde adı geçen kişi ve kurumlar "emniyet yetkilileri", "siyasiler", "sivil toplum kuruluşları", "yerel yöneticiler", "çocuklar, aileleri ve avukatları",

"hukukçular", "ulusal veya uluslararası topluluklar ve kuruluşlar" (BM, UNICEF, The Economist, Newyork Times, vb.), "diğer ya da belirtilmemiş" olarak kodlanmıştır (Diğer kategorisinde "aydınlar", "esnaf" vb. yer almaktadır).

Tablo 5: Haberde adı geçen kişi ve kurumların sayıları, 2006-2012

	CUMHURİYET	HÜRRİYET	*ZAMAN*	TOPLAM
Emniyet Yetkilileri	3	15	30	**48**
Siyasiler	71	33	30	**134**
Sivil Toplum Kuruluşları	17	12	13	**42**
Yerel Yöneticiler	5	11	16	**32**
Çocuklar/Aileleri/ Avukatları	14	8	18	**40**
Hukukçular	4	6	5	**15**
Uluslararası Topluluklar / Kuruluşlar	2	3	3	**8**
Diğer/Belirtilmemiş	11	14	11	**36**
TOPLAM	**127**	**102**	**126**	**355**

Şekil 5: Haberde adı geçen kişi/kurumlar ve gazetelere göre toplam haber sayısındaki yüzdelik payları, 2006-2012

Tablo-5'te görüldüğü üzere "taş atan çocuklar" haberlerinde (toplamda 355 adet) en çok siyasilerin söylemleri (134 adet) yer almaktadır. (% 37.7) Bunun anlamı haberlerin önemli oranda resmi söyleme bağlı olarak gerçekleştirilmesidir. Siyasiler kategorisinin söylemlerinin gazetelere göre dağılımına bakıldığında ise diğerleriyle büyük bir oran farklılığı bulunan *Cumhuriyet* gazetesi, haberi siyasilerin söylemleriyle birlikte sunmaktadır.

Gazete ayrımı yapılmaksızın toplam haber sayısı içinde en çok adı geçen kişi ve kurumlarda ikinci sırada "emniyet yetkilileri" yer almaktadır. Gazeteler arasındaki dağılıma baktığımızda ise "emniyet yetkilileri"nin söylemlerine en fazla yer veren gazete *Zaman* gazetesi (%8,45), en az yer veren gazete ise *Cumhuriyet* gazetesidir (%0,85).

Sivil toplum kuruluşlarının söylemleri benzer oranlarda gazetelerde yer bulmaktadır. Bu kuruluşlar içerisinde en çok öne çıkan Çocuklar için Adalet Çağrıcıları Girişimi'dir. Bunun yanı sıra çocukların "topluma kazandırılmasında rol oynayan" spor, müzik, resim vb. alanlarında faaliyet gösteren kuruluşlar da bu kategoriye dahil edilmiştir. Çocukların, ailelerinin ve avukatlarının söylemlerinin yer aldığı haberlere bakıldığında (%11,27) bu seslerin *Zaman* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde daha fazla yer bulduğu görülmektedir. Ancak *Zaman* gazetesinde yer alan çocuklar/aileler/avukatların söylemleri daha çok özeleştiri şeklinde karşımıza çıkmakta; dolayısıyla gazete kendi söylemlerine uygun seslere daha çok yer vermektedir.

08.09.2009, *Zaman*, "Keşke çocuklarımızın eyleme katılmasına engel olsaydık"; 16.02.2010, *Zaman,* "Kurban olayım bırakın cezasını ben vereceğim"; 10.04.2010,

Zaman, "Taş atan çocuklar pişmanım deyince cezaları ertelendi"; 20.09.2012, *Zaman,* "Ağabeyini PKK'ya kaptıran genç kızın mektubu".

Zaman gazetesinin 20.09.2012 tarihli "Ağabeyini PKK'ya kaptıran genç kızın mektubu" başlıklı haberde bu genç kızın güvenlik güçlerine yazdığı mektupta abisi Halil Ç'nin kötü kişilerin oyununa geldiğini ve PKK'nın ağına düştüğünü, abisini terör örgütüne kaptırmak istemediğini, bayrak üstüne bayrak ve devler üstüne devlet olamayacağını belirtip abisinin cezasını Şanlıurfa il sınırlarındaki bir cezaevinde çekmesi için emniyetten yardım istediği belirtiliyor. Haberin ilk cümlesi ise büyük ve kalın puntolarla yazılan "terör örgütü PKK küçük yaştaki çocukları ya dağa çıkartıyor ya da şehir eylemlerinde kullanıyor. Halil Ç. Bunlardan sadece biri.." Görüldüğü üzere tek bir haberden yola çıkılarak yapılan genelleme tamamıyla okuyucunun zihnine gazetenin bu konuya bakış açısını yerleştirme amaçlı koyulmaktadır.

Bu noktada Van Dijk (2008)'ın, toplumda zihinsel denetimi sağlamak için söylemi denetlemek ya da bizzat üretmek gerektiğinin altını çizdiğini vurgulamak gerekmektedir. Ancak O'na göre söylemin, sübjektif ve psikolojik olan 'bağlam' (kimin söylediği, ne tür bir niyet ile söylediği, ne durumda kime söylediği vs.) içinde varlık göstermesi de önemlidir. Söylemi kontrol etmenin ilk şartının, söylemin bağlamını denetlemek olduğunu vurgulayan Dijk, toplumsal iktidarın ve seçkinlerin sözcüsü olan gazetecilerin haber kaynaklarıyla kurdukları ilişkilerin, haberin üslubu, haberin sunumu, yapılan alıntılar, atılan başlıklar, haberdeki anlamı ve ideolojiyi oluşturan söylemin unsurları olduğunun altını çizmiştir.

Çalışmada önemli görülen bir diğer unsur da haberde kullanılan kişi ve kurumların

gazetenin diline dönüşüp dönüşmediğidir. Bununla ilgili olarak *Hürriyet* gazetesinin 23 haberde, *Zaman* gazetesinde 11 haberde *Cumhuriyet* gazetesinde ise 6 haberde kullandığı kaynağın söylemlerini doğrudan başlığa taşıdığı görülmektedir. *Cumhuriyet* gazetesi 25 haberde ise haberde adı geçen kişi/kurumların söylemlerini dolaylı olarak (iki noktalı, tırnaklı) başlığa taşımıştır.

Söylemlerin başlıklara taşındığı haber örnekleri: 16.11.2008, *Cumhuriyet,* "Eylemci çocuklar için para yardımı yapıyoruz"- SHÇEK; 24.10.2008, *Zaman, "*Parayla kandırılan çocuklar gösterilerde 'hırsız-polis'çilik oynuyor- Vali ve Emniyet Müdürü; 08.01.2010, *Zaman,* "Taş atan çocukları cesaretlendirmek için uyuşturucuya alıştırmışlar-Emniyet yetkilileri; 19.11.2008, *Zaman,* "Taş atan çocukların yakınlarından biri dağda, biri cezaevinde"-Ahmet Türk; 15.07.2009, *Hürriyet,* "Çocukları hapiste tutmak uluslararası hukuka aykırı"- ÇİAÇ; 02.09.2009, *Cumhuriyet,* "Hangi adalete güveneceğiz"-Osman Baydemir; 04.01.2010, *Cumhuriyet,* "Çocuktan terörist olmaz"- ÇİAÇ; 10.02.2010, *Cumhuriyet*, "Tek yatakta 2 çocuk"- İHD.

Tablo 5'te adı geçen kişi/kurumların gazetelere göre dağılımıyla doğru orantılı olarak *Hürriyet* gazetesi daha çok siyasilerin söylemlerini; *Cumhuriyet* gazetesi siyasilerin ve sivil toplum kuruluşlarının söylemlerini; *Zaman* gazetesi de emniyet ve yerel yöneticilerin söylemlerini başlıklarında kullanmaktadır. Bu noktada Dursun (2001:125), medyanın genel olarak egemen yapıya ve egemen değerlere karşı olan ve bunları tehlikeye atan her türlü olaya karşı olduğunu belirterek; bu sebepten ötürü "statüko içinde yer alan ve statükoyu sürdüren kurumların sözcülerinin öznel görüşlerinin nesnel olarak temsil edilmesinin, haberin söylemsel yapısı içerisinde ideolojinin işleyişinde bir strateji olarak oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır.

Resmi ideolojiler haberin içine kodlanmakta ve yeniden üretilmekte; yasal düzenlemeler, yönetmelikler vb. kaynaklara atıfta bulunularak "gerçeklik" ve "doğruluk" iddiaları pekiştirilmektedir. Bu noktada resmi söylemlerin yer aldığı cümle yapılarına bakıldığında açıklamalarda "belirtti" "açıkladı" vb. sözcüklerin kullanıldığı görülürken; çocuklar ve eylemleri hakkındaki muhalefetin (çoğunlukla BDP'nin), sivil toplum kuruluşlarının söylemlerinin "ileri sürdü", "iddia etti" gibi sözcüklerle kullanıldığı görülmektedir. Bu da birinci söylemlere nesnellik ve inandırıcılık katarken; ikinci söylemlerin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Yerel yöneticiler, hukukçular uluslararası kuruluşlar haberde adı geçen kişi ve kurumlardan diğerleridir. Yerel yöneticiler içerisinde yer alan vali, kaymakam, muhtarların söylemleri en çok *Zaman* gazetesinde kendisine yer bulurken; Uluslararası kuruluşların ve hukukçuların gerek toplam haberlerde gerekse gazeteler arasındaki dağılımlarda çok önemli bir payı olmadığı gözlenmektedir.

Haberde adı geçen kişi ve kurumların son kategorisi "diğer ya da belirtilmemiş" olanlardır. Bu tür haberlerde öne çıkan nokta "uzmanlar", "yetkililer" vb. şeklinde belirsiz sunumların yanı sıra araştırma sonuçlarına yer verilen haberlerdeki belirsizliklerdir. Örneğin 01.10.2012 tarihli *Zaman* gazetesinin "Çocuk suçlu sayısını örgütler arttırıyor" başlıklı haberinde "son yıllarda yapılan araştırmalar" dan bahsedilmekte ve bu araştırmaların sonucunda son yıllarda çocukların suç örgütleri tarafından kullanılmasının çocuk suçlu sayısını arttırdığı, kırsal kesimlerde terör örgütlerinin çocukları illegal eylemlerde kullandıkları belirtilmektedir. Fakat bu araştırmayı kimin ne zaman yaptığına dair hiç bir bilgi verilmemektedir. Dolayısıyla üzerine haber yapılan ve sonuçları gazete tarafından tamamıyla kabul gören bir araştırmanın kaynağını, hangi yıllar için yapıldığını, araştırmanın tamamına nereden

ulaşılacağını ve benzeri bilgileri vermeyerek haberin doğruluğu ve tarafsızlığı üzerinde büyük bir şaibe oluşmaktadır. Ancak belirttiğimiz detayları görmezlikten gelen ya da dikkat etmeyen okuyucu kitlesinin aklında bu haberle birlikte "çocukları terör örgütü kandırıyor" algısı rahatlıkla yerleşebilmektedir. Oysa tarafsız, doğru ve güvenilir bir araştırma haberi çocukların kandırıldığı sonucuna ulaşıyorsa, burada esas araştırılması ve sonuca ulaşılması gereken sorunun yani çocukların nasıl kandırıldığı sorusunun da bu araştırmada sorulmuş ve cevaplanmış olması gerekmektedir. Oysa çocukların ne vaat edilerek kandırıldığı sorusunu cevaplayabilen tek bir haber dahi bulunmamaktadır. Aynı haberde "çocuk suçlarını" önlemek için kim tarafından önerildiği belirtilmeyen dolayısıyla gazetenin kendi önerdiği tedbirler olarak algılanan bir dizi tedbire de yer verilmiştir. Bu tedbirlerden bazıları "çocuklara insani ve ahlaki değerler öğretilmeli, çocukların dini eğitimine dikkat edilmeli, suça sürüklenmiş çocuklar koruma altına alınmalı, özellikle çocukların rol model olarak gördüğü baba, evde davranışlarına dikkat etmeli.." Dolayısıyla bu haberde "taş atan çocuklar" da dahil olmak üzere medyada suç işlemiş çocuk olarak yansıtılan çocuklar, insani ve ahlaki değerlerden yoksun, aileleri ise davranış bozukluğu yaşayan insanlar olarak etiketlenmektedir.

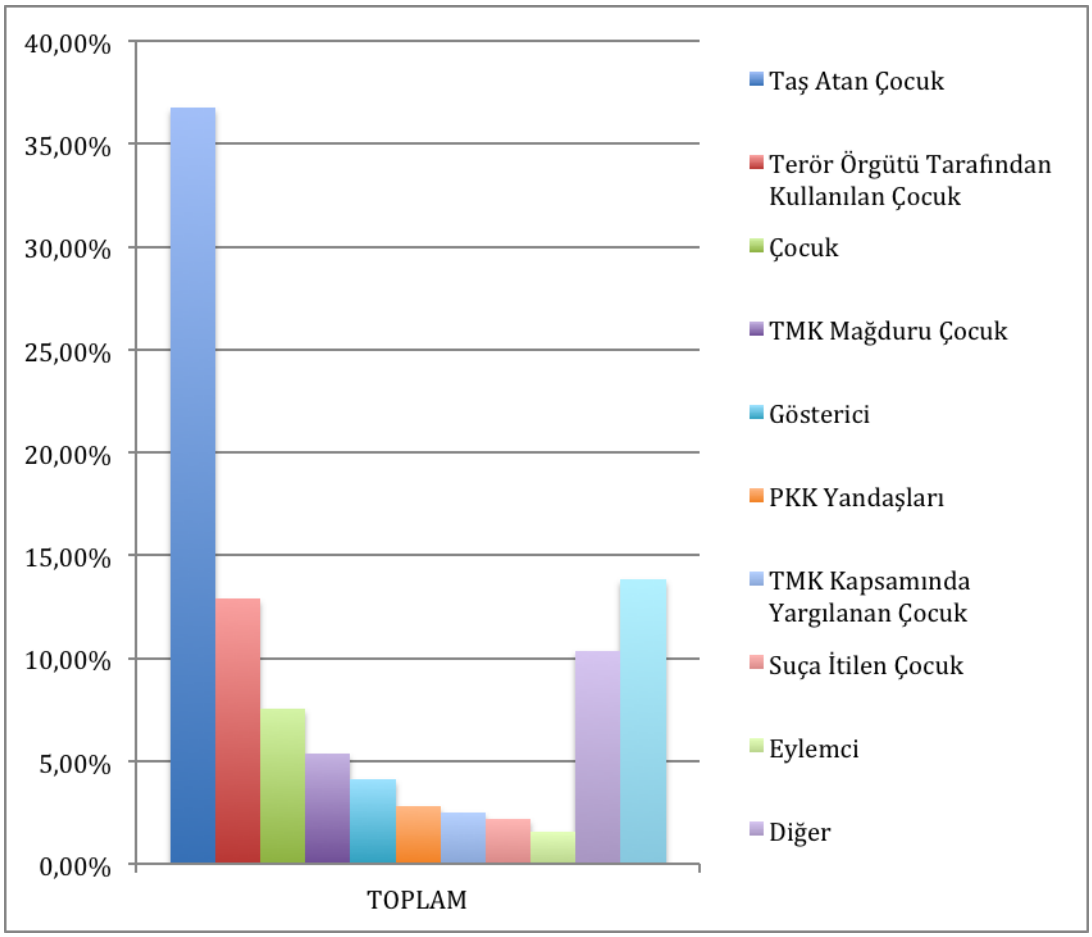
1.2.6. Haberlerde çocukların tanımlanma biçimleri

Tablo 6. ve Şekil 6.'da, haberlerde çocukların en çok hangi tanımların kullanıldığı sunulmaktadır. Çocukların tanımlanma biçimlerinde "Taş atan çocuk", "Terör örgütü tarafından kullanılan çocuk", "Çocuk" , "TMK Mağduru Çocuk", "Gösterici", "PKK Yandaşları", "TMK Kapsamında yargılanan çocuk", "Suça itilen çocuk", "eylemci" tanımlamaları öne çıkmaktadır. Geriye kalanlar ise "diğer" ("provakatör", "saldırgan", "hükümlü ve tutuklu çocuk" vb. en fazla 2 kez kullanılmış olan

nitelemelerden oluşmaktadır) ve "belirtilmemiş" olarak kodlanmıştır.

Tablo 6: Haberlerde çocukların tanımlanma biçimleri, 2006-2012

	CUMHURİYET	HÜRRİYET	ZAMAN	TOPLAM
Taş Atan Çocuk	41	44	32	117
Terör Örgütü Tarafından Kullanılan Çocuk	1	15	25	41
Çocuk	17	3	4	24
TMK Mağduru Çocuk	11	1	5	17
Gösterici	7	2	4	13
PKK Yandaşları	2	4	3	9
TMK Kapsamında Yargılanan Çocuk	6	0	2	8
Suça İtilen Çocuk	2	1	4	7
Eylemci	3	0	2	5
Diğer	9	9	15	33
Belirtilmemiş	20	17	7	44
TOPLAM	119	96	103	318

Şekil 6: Haberlerde çocukların tanımlanma biçimlerinin yüzdeleri, 2006-2012

Toplumsal olaylarda yer alan çocukların haberlerde nasıl betimlendiğinde bakıldığında her üç gazetenin de en çok "taş atan çocuklar" tanımını kullandığı görülmektedir (%36,7). Haber sunumlarında "kamuoyunda taş atan çocuklar olarak bilinen çocuklar" diye ifade edilse de haberlerin büyük çoğunluğunda ya tırnak içinde ya da tırnaksız bu tanım kullanılmaktadır. Zira Van Dijk'ın haber söylem analizinde, tırnak içinde yapılan alıntılar muhabirin yorum katmaksızın olayı yorumlamış olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda haber, yazım kuralları açısından nesnel olarak görünse de, tırnak içinde verilen alıntılar örtük bir yorumun göstergesidir.

İkinci en yaygın betimleme ise "terör örgütü tarafından kullanılan çocuk" olarak karşımıza çıkmaktadır (%12,8). Bu tanımın gazeteler arasındaki kullanımına bakıldığında ise *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinin bu tanımı sıkça kullandığı görülmektedir. Zira bir sonraki tabloda görüleceği üzere eylemleri "terör olayları" olarak niteleyen *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinin, çocukları da "terör örgütü tarafından kullanılan çocuklar" olarak tanımlaması şaşırtıcı olmamaktadır. Toplumsal olaylarda yer alan çocuklara herhangi bir sıfat yüklemeden yalnızca çocuk olduklarına dikkat çeken gazete ise *Cumhuriyet* gazetesidir. Yine Terörle Mücadele Kanunu'nun yaratmış olduğu mağduriyete dikkat çekmek amacıyla kullanılan "TMK Mağduru Çocuk" tanımlaması da en çok *Cumhuriyet* gazetesinde yer almaktadır. Diğer olarak sınıflandırılan kategoride ise çoğunlukla *Zaman* gazetesinde yer alan "göç alan mahallelerde yaşayan çocuklar", "ihtiyaç sahibi çocuklar", "yoksul semtlerde yaşayan çocuklar", "Güneydoğulu çocuklar" gibi çocukların ekonomik ve kültürel durumlarına atıfta bulunan tanımlamalar kullanılmaktadır. Bir diğer yüksek orana sahip olan Belirtilmemiş kategorisi (%13,8)

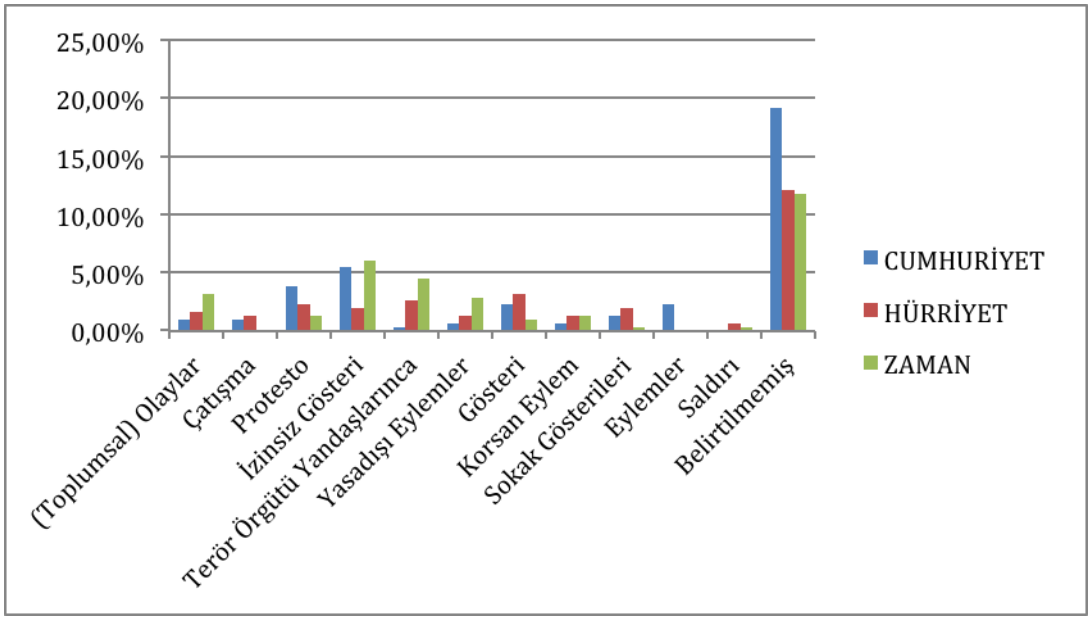
ise toplumsal gösterilerde yer alan çocuklar hakkında olan ancak çocuklara dair herhangi bir betimlemenin yapılmadığı, anayasal değişiklikler konusunda hükümet ve muhalefet arasında yoğun tartışmaların yer aldığı; çocukların haberin merkezinden çıktığı tartışmaları içermektedir.

1.2.7. Haberlerde eylemlerin tanımlanma biçimleri, 2006-2012

Tablo 7. ve Şekil 7.'de haberlerde olayların nasıl betimlendiği sunulmaktadır. Haberlerde eylemlerin tanımlanma biçimleri; "(Toplumsal) Olaylar", "çatışma", "protesto", "izinsiz gösteri", "terör örgütü yandaşlarınca yapılan eylemler", "yasadışı eylemler", "gösteri", "korsan eylem", "sokak gösterileri", "eylemler", "saldırı" ve "belirtilmemiş" olarak kodlanmıştır.

Tablo 7: Eylemlerin tanımlanma biçimlerinin haberlerdeki sayısı, 2006-2012

	CUMHURİYET	**HÜRRİYET**	***ZAMAN***	**TOPLAM**
(Toplumsal) Olaylar	3	5	10	**18**
Çatışma	3	4	0	**7**
Protesto	12	7	4	**23**
İzinsiz Gösteri	17	6	19	**42**
Terör Örgütü Yandaşlarınca Yapılan Eylemler	1	8	14	**23**
Yasadışı Eylemler	2	4	9	**15**
Gösteri	7	10	3	**20**
Korsan Eylem	2	4	4	**10**
Sokak Gösterileri	4	6	1	**11**
Eylemler	7	0	0	**7**
Saldırı	0	2	1	**3**
Belirtilmemiş	60	38	37	**135**
TOPLAM	**118**	**94**	**102**	**314**

Şekil 7: Eylemlerin tanımlanma biçimlerinin haberlerdeki yüzdesi, 2006-2012

Çocuklar ve eylemlerine dair haberlerde gazetelerin eylem tanımlamalarına bakıldığında; Tablo ve Şekil 7'de de görüldüğü üzere haberlerin neredeyse yarısında (%42,9) eylemlere dair herhangi bir tanımlama yapılmamaktadır. Eylemlerin tanımlamalarının yapıldığı haberlerde ise en çok "izinsiz gösteri" tanımı kullanılmakta (%13.3); ikinci olarak da "protesto" ve "terör örgütü yandaşlarınca yapılan eylemler" tanımı kullanılmaktadır (%7,3). Bu noktada gazeteler bazında yapılan ayrımlara bakıldığında "izinsiz gösteri" tanımını en çok *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazeteleri kullanmakta; "terör örgütü yandaşlarınca yapılan eylemler" tanımı ise büyük oranda *Zaman* gazetesi tarafından kullanılmaktadır. *Hürriyet* gazetesi ise en çok "gösteri" tanımını tercih etmektedir.

1.3. Haberlerin Söylem Olarak İncelenmesi

Toplumsal gösterilerde yer alan çocukların seçili gazetelerde temsilini incelerken sayısal veriler gazetelerin genel tutumu hakkında ipucu sağlamaktadır. Ancak haberlerin ayrıntılı olarak incelenmesi, çocukların nasıl temsil edildiğine dair daha kapsamlı bir bilgi sunmaktadır. Buradan hareketle toplumsal gösterilerde yer alan çocukları konu alan haberlerde öne çıkan öğeler belirlenmiş ve ardından haberler incelenmiştir. Bu öğeler şu şekilde sınıflandırılmıştır.

- Çocuklara karşı "olumlu" olarak sunulan haberler
- Çocukların "şiddet" ile bitişik olarak sunumu: Çocuklar şiddetin faili; Polis şiddeti fail-i meçhul
- Çocukların edilgen çocuklar (kullanılan, yönlendirilen çocuklar) olarak sunumu
- Açılım ve TMK değişikliklerinin sunumu
- Pozantı cezaevinde yaşananların sunumu

Çocuklara karşı "olumlu" olarak sunulan haberler çocuklar açısından pozitifmiş gibi görünen negatif haberler olarak değerlendirilebilmektedir. Bunun nedeni haberin başlığında ve metinde pozitif bir okuma yapılıyor gibi görünse de bu pozitifliğin çocuklara değil polise, valiye vb. atfedilmesidir. Zira metinler içinde sıkça karşımıza çıkan "polis/vali kendisine taş atan çocuklara …." ile başlayan cümlelerde çocukların bu "olumsuz" eylemine rağmen büyük bir yüce gönüllülük ile onlara yaklaşıldığı ifade edilmektedir. Van Dijk (2005), söylemsel manipülasyonun "bizim iyi şeylerimiz"in ve "onların kötü şeyleri"nin vurgulanmasında olduğu gibi genellikle ideolojik söylemin her *Zaman*ki yapılarını ve formlarını içerdiğini belirtmektedir.

Tam da bu noktada bu olumluluk atfedilen cümlelerin öznelerinin polis/vali olduğu göze çarpmaktadır. Etken özne olarak temsil edilen bu kurumlar, bir yandan toplumun güven duyulması gereken kurumları olarak ikna edilirken, bunun farkında olmayan birey de, haber söylemi aracılığıyla bunu içselleştirmektedir. Böylelikle egemen değerler dolaylı yoldan desteklenmekte ve yeniden üretilmiş olmaktadır (Karaduman ve Batu, 2011: 363). Aksi halde ise yani şiddet uygulayan polis haberlerine bakıldığında ise böyle bir öznelik hali görülmemektedir. Buradan hareketle gazetelerdeki "polisin "olumlu" yaklaşımı" olarak tanımlanan birkaç haberin başlığına baktığımızda polisin özne olarak karşımıza çıktığı haberleri görebiliriz.

04.02.2008, *Zaman*, "Kendilerine taş atan çocuklara muz ikram ettiler"; 13.02.2008, *Zaman*, "Polisten, taş atan çocuklara çikolata"; 24.02.2008, *Zaman*, "Polis amcaları sayesinde ilk kez sinemaya gittiler"; 08.03.2008, *Zaman*, "Taş atmayan çocuklara, polis amcaları, ayakkabı hediye etti"; 22.10.2008, *Zaman*, "Futbol oynayıp gazoz ikram ettiler"; 26.11.2008, *Zaman*, "Polis, eylemlerde taş atan çocuklara badminton öğretmek için kolları sıvadı"; 09.12.2008, *Zaman*, "Polisten, taş atan çocukların ailelerine kurban yardımı"; 14.02.2009, *Zaman*, "Polis, taş atan çocuklara konser verdi"; 08.09.2009, *Zaman*, "Mangalı devlet yakacak, Güneydoğulu çocuklar, polis ile pikniğe çıkacak"; 17.12.2009, *Zaman*, "Taş atan çocuklar:5, Çevik kuvvet:1"; 15.02.2010, *Zaman*, "Polisten göstericilere Kürtçe anons"; 11.04.2010, *Hürriyet*, "Taş attılar döner yediler"; 02.09.2011, *Hürriyet*, "Polisin taş atan çocuk başarısı".

Bu haberlerde altı çizilmesi gereken noktalardan bir tanesi de polisin "olumlu" yaklaşımlarının muhatabı olan çocukların "kameralarla görüntülenen, evlerinden

alınan" çocuklar olarak sunulmasıdır.[20] Bu sunum "iyilik yapılan" çocukların gerçekten de bizzat "taş atan çocuklar" olduğu bilgisini kesinleştirmek ve okuyucuyu buna inandırmak için yapılmaktadır.

Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklara karşı sıklıkla başvurulan bir haber türü de "rehabilite haberleri" dir. Yukarıda "polisin olumlu yaklaşımı" içerisinde incelenen haberlerin de dâhil edilebileceği bu haberler (polisin çocuklara muz, çikolata vb. dağıtması, futbol oynaması vb. ile çocukların eylemlerde yer almayacağı ilişkisi kurulmaktadır) çocukların eylemlere katılmaması için önerilen tedbir ve yaptırımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

29.10.2008, *Zaman*, "Çocukları gösteriye katılan ailelerin yeşil kartı iptal edilecek!"; 30.10.2008 *Zaman*, "Çocukları korumak devletin asli vazifesi". Bu haberlerde vali ve emniyet müdürlerinin söylemleri başlığa taşınmış ve ikinci haberde "terör örgütü yandaşlarının provokasyonuyla en fazla gösterilerin yapıldığı illerin vali ve emniyet müdürlerinin, çocukları korumanın devletin asli vazifesi olduğunu belirttikleri bilgisine yer verilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere vali ve emniyet müdürlerinin başat kaynak olduğu *Zaman* gazetesi, hem polisin "olumlu" yaklaşımlarına hem de rehabilite haberlerine en çok yer veren gazete olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla vali ve emniyet müdürlerinin söylemleri, tedbirleri ve yaptırımları sıkça yer alırken, en çok "ailelerin sahip çıkması" gerektiği fikri üzerinde birlik sağlanmaktadır. Eylemlerin sorumlusu olarak görülen ve "eğitilerek" çocukları eylemlerden uzaklaştıracağı düşünülen aileler birçok haberin konusunu oluşturmaktadır.

[20] 11.04.2010, Hürriyet, "Polise uzanan eller kırılsın" başlıklı haberde, polise taş atan ve kameralarla görüntülenen 35 çocuk olduğu bilgisine yer verilmiştir.

31.10.2008, *Zaman*, "Çocuğuma sahip çıkacağım" sözü veren ailenin yeşil kartı alınmayacak; 16.11.2008, *Cumhuriyet*, "Eylemci çocuklar için para yardımı yapıyoruz". Bu haberde SHÇEK genel müdürünün sözleri başlığa taşınırken, haberin içerisinde önemle vurgulanan nokta "AKP'li Halide İncekara, Barış'ın açıklamasına "350 YTL almak için benim çocuğum da polis mi taşlasın" diye tepki gösterdi" şeklindedir.

16.11.2008, *Zaman*, "Adana Valisi'nden yeni öneri: Taş atan çocukların anne ve babalarını hapse gönderelim"; 06.09.2009, *Zaman*, "Hakkarili çocuklar milli coşkuyu tribünde yaşadı" (Bu haberde çocukların eylemlerden uzak durması için çeşitli futbol kulüpleriyle irtibata geçildiği bilgisi verilmektedir). Aynı haber *Hürriyet* gazetesinde (06.09.2009) "Taş atan çocuklar milli maçta" başlığıyla kullanılmıştır. Burada da çocukların Kürt oldukları vurgusu öne çıkarılmaktadır.

11.12.2009, *Cumhuriyet*, "Taş atanı ailesinden alırız"; 02.01.2010, *Hürriyet*, "Kayak açılımı"; 15.01.2010, *Zaman*, "GSGM'den Büyük Spor Açılımı (Taş atan çocuklar artık spor yapacak)"; 19.01.2010, *Hürriyet*, "Taş atanlara torna verelim"; 16, 02.2010, *Cumhuriyet*, "Çocuklara bowling açılımı"; 21.02.2010, *Zaman*, "Taş atan çocuklar, şimdi "tuş" etmeye çalışıyor"; 29.10.2010, *Zaman*, "Nusaybin kaymakamı: Aileler sahip çıkmazsa çocuklarını alacağız"; 17.11.2010, *Hürriyet*, "Ak Parti annelerini ikna edecek"; 16.01.2011, *Hürriyet*, "Şefkat gösterince taş atan çocuklar gül attı"; 17.02.2011, *Zaman*, "Anneler eğitilince çocukların şiddete karışması azaldı"; 01.09.2011, *Zaman*, "Taş atmıyor, şarkı söylüyorlar".

Gazetelerde yer alan ve bu çalışmada "rehabilite haberleri" olarak tanımlanan haberlerin hemen hepsinde özne olmaktan çıkarılan çocuk, tedbir, tehdit ve

yaptırımların muhatabı olarak karşımıza çıkmaktadır. Durna ve Kubilay (2010:73)'ın da vurguladığı üzere çocukların politize olmasını engellemek ve onları "çocukların dünyasına yöneltmek" üzere gerçekleştirilen bu faaliyetler, (saldırgan) Kürt çocuklarının rehabilite edilecek "nesneler" olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Bu haberlerin hemen hepsinde "taş atmaya yönlendirilen çocuklar" olarak yer alan çocuklara klişeleşmiş öneriler sunulmaktadır. Gazeteler de bu söylemleri öne çıkararak, bilinçli şekilde meseleyi Kürt sorunu bağlamından uzaklaştırmaktadır. Bunun içindir ki *Zaman* gazetesi çocukların eylemlerinde ailelerini (özellikle annelerini) suçlayan söylemleri ve *Hürriyet* ile birlikte eğitim, şefkat, mesleki eğitim, spor vb. klişe önerileri okuyuculara sunmaktadır.

Polisin özne konumundan çıktığı ve daha da önemlisi belirsizleştirildiği haberler ise eylemlerde çocuklara uyguladığı şiddet haberleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu haberlerde çoğunlukla öncelikle çocukların eylemlerinin yarattığı tahribatlar, maddi zararlar vb. sunulmakta; bu da çocukların eylemlerine karşı haklı bir şiddet kullanıldığı imasını doğurmaktadır. Bu haklılaştırılmış şiddet haberlerinin çoğunda eylemlerin sebepleri bir cümleyle ve "bahanesiyle, iddiasıyla" vb. sözcüklerle birlikte sunulmakta, okuyucunun eylemin bir sebebinin olduğuna inanmaması hiç değilse şüphe etmesi sağlanmaktadır:

05.11.2012, *Zaman*, "Açlık grevi bahanesiyle İstanbul'u karıştırdılar"; 08.12.2009, *Zaman*, haber içinde "teröristbaşı Abdullah Öcalan'ın koğuşu bahane edilerek yurdun farklı yerlerinde yapılan gösteriler"; 24.02.2010, *Hürriyet*, haber içinde "Bölücübaşı Öcalan'ın cezaevi koşulları bahane edilerek düzenlenen izinsiz gösteriler".

"Taş atan çocukların şiddeti" haberleri büyük puntolar ve fotoğraflar eşliğinde yer bulup, "şiddet uygulayan çocuk" olarak özneleştirilirken, polis şiddeti haklı, meşru ve failsiz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu meşruluğun sağlanmasında bir "tılsım"lı söz de "terör" olarak görülmektedir. "Terör" kelimesinin tılsımı ile her türlü hukuksuzluk devletlerin kendini koruma kalkanı içerisinde meşru hale getirilebilmektedir. Düşman figürü "terör" kavramı içerisinde yaratılmaktadır (Şeran, 2010: 14).

Örneğin 29.03.2006 tarihli *Hürriyet* gazetesinde "Size soruyoruz Bay Rasmussen" başlığıyla yayımlanan haberde olayların sebebi "Cenaze bahane, amaç terör" olarak ifade edilirken olayları "talan ettiler", "yaktılar, yıktılar", "savaş alanına çevirdiler" gibi ifadeler ile sunmaktadır. Eylemlerdeki polis şiddeti ise "*Polisler, kendilerine taş atmayı sürdüren grubun üzerine gaz bombaları attı*", *"Ortalığı savaş alanına çeviren göstericilere müdahale eden Özel Harekat Timleri olayları yatıştırdı"* ifadesiyle meşrulaştırılmakta, şiddet biçimi ise gizli tutulmaktadır. Aynı tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde de *"Terör örgütü lehine slogan atan gruptan bazıları jandarmaya taş attı. Jandarma grubu dağıtırken M.E (16) adlı bir kişi yaralandı."* şeklinde sunulmuştur.

01.04.2006 tarihli *Hürriyet* gazetesinde yer alan "Ölü sayısı 7'ye çıktı" başlığıyla yayımlanan haberde *"Diyarbakır'da önceki gün PKK yandaşlarının polisle çatışması sırasında yaralanan 6 yaşındaki Enes Ata, kimliği belirlenemeyen 25 yaşlarında bir kişi ile salı günkü olaylarda yaralanıp solunum cihazına bağlı olarak yaşatılan Mehmet Akbulut yaşamını yitirdi.* Polis kurşunuyla bir çocuğun ve diğer iki kişinin ölümü, çatışmanın doğal sonucu olarak sunulmaktadır. Aynı haber içinde "*polise taş atan gruba polis uyarı ateşi açtı. Olaylarda karnına isabet eden kurşunla yaralanan*

11 yaşındaki E.B. (gazetede açık şekilde sunulmuştur) tedavi altına alındı" ifadesi kullanılmıştır.

19.10.2008 tarihli *Zaman* gazetesi, "Öcalan'a işkence" iddiası provokasyona dönüştü" başlığıyla sunduğu ve "terör örgütü PKK yandaşları Diyarbakır, Adana ve Mersin'de teröristbaşı Abdullah Öcalan'ı bahane ederek izinsiz gösteri düzenledi" şeklindeki ilk cümlesi ve "terör örgütü yandaşlarının kışkırttığı çocuklar polis panzerine taş ve molotofkokteyliyle saldırdı" şeklindeki fotoğraf altı yazısıyla olayları bir "çatışma" olarak sunmakta; polis şiddetini de "çok sayıda kişinin hafif şekilde yaralandığı olaya Çevik Kuvvet polisi müdahale etti" cümlesiyle sunmaktadır. "Protestocular polis ekiplerine de saldırdı" . "PKK sempatizanları olay çıkardı" vb. cümlelerinin sıkça yer aldığı haberde bu müdahalenin meşruluğu sağlanmaktadır. Tam da bu noktada çatışma haberlerinin sunumu ile ilgili olarak barış gazeteciliğinin iki önemli ismine, Jake Lynch ve Annabel McGoldrick'in sözlerine kulak vermek gerekmektedir (akt: İnceoğlu, 2013): "Bir çatışmayı sadece iki tarafın çatışması gibi göstermekten kaçınılmalı, çatışmanın sonuçlarının ve bağlantıların izleri sürülmeli, şiddetin yalnız görünen değil, aynı zamanda görünmeyen etkileri hakkında da haber yapma yolları aranmalı, sürekli olarak tarafların farklılıklarını değil, ortak zeminde buluşma olasılıklarını gösteren haberler yapılmalı; 'ben' ve 'öteki' gibi keskin ayrımlar yapmaktan kaçınılmalı. Zira böyle yapıldığında, diğer taraf bir "tehdit" ya da "düşman" olarak kurulacak ve bu da şiddeti haklılaştırmada kullanılacaktır".

Haberlerde çocukların eylemleri şiddet ile bitişik olarak sunulurken eylemlerin yol açtığı maddi zararlar üzerinde durulmakta ve eylemlerin nedenleri, arka planına yeterince yer verilmediği görülmektedir. Örnek olarak 01.04.2006 tarihli *Hürriyet*

gazetesindeki "Ölü sayısı 7'ye çıktı" başlıklı haberde "3 gündür süren olaylarda ölenlerin sayısı 7'ye yükseldi" ifadesi kullanılırken olayların sebebi belirtilmemekte; haberin içeriğini yalnızca "Polisle PKK yandaşları çatıştı", "göstericilere jandarma müdahale etti" vb. ifadeler oluşturmaktadır. Benzer şekilde 02.04.2006 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi haberinde de "Ölü sayısı 9'a yükseldi" başlıklı haberde olayların nedenine dair tek bir cümle bulunmamakta; "Diyarbakır'da başlayan olaylar bölgeye yayılıyor" ifadesiyle başlayan haberde yalnızca olayların sonuçlarına yer verilmektedir. *Zaman* gazetesindeki tutum ise (daha önce de belirtildiği ve örnek haberlere yer verildiği gibi), eylemlerin sebeplerini "bahanesiyle" vb. ifadelerle sunmasıdır. Seçilen gazeteler kendi içlerinde bir ayrımla ele alındığında, eylemlerin nedenlerinin *Cumhuriyet* gazetesinde daha fazla yer verildiği söylenebilmektedir. 15.09.2006 tarihli haber de "Katliamı kınadılar" başlığıyla sunulan haberde "Diyarbakır'da 8'i çocuk 10 kişinin ölümüne neden olan patlamanın ardından dün protesto gösterisi polis engeline takıldı" ifadesi yer almaktadır. 08.12.2006 tarihli "Okmeydanı ve Gezi'de gergin gün" başlıklı haberde "polisin dernek ve kültür merkezlerine baskın düzenleyerek DHKP/C adına faaliyet gösterdikleri ileri sürülen 20 kişiyi gözaltına almasını protesto eden yüzlerce kişi ile güvenlik güçleri çatıştı" bilgisini sunarken, haberde "göstericiler, F tipi cezaevlerine karşı sürdürülen ölüm orucu eylemlerine darbe amacı taşıdığını savundular" gibi ifadelere yer vererek, hem eyleme katılanların hem de avukatların dilinden olayların sebepleri aktarılmaktadır.

Eylemlerin şiddet ile bitişik sunumu ve yalnızca sonuçlarına odaklanma tutumu, polis kurşunuyla yaşanan ölümlerin de çatışmanın sonucu olarak doğallaştırılması sonucunu doğurmaktadır. Başka bir deyişle güvenlik güçlerinin uyguladığı şiddetin yer bulduğu haberlerde eylemcilerin şiddetine karşı şiddet uygulandığı bilgisi

sunularak, güvenlik güçlerinin şiddeti onaylanmaktadır. Ve çocukların eylemlerindeki "şiddet" ayrıntılı bir şekilde tüm zararlarıyla yer bulurken ve çocuklar bu şiddet haberleriyle özneleştirilirken, güvenlik güçlerinin uyguladığı şiddetin biçimine yer verilmemektedir. Bu şiddet çoğunlukla "müdahale" gibi üstü kapalı bir ifade ile kullanılmaktadır.

29.03.2006, *Hürriyet*, haber içinde "Ortalığı savaş alanına çeviren göstericilere müdahale eden Özel Harekat Timleri olayları yatıştırdı"; 19.10.2008, *Zaman*, haber içinde "Mahalle sakinlerine ve evlere taş atan terör örgütü yandaşlarının oyunu, polisin müdahalesiyle bozuldu".

Polis şiddetinin doğallaştırılmasına karşın, eylemlerdeki zarar ve ölümlerin sebebinin çocuklar olarak görüldüğü durumlarda çocukların özneleştirildiği görülmektedir. Bu "olumsuz özne" lik hali en genel haliyle "yaktılar, yıktılar" söylemleriyle üretilmektedir:

16.02.2008, *Zaman*, "Atılan taşlar, bir çocuğu öldürdü"; 07.03.2008, *Zaman*, "DTP'Lİ göstericilerin attığı taş, bir vatandaşı öldürdü"; 11.12.2009, *Cumhuriyet*, "Van'da göstericiler orduevini taşladılar".

Çocukların olumsuz özne olduğu cümlelere dair İnal (1996)'ın tespiti yerindedir:

> Pek çok araştırma, egemen sınıfın olayın aktörü olduğu olumsuz eylemlerde cümle yapılarının edilgen, olumsuzluğun güçsüz kesimlere ait olması durumunda ise etken kurulduğunu ortaya koymuştur. Birinci durumda olumsuzluğun gizlenmesi, ikincisinde ise öne çıkarılması amaçlanır. "Biz" olarak görülenlerin olumsuzlukları gizlenirken, "onlar" olarak görülenlerin olumsuzlukları etken cümle yapılarıyla sergilenir.

Haberlerde yalnızca güvenlik güçlerinin çocuklara uyguladıkları şiddet meşrulaştırılmamakta aynı zamanda aileden ya da mahalleden "vatandaş"ların da çocuklara karşı "tedbir amaçlı" şiddeti meşrulaştırılmaktadır:

10.10.2009, *Hürriyet*, haber içinde "Uyarılara rağmen taş atan çocukları bazı vatandaşlar tokatladı"; 15.02.2010, *Zaman*, haber içinde "Mersin'deki korsan gösterilerde polise taş atan iki çocuk, babası tarafından tekme tokat dövülerek olay yerinden uzaklaştırıldı; 01.09.2010, *Hürriyet*, "Taş atan çocuklara mahalleden terbiye".

Genel bir ifadeyle ise *Hürriyet* ve *Zaman* [21] gazetelerinde haklılaştırılan ve meşrulaştırılan polis şiddetinin aksine *Cumhuriyet* gazetesindeki polis şiddeti haberleri genel olarak "polisin müdahalesi ise sert oldu" "Gaz bombası ve silah kullanılan olaylarda, bazı göstericiler ateşli silahla yaralandı" (02.04.2006), "Polisin kullandığı biber gazından gazeteciler, bölgede oturan yurttaşlar da etkilendi" (08.12.2006), "Göstericileri dağıtmak isteyen polisin gaz bombasını rastgele sokaklara atması kargaşayı daha da artırdı", "Gözyaşartıcı bombadan göstericilerden çok gazeteci ve yurttaşların etkilenmesi dikkat çekti", "Diyarbakır'da yüzlerce kişinin saldırıyı protesto yürüyüşüne polis izin vermedi" (15.09.2006), "Davaya ilginç savunma "Polisler strese dayanamamış" (08.09.2009), "Gözaltına gerekçe: Terlisin, eyleme katılmışsın" (03.03.2010) vb. ifadelerle yer almaktadır. Olayları "çatışma" olarak sunan ve polis şiddetinin meşrulaştırıldığı haberler de bulunmakla birlikte (örneğin 29.03.2006 tarihli haberde "Tahrikçiler işbaşında" başlığıyla "Diyarbakır

[21] *Zaman* gazetesinin 2009 öncesi ve sonrasındaki haberleri belirgin farklılıklar içermektedir. 2009 öncesinde polis şiddetini haklılaştırırken; 2009 sonrası haberlerde polis şiddetine karşı daha eleştirel bir tavır takındığı söylenebilir.

savaş alanı gibi" ibaresi kullanılmış ancak bu savaş tek taraflı bir şiddet eylemi olarak sunulmuştur "PKK'lilerin cenazesinde göstericiler polise taş ve molotofkokteylleri attı. Esnafı "kepenk kapatmaya" zorlayan grup, ev, işyeri, sağlık ocağı, öğrenci yurdu ve bankalara saldırdı.) *Cumhuriyet* gazetesinde diğer iki gazeteye oranla bu şiddetin daha eleştirel olarak ele alındığı saptaması yapılabilmektedir.

İncelenen üç gazetede birden polis şiddetinin özneleştirildiği ve eleştirildiği yalnızca bir haber bulunmaktadır. Üç gazetenin de birinci sayfadan sunduğu ve iç sayfalarda devam ettirdikleri haber, Hakkari'de yaşanan toplumsal olaylarda 14 yaşındaki bir çocuğun polis tarafından dipçikle dövülmesini konu edinmektedir. *Hürriyet* gazetesi haberi "14 yaşındaki çocuğa dipçik" (24.04.2009) başlığıyla sunarken, kullandığı fotoğrafa "kameralar dayak anını saniye saniye görüntüledi" ifadesini yerleştirmiştir. *Zaman* gazetesi de aynı haberi "14 yaşındaki çocuğu hastanelik eden Özel Harekatçı açığa alındı" şeklinde sunmuştur. *Cumhuriyet* gazetesi ise "Yüksekova'da çocuk döven polis açığa alındı" (25.04.2009) ifadesini kullanmıştır. Bu haberin bir başka özelliği de incelenen zaman dilimi içerisinde *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde çocukların şiddet gören çocuk olarak yer aldığı ve "taş atan çocuk" vurgusunun yapılmadığı tek haberdir. *Zaman* gazetesi iç sayfadaki başlığında "taş atan çocuğa öldüresiye dayak" ifadesini kullansa da bu haberde diğerlerinden farklı olarak polis şiddetine maruz kalanın "çocuk" olduğu vurgusu öne çıkarılmaktadır. Başlıkta çocuğun yaşının yazılması da polisin uyguladığı şiddete karşı daha eleştirel bir okumayı doğurmaktadır. Ancak bu haberde üzerinde durulması gereken önemli nokta polis şiddetine yer verilen haberde bu şiddetin tekilleştirilmesi ve bu tekilleştirmenin de diğer eylemlerde çocuklara uygulanan polis şiddeti ile bağını

koparmasıdır. Durna ve Kubilay (2010: 65)'dan alıntıyla bunun anlamı "haber başlıklarında kullanılan tekil ifadeler, çocuğun dövülmesini bir polisin münferit bir eylemi haline dönüştürürken, eylemlerde yer alan diğer çocuklara yönelik devlet şiddetini de gözlerden uzak tutmaktadır". Bu noktada bu haber özelinde *Cumhuriyet* gazetesinin polis şiddeti sunumunu, incelenen diğer iki gazeteden ayırmak gerekmektedir. Zira *Cumhuriyet* gazetesi bu haberde polis şiddetini tekilleştirmeden, polisin eylemlerde genel olarak uyguladığı şiddetin bir sonucu olarak sunmaktadır.

İncelenen gazetelerde doğrudan çocuklarla ilgili olarak yalnızca olumsuz haberler yer almamaktadır. Çocuklar hakkında yapılan olumlu haberlere bakıldığında, "Kim bu çocuklar?" sorusunun bir hayli geç geldiği görülmektedir. Zira olayların hukuksal boyutunu ele alırken vurgulandığı gibi 1991'de başlayan ve 2006'da yapılan değişiklikle uzun yıllar hapis cezalarına çarptırılan çocukların kim olduğu, neden eylemlerde yer aldıkları vb. sorular, çocukların yaşadıklarının kendi ağızlarından aktarımı, çocukların ailelerinin ve avukatlarının yaşadıkları vb. çocuk merkezli haberler de gazetelerde az da olsa kendine yer bulmuştur.

19.11.2008, *Zaman*, "Taş atan çocukların yakınlarından biri dağda, biri cezaevinde"; 03.05.2009, *Cumhuriyet.* "Erken büyüyen çocuklar"; 03.05.2009, *Zaman* ,"Şiddet ikliminin çocukları; 30.06.2009, *Zaman,* "Kırdım kaderin bilindik aynasını"; 15.07.2009, *Hürriyet,* "Çocukları hapiste tutmak uluslararası hukuka aykırı"; 19.08.2009, *Cumhuriyet*, "Taş atan çocuklar için umut"; 26.07.2009, *Cumhuriyet,* "94 gündür konuşamıyor"; 26.07.2009, *Zaman,* "Unicef, 'terör'den yargılanan çocukları sordu: neyle suçluyorsunuz?"; 04.01.2010, *Cumhuriyet*, "Çocuktan terörist olmaz"; 10.02.2010, *Cumhuriyet, "*Bir ranzada iki çocuk"; 11.02.2010, *Cumhuriyet,* "Suçu taş atmak- Çocuğa 5 yıl"; 17.02.2010, *Cumhuriyet* , "Sanatçılardan destek";

16.03.2010, *Cumhuriyet*, "Hapiste büyüyorlar"; 10.06.2010, *Zaman* "Taş atan çocuklar için Chomsky ve Zizek Taksim'de açlık grevi yapacak"; 13.06.2010, *Zaman*, "Sivil toplum, taş atan çocuklarla ilgili kanundan umutlu"; 24.06.2010, *Cumhuriyet,* "Yasa meclis'te, bir çocuk daha cezaevinde"; 01.08.2010, *Hürriyet*, "Gözaltında sınava girdi ilk tercihi hukuk".

Haberlerin incelenmesi aşamasında, çocukların "kullanılan" çocuklar olarak sunumunun bir hayli yaygın olduğu görülmüştür. Haberler ayrıntılı incelendiğinde çocukların bu "edilgen"lik halinin kimi zaman "terör örgütü", kimi zaman aileler, kimi zaman ise BDP'lilerin "kullanması" olarak yer bulduğu gözlenmiştir.

16.02.2008, *Zaman*, "Yine çocukları kullandılar"; 19.10.2008, *Zaman*, "Terör örgütü yandaşlarının kışkırttığı çocuklar, polis panzerine taş ve molotofkokteyliyle saldırdı. Göstericiler, her eylemlerinde olduğu gibi yine çocukları kullandı"; 08.02.2011, *Zaman*, "PKK kundaklama eylemini çocuklara yaptırmış"; 25.09.2011, *Zaman*, "İzinsiz gösteride çocukları kullandılar".

Bu noktada dikkat çeken bir habere bakılacak olursa; 24.04.2010 tarihli *Zaman* gazetesi "BDP'liler "taş atan" çocuklara meclis önünde eylem yaptırdı" başlığını kullanmıştır. Haber metninde ise Adana'dan gelen çocukların, meclis başkanının dağıttığı çantaları "Arkadaşlarımızın serbest bırakılmasını istiyoruz. Çanta istemiyoruz" diyerek çantaları otobüsten attıkları bilgisine yer verilmektedir. BDP milletvekillerinin ise "Milletin iradesi meclis'in önünde bunun gerçekleşmesi biz siyasetçiler açısından utanç verici bir durum" söyleminin yer almasına rağmen başlıkta çocukların BDP'liler tarafından yönlendirildiği yorumu yapılmaktadır. Daha önce de örneklerinin verildiği üzere bu haber de *Zaman* gazetesinin çocukları

edilgen, kullanılan, siyasi iradeden yoksun bireyler olarak tanımasının bir yansımasıdır.

Filistinli "taş atan çocuklar" haberlerine de zaman zaman yer veren gazetelerdeki sunumlara bakıldığında, *Cumhuriyet* gazetesinin çocuklara uygulanan şiddeti ön plana çıkardığı görülmektedir (14.12.2010, *Cumhuriyet*, "İsrail 'taş atan çocukları' yatakta gözaltına alıyor"). Haberde Türkiye'deki çocuklarla kıyaslanarak ele alınan Filistin'deki çocukların gördükleri muamelenin "daha kötü"lüğüne işaret edilmekte ve şu sözlerle aktarılmaktadır: "Türkiye'de "taş atan çocuklara" yönelik muamele tartışmalara yol açarken, İsrail İnsan Hakları Örgütü B'Tselem'in dün açıkladığı rapor, İsrail'de taş atan çocukların yaka paça gözaltına alınarak sorgulandığını ortaya koyuyor". Bu noktada Türkiye'deki ve İsrail'deki çocukların gördükleri muamelelerin karşılaştırılarak "daha iyi" ve "daha kötü" bir muamele ayrımının tehlikeli olduğu; çocuklara uygulanan şiddete karşı ortak bir eleştirel dil kullanmanın anlamlı olacağı düşünülmektedir. Zira Türkiye'de de çocukların gözaltına alınırken gördükleri muamele, yetişkinlerin yargılandığı mahkemelerde yargılanmaları, yaşlarının 2-3 katı hapis cezalarına çarptırıldığı bir sistem yıllarca varlığını korumuştur. *Zaman* gazetesinin Filistinli "taş atan çocuklar" haberlerinde kullandığı farklı dil ise bir hayli göze çarpmaktadır (26.12.2010, *Zaman,* "Öfkeli Meleklerin Hikayesi). Çocukların "taşlarla öfkelerini ve kızgınlıklarını anlattığı" ve "mücadelelerini taş atarak verdikleri", "bir gecede büyüyen çocuklar" yorumları Türkiye'de "terör" ve "kullanılmışlık, edilgenlik" söylemleriyle yer alan "taş atan çocuklar" haberleriyle büyük oranda farklılaşmakta ve hatta tam tersi bir söylemle yer almaktadır. 19.07.2011 tarihli *Hürriyet* gazetesi de "Taş atan Filistinli çocuğa af yok" başlığıyla yayımladığı haberde araştırma sonucunda "853 çocuktan yalnızca

1'inin aklandığı" bilgisini ilginç bir gerçek olarak yorumlarken, haberde İsrail Ordusu'nun rapor hakkındaki eleştirilerine yer vermiştir. Haberde "gece yatağından kaldırılıp tutuklanan çocuklara avukatlarının dahi nezaret etmesine izin verilmiyor" bilgisiyle çocuklara yapılan muameleyi eleştirel bir dille ele almıştır. *Zaman* gazetesinin sunumuyla benzerlik gösteren *Hürriyet* gazetesinin sunumu da Türkiye'deki "taş atan çocuklar" karşısındaki söylemleriyle zıtlık göstermektedir. Zira Türkiye'de İnsan Hakları Derneği tarafından hazırlanan raporda Ocak 2010-Nisan 2011 arasında gözaltına alınan 638 Kürt çocuk bulunduğu ve bu çocukların 211'inin tutuklandığı bilgisi bu gazetelerde yer bulmamıştır. Çocukların aldığı cezalara yer verilen haberlerde de nötr bir dil kullanılmıştır. Buradan hareketle her iki gazetenin de gerek Filistinli gerekse Kürt çocuklarının yaşadıklarının birer hak ihlali olduğu gerçeğini yeterince kavrayamadığı söylenebilmektedir.

Haberlerin büyük çoğunluğunu Açılım ve Terörle Mücadele Kanunu'nda yapılan değişiklikler oluşturmaktadır. Hükümet tarafından "Kürt açılımı" olarak tanımlanan açılım (daha sonrasında demokratik açılım vb. şekilde telaffuz edilmeye başlanmıştır), toplumsal gösterilerde yer alan çocukların medyada temsilinde önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü açılımın ilk hamlesi "taş atan çocuklar yasası"nın çıkartılmasına yöneliktir (07.11.2009, *Cumhuriyet*, "Açılıma taş atan "çocuk" ayarı; 11.11.2009, *Cumhuriyet*, "İlk açılım taş atan çocuklara"). Bu da Terörle Mücadele Kanunu (TMK)'nda değişiklik yapılması anlamına gelmektedir.

TMK değişiklikleriyle ilgili olan haberlere bakıldığında TMK öncesi ve sonrası haberler olarak ayırmak mümkündür. Buradan hareketle TMK öncesi haberlerden bir kısmı siyasi tartışmalar eşliğinde, dolaylı olarak çocuklar üzerinden yürütülmüş diğer bir kısmında da direkt olarak çocuklara olumluluk ya da olumsuzluk atfedilmiştir.

Benzer şekilde TMK sonrası haberlerde de çocuklar açısından dolaylı ve direkt olarak yer alan olumlu/olumsuz haberler görülmektedir.

Açılım ve TMK değişiklikleri konusundaki haberler incelendiğinde gazetelere özgü bir takım söylemlerde bulunulabilmektedir. Örneğin *Cumhuriyet* gazetesinin özellikle CHP ve MHP'nin tepkilerini gazeteye taşıdığı görülmektedir (26.11.2009, *Cumhuriyet*, "Taşın arkasında öcalan'a af mı var?"; 04.12.2009, *Cumhuriyet*, "Akp, Öcalan'a af hazırlığında"; 04.12.2009, *Hürriyet*, "Yeniden yargılama peşindeler"; 06.12.2009, *Cumhuriyet,* "Akp asimetrik savaşın parçası"). Bu noktada hükümetin planladığı yasa tasarısının "terör suçlarında yeniden yargılama olanağı" getireceği ve bunun altında da "Abdullah Öcalan'a af getirme planlarının yattığı" dile getirilmiş, "Taş atan çocuklar"ın kendileri ve daha önce eleştirilen cezaların varlığı görünmez hale gelmiştir. Öyle ki hiçbir haberde özne konumunda olamayan çocuklar, hükümet-muhalefet atışmaları eşliğinde kaybolmuştur. *Zaman* gazetesi ise durumu "tartışma", "iddia" vb. kelimelerle sunarak hükümet eleştirilerinden uzak kalmış; hükümeti destekleyen söylemlere daha fazla yer vermiştir (14.11.2009, *Zaman*, "The Economist: Barışa ilk kez bu kadar yaklaşıldı").

Yasanın çıkartılmasının öngörülen tarihten daha sonraya kalması bir yandan Hükümetin geri adım atması olarak yansırken (08.12.2009, *Cumhuriyet*, "Açılımın fiyasko olduğu ortaya çıktı"), diğer yandan da çocukların eylemlerinin devam etmesinden dolayı gerçekleştiği dile getirilmiştir (08.12.2009, *Cumhuriyet*, açılıma gösteri molası). *Hürriyet* bu durumu çocuklar için olumsuz bir şekilde, eylemlere karşılık bir ceza olarak sunmuştur. (07.12.2009, *Hürriyet*, "Attıkları o taşlar kendilerini vurdu").

Toplumsal eylemlerin yeniden arttığı dönemde ise gazeteler tarafından toplumsal bir panik yaratıldığı söylenebilmektedir. (08.12.2009, *Cumhuriyet,* "Korkulan oluyor"; 11.12.2009, *Cumhuriyet*, "Olaylar sürüyor" -"Van'da göstericiler orduevini taşladı"; 14.12.2009, *Cumhuriyet*, "Açılımda belirsizlik"; 15.12.2009, *Cumhuriyet*, "Sokak gergin meclis kavgalı"; 02.01.2010, *Cumhuriyet*, "Siyasette gerilim sürecek"; 16.12.2009, *Hürriyet*, "Tehlikeli gidiş").

2010 yılının Şubat ayında ise yasa tartışmaları yeniden gündeme gelmiştir. (11.02.2010, *Hürriyet*, "Tasarıya makyaj", "Taş atanlar" suça itilenler olacak"; 08.03.2010, *Cumhuriyet*, "Tasarı raftan iniyor"; 09.03.2010, *Hürriyet*, "Taş atan çocuklar için muhalefet turu"). Daha önce yasanın ilk tartışıldığı zamanlarda *Cumhuriyet* gazetesinin yasanın "Öcalan'a af" için çıkarıldığına dair söylemlerine sıkça yer verilmişti. Yasanın yeniden gündeme gelmesiyle bu söylemler de benzer bir dille tekrarlanmaya başlamıştır. 12.03.2010 tarihli *Cumhuriyet*'te "AKP, taş atan çocuklara "Öcalan" rötuşu planlıyor" başlığıyla sunarken, *Hürriyet* "Malum şahıs" tasarısı değişti" şeklinde sunmuştur. 19.03.2010 tarihli *Hürriyet* gazetesinde Sadullah Ergin'in "Taş atan çocuklar tasarısı Öcalan'a yargı yolu açmaz" sözleri başlığa taşınmıştır. 25.03.2010 tarihli *Cumhuriyet* haberinde "Öcalan'a af" ayıklandı" şekliyle sunulmuştur.

TMK öncesinde direkt olarak çocukların merkeze alındığı haberlere bakıldığında olumlu ve olumsuz haberlerin yer aldığı görülmektedir.

16.03.2010, *Cumhuriyet*, "Hapiste büyüyorlar cezaevleri çocuk dolu"; 17.03.2010, *Zaman*, "Taş atan çocukların yarın mermi atmayacağından emin olmalıyız"; 23.03.2010, *Cumhuriyet*, "Geç kalınmış olumlu bir adım"; 26.03.2010, *Cumhuriyet,*

“Çocuklar “ağır ceza”dan kurtuluyor”; 22.04.2010, *Cumhuriyet*, “Çocuklar terörün kucağına itiliyor”; 04.06.2010, *Cumhuriyet*, “Taş atan çocuklar nöbeti”; 17.06.2010, *Cumhuriyet*, "Teröristlerin cezaları kaldırılıyor" (MHP’nin söylemi başlığa taşınmıştır); 24.06.2010, *Cumhuriyet,* “Yasa meclis'te, bir çocuk daha cezaevinde” ;, 20.07.2010, *Zaman*, ‘Dağa çıkana 7.5 yıl, taş atan çocuğa 15 yıl’ çelişkisi bitiyor”; 23.07.2010, *Zaman*, “Taş atan" çocukların aileleri yasayı sevinçle karşıladı” .

Bu haberlerde *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazeteleri daha çok çocuk merkezli haberler yaparken *Hürriyet* gazetesinin yasayla ilgili gelişmeleri daha farklı bir dille sunduğu görüşmektedir. 22.07.2010, *Hürriyet,* “Taş atan çocuklar”da ay kavgası; 23.07.2010, *Hürriyet,* “Abiler de yararlanacak”; 24.07.2010, *Hürriyet,* “Yakanları kapsamıyor”.

25.07.2010 tarihinde yasa değişikliğinin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından onaylanmasının ardından çocukların “tahliye sevinci” benzer şekilde sunulmuştur. 27.07.2010 tarihli haberler: *Cumhuriyet*, “Çocuklar tahliye oluyor”; *Zaman*, “Taş atan çocuklar tahliye oluyor”; *Hürriyet,* “Taş atan çocukların tahliye sevinci; 28.07.2010, *Cumhuriyet*, “Berivan da özgürlüğe kavuştu”.

TMK sonrasındaki yasadan yararlanıp tahliye olan çocukların eylemlere karışması sonrası çocuklar hakkında olumsuz haberler üretilmiştir.

29.09.2010, *Hürriyet*, “Serbest kaldı, eyleme karıştı”; 08.12.2010, *Hürriyet,* “Onlardan biri de “taş atan” çocuk”; 23.01.2011, *Zaman*, “Yasadan yararlanıp tahliye oldu yine polise taş atınca tutuklandı”; 10.11.2011, *Hürriyet*, “Taş atan çocuk" yasası suça itti”.

“Taş atan çocuklar” yasasının kapsamına dair ilk eleştiriler Hrant Dink’i öldüren tetikçi Ogün Samast’ın bu yasadan yararlanmak istemesiyle doğmuştur. 26.10.2010

tarihli haberler: *Hürriyet*, "Kurşun taş oldu"; *Cumhuriyet*, "Yasa adaleti yendi"; *Zaman*, "Tetikçi ogün samast, çocuk mahkemesinde yargılanacak".

Bu haberlerde esasen yasasının eksikliklerine dikkat çekilmektedir. Başka bir deyişle toplumsal gösterilerde yer alan çocuklara herhangi bir olumsuzluk atfedilmemektedir. Eğer yasa düzgün şekilde çıkarılmış olsaydı bu şekilde olmazdı gibi bir okuma yapılmakta, eleştiriler hükümet eleştirisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada *Zaman* gazetesinin diğer iki gazeteye oranla eleştirellikten uzak, daha nötr bir sunum tercih ettiği görülmektedir.

Benzer eleştiriler bir belediye otobüsüne molotofkokteyli atılmasının ardından hayatını kaybeden Serap hakkındaki dava için de yapılmıştır.

08.12.2010 tarihli haberler: *Hürriyet,* "Serap'ı yakanlar "taş atan çocuk" oldu"; *Cumhuriyet,* "Serap'ı yakanlar çocuk mahkemesine gönderildi"

Zaman içerisinde yasadan yararlanmak isteyen başka kişiler hakkında da haberler yapılmıştır. Bu haberlerde bir yandan yasal boşluklardan bahsedilirken diğer yandan gazetelerin genel ideolojileriyle doğru orantılı olarak öne çıkarılan öğeler farklılaşmıştır.

30.11.2010, *Zaman*, "Chp'li başkan, taş atan çocuklar yasasından yararlanarak hapse girmekten kurtuldu"; 30.12.2010, *Hürriyet*, "Ergenekon sanığı 'taş atan çocuk' olmak istedi".

TMK değişikliklerinden sonra özgürlüklerine kavuşan çocuklar, 2012 yılında tekrar cezaevine konulmaya başlamış ve bu durum *Cumhuriyet* gazetesine konu olmuş ve eleştirilmiştir.

23.03.2012, *Cumhuriyet*, "Yeniden cezaevine konuluyorlar-Çocuklar takip altında"; 25.12.2012, *Cumhuriyet*, "Yasa değişti, zihniyet değişmedi".

Son olarak Pozantı cezaevinde yaşananların nasıl yer aldığına bakılacak olursa *Hürriyet* gazetesi, "Siyasi tepki" başlığıyla verdiği (07.01.2010) haberde "BDP Şırnak milletvekili Pozantı M tipi Cezaevi'nde 32 çocuğa işkence yapıldığını öne sürdü" ifadesiyle yer vermiştir. Haberin başında "BDP'den taş savunması" yorumu yapılarak okuyucunun bunu bir "savunma" olarak algılaması sağlanmaktadır. Aynı haber *Cumhuriyet* gazetesinde "BDP tepkili" üst başlığıyla "Çocuklara işkence iddiası" başlığına yer vermiştir. Çocukların eylemlerinin de "bahanesiyle", "iddiasıyla" şeklinde sunulduğu haberlerin sıkça yer aldığı daha önce belirtilmişti. Yine çocukların söz konusu olduğu Pozantı cezaevinde yaşananlara dair "iddia etti", "ileri sürdü" ifadeleriyle sunulmaktadır. İlerleyen günlerde *Cumhuriyet* gazetesinde "İşkence iddiası incelenecek" (09.01.2010) başlığıyla haber yayımlanmış; *Hürriyet* gazetesi ise "taş atan çocuklara işkenceye rastlamadık" (16.01.2010) başlığıyla TBMM İncelemesini başlığına taşımıştır. TBMM İncelemesi'nin detaylarında "di-li" geçmiş zaman kullanılması, olaylara tanıklık etme ve söylenilenlerin doğruluğunu vurgulama amacına hizmet etmektedir. İki yıl boyunca Pozantı'da "iddia" olarak sunulan olaylar hakkında herhangi bir haber yer almamıştır.

Pozantı haberlerinin tekrar gündeme geldiği yıl ise 2012'dir. *Cumhuriyet* gazetesi 01.03.2012 tarihinde "AKP çocuklara tacizi görmüyor" haberinde Pozantı Cezaevi yöneticilerinin terfi almasını eleştirmiş ve bu eleştirisini "Tecavüz skandalına terfi" ifadesiyle yer vermiştir. *Cumhuriyet*, Pozantı cezaevinde yaşananları "Taş atan tutuklu çocuklara taciz", "Kan donduran iddia" (26.02.2012) olarak sunmuştur. Haberde çocukların tecavüz ve tacize maruz kaldığı bilgisi "di'li" geçmiş zaman ile

sunularak, başlıktaki "iddia" sözcüğünün kullanımı etkisizleştirilmiştir. 27.02.2010 tarihinde *Zaman* gazetesi "Cezaevinde tecavüz iddiaları için müfettiş gönderildi" başlığıyla Adalet Bakanı'nın savunmasına ve iddiaları yalanlamasına yer vermiştir. Başka bir deyişle kaynak kullanımında resmi söylemler yine ön plandadır. Aynı haber *Cumhuriyet* gazetesinde Ceza ve Tevkif Evleri genel müdürünün sözleri ile yer almıştır (değerlendirme yapılacağı bilgisi vs). Haberin sonunda ise olayın öncesinin olduğu ve bugün yaşananların bir ihmal sonucu yaşandığını vurgulamak adına TBMM İnsan Hakları Komitesi'nin 2010 yılında yaptığı inceleme sonucu Pozantı'nın kapatılmasını istediği bilgisine yer verilmiştir.

02.03.2012, *Cumhuriyet,* "Tacizden korunamadılar suçtan korunacaklar"; 04.03.2012, *Cumhuriyet*, "Göz göre göre ihmal".

Cumhuriyet gazetesi Pozantı cezaevinde yaşananları İHD, BDP ve sivil toplum kuruluşlarının görüşleriyle vermiştir. Pozantı Cezaevi'nde yaşananlarla ilgili olarak en "çarpıcı" ve "derinlikli" çalışmayı *Hürriyet* gazetesinden Kanat Akkaya gerçekleştirmiştir (03.03.2012, "Pozantı Çocukları"- Devlet "düşman", aileler "hain", bdp "light"). Bu haber birkaç açıdan değerlendirilebilir. Şöyle ki ilk kez bu haberle gazetede "Kim bu çocuklar" sorusu sorulmuştur (Biraz hatta epey gecikmeli olarak). Gazetede çocuklar ilk kez böylesine özneleştirilmiştir. Bu da taciz olayları ile gerçekleştirilmiştir.

1.4. Odak Grup Çalışması

Araştırmanın özneleri olan, yaşları 5 ile 18 arasında değişen 10 çocukla İstanbul'un Okmeydanı semtinde yapılan görüşmelerde önceden hazırlanmış sorular ve derlenmiş haberler eşliğinde görüşmeler yapılmıştır. Çocukların eylemlerinin altında

yatan nedenler ve medyada temsil ediliş biçimlerine dair görüşlerini ortaya çıkaracak yarı yapılandırılmış bir görüşme formuyla veriler toplanmıştır. Görüşülen çocuklar ile karşılıklı etkileşim, görüşmelerin seyrini etkilemiş, görüşmelerin içeriğini şekillendiren çerçeveyi çizen sorular, yapılan görüşmelerin içine serpiştirilerek sorulmuştur. Soru-cevap şeklinde olmasından ziyade çocukların rahat olmasını sağlamak amacıyla sohbet şeklinde gerçekleştirilen görüşmeler sırasında, çocuklara "Kürt olmanın, çocuk olmanın kendileri için ne anlam ifade ettiği, medyada "taş atan çocuklar" olarak adlandırılmaktan rahatsız olup olmadıkları, medyada kendileri gibi temsil edildiklerini düşünüp düşünmedikleri, medyadaki en yaygın söylemlerden biri çocukların "maşa" oldukları konusunda ne düşündükleri, hangi gazeteleri okuyup hangilerini okumadıkları, haberlerde kullanılan fotoğraflardan rahatsız olup olmadıkları, medyadaki diğer bir yaygın söylem de polislerin kendilerine "olumlu" yaklaşımlarına dair (çikolata, top dağıtımı vb.) ne düşündüklerini kapsayan sorular sorulmuştur.

Odak grup şeklinde yapılan görüşmeler iki ayrı grup ile gerçekleştirilmiş; ilk grup, toplumsal gösterilerde yer almayan ancak gündelik yaşantılarında olaylara tanıklık eden, yaşları 5 ile 11 arasında değişen 6 çocuktan oluşmaktadır. Bu çocuklarla Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) Beyoğlu İlçe Binası'nda görüşmeler yapılmıştır. İkinci grup ise eylemlere katılan, yaşları 16 ile 18 arasında değişen 4 çocuktan oluşmaktadır. Mekanın neyi duyacağımızı etkileyeceği düşüncesinden hareket edilerek çocuklarla yapılan görüşmeler, çocukların kendi alanlarında, sık sık bir araya geldikleri bir toplantı salonunda yapılmıştır.

Görüşmelerin ayrıntılarına geçmeden önce, görüşmelerin yapıldığı Okmeydanı semtinin özelliklerine değinmek gerekmektedir. 16 Haziran 2013 tarihinde polis

tarafından atılan göz yaşartıcı gaz kapsülünün başına isabet etmesi üzerine, 269 gün komada kaldıktan sonra 15 yaşında hayatını kaybeden Berkin Elvan'ın ölümü hafızalardan silinemeyecek bir acı olarak kayda geçti. Okmeydanı'na yönelik ayrımcı tutumun git gide sertleşmesi ile adını sıkça duyduğumuz bu semt, birkaç farklı yönden incelemeyi gerektirmektedir. Okmeydanı, yıllardır toplumsal gösterilerin en fazla gerçekleştiği ve dolayısıyla polis şiddetinin yoğun olarak yer aldığı bir semttir. Birçok sol partinin içinde bulunduğu, büyük çoğunluğunu Alevilerin, doğudan göç etmiş Kürtlerin oluşturduğu, caddelerinde müzik seslerinin birbirine karıştığı, kolektif bir dayanışmanın varlığının bir hayli hissedildiği, kalabalık nüfuslu, politik bir semttir. Okmeydanı'nın en bilinen hatta merkezi denilebilecek yeri, gazetelerde ve televizyonlarda da adını sıkça duyduğumuz, eski adı Fatma Girik Parkı olan Sibel Yalçın Parkı'dır. Grup Yorum'un bestelediği Sibel Yalçın Destanı ile de bilinen Sibel Yalçın, 18 yaşında polisle girdiği çatışmada ölen bir DHKP-C üyesidir. Yaz aylarında konserlere, şenliklere ev sahipliği yapan park, aynı zamanda çocukların her akşam bir araya geldiği bir buluşma yeridir. Görünüşte tüm diğer parklar gibi, yeşillik içinde, çocuk bahçesi ve kafesi olan park, çocuklar için çok daha derin bir anlam taşımaktadır.

Okmeydanı'ndan söz ederken yakın zamanda semt için verilen "riskli alan" kararının da üzerinde durmak gerekmektedir. Beyoğlu Belediyesi imar komisyonunun raporunda;

"Plansız bir şekilde, mühendislik bilimi ve kontrolünden uzak, etap etap kat artışı ve eklentiler şeklinde yapılaşan bölgede konut stoğu oldukça sağlıksız durumdadır. Günümüz şartlarına göre ekonomik ömrünü yitirmiş ve beklenen İstanbul depremi karşısında risk teşkil eden yapılar niteliğindedir. Bu durum bölge yaşayanları için

büyük yaşam riski oluşturmaktadır." ifadesi yer almaktadır (*Evrensel,* 03.06.2014). Belediyenin aldığı "riskli alan" kararı, kentsel dönüşümün önünü açmakta ancak semtin riskli alan ilan edilmesi için bilimsel bir veriye dayalı bir bilginin bulunmadığı, mülkiyet sorunu çözülmeyen mahallelilerin hak kaybına uğrayacağı, sivil toplum kuruluşları tarafından dile getirilmektedir. İstanbul'un en merkezi yerlerinden biri olan semte dair Mimarlar Odası Genel Başkanı Eyüp Muhcu'nun görüşü ise "Okmeydanı sermaye için büyük bir rant alanı" (*Evrensel,* 10.06.2014) şeklindedir.

İstanbul'da kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenen mahallelerin "rant"a göre belirlendiğini vurgulayan Mimar Sinan Üniversitesi Şehir Planlama Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. Erbatur Çavuşoğlu, mahalle seçiminde diğer bir faktörün de etnik kimlik olduğunu vurgulamıştır.[22] Kent merkezlerindeki Kürtlerin, Alevilerin, Romanların mekankırıma uğradığını belirten Çavuşoğlu, bu kavramı şöyle açıklamıştır:

> Etnik temizlik, "genocide," bir etnik grubu yok etmek demektir. Bunun planlamadaki karşılığına biz "spacioside" diyoruz, yani "mekankırım". Filistin halkının yerinden edilmesiyle uluslararası literatüre girmiş bir kavram bu. Ölümle sonuçlanmayan ama insanları yaşam alanından kopardığınız sürgün politikası...

Buradan hareketle hem etnik hem de neo-liberal politikalar ile olan yakın ilişkisiyle kentsel dönüşüm, mekanın metalaşmasına işaret etmektedir.

[22] (haber için bknz. Filistin tipi kentsel dönüşüm, 09.06.2014, http://www.dengeazad.com/en/NewsDetailN.aspx?id=36876&LinkID=120)

Tüm sahip olduğu özellikleriyle Okmeydanı, çocukların kimlikleri üzerinde de bir hayli etkili olmakta dolayısıyla yaşanılan yer/semt/mahalle ve kimlik arasındaki yakın ilişkiye de örnek oluşturmaktadır. Bu çerçevede çocuklarla yapılan odak grup çalışmasının bulgularına geçecek olursak; yapılan ilk görüşmede, öncelikle kendileri eylemlerde bulunmasa da, eylemlerde bulunan çocukların neden taş attığına dair fikirleri sorulan çocuklar, "*Bize saldırdıkları için, "Onlar gaz bombası atıyor biz de taş atıyoruz*" şeklinde cevap vermiştir. Zira eylemlerde bizzat yer almayan bu çocuklar, eylemlerde bulunan çocukların kendilerini temsil ettiğini düşünerek, "biz" vurgusunu öne çıkarmaktadır.

Çocuklar gündelik yaşantılarında deneyimledikleri şiddeti ise şu şekilde ifade etmektedir:

> *"Okuldan çıkıyordum, herkes toplanmıştı sonra polisler gaz bombası attı. Herkes kaçtı oradan sonra da tazyikli su sıktı" (10 yaşında)*
>
> *"Bizim oradan panzerler geçiyor hep. Okuldan giderken, geceleri..." (11 yaşında)*
>
> *"Okulun orda hep akrepler var" (6 yaşında)*
>
> *"Bizim okula ses bombası atmışlardı, ama sadece camlar kırılmıştı." (8 yaşında)*
>
> *"Salıncağa biniyordum, gaz bombası attılar." (8 yaşında)*

Bu deneyimlerin, gündelik yaşantılarını olumsuz olarak etkilediğini belirten çocuklar, memnuniyetsizliklerini şöyle aktarmaktadır:

"Polisler geldiğinde biz okula gidemiyorduk." (10 yaşında)

"Babamlar yürüyüş yapmıştı, polisler gelmişti, polisler gaz bombası atmışlardı bize. Karanlığa kadar gaz bombası atmışlardı." (8 yaşında)

"Teyzemle amcam bebeğiyle birlikte iğne bulmaya gitmişlerdi, gaz bombası attılar." (8 yaşında)

Çocuklar görüşmenin yapıldığı tarihe en yakın zamanda gerçekleşmiş iki olayı öne çıkarmaktadır. İlk olay, görüşmeden 1 ay kadar önce, ekim ayı sonunda açlık grevindeki Kürt siyasi tutuklarına destek olmak amacıyla açlık grevine başlayanların Okmeydanı'ndaki Sibel Yalçın Parkı'na kurdukları çadırın polis tarafından kaldırılması ve çadıra gaz bombası atılması olayıdır.

"Babamlar çadırı kurmuşlardı, oraya gaz bombası attılar. Biz de okula gidiyorduk." (10 yaşında)

"Polisler çadırı parça pinçik etmişlerdi." (6 yaşında).

İkinci olay ise daha yakın bir tarihte 27 Kasım'da PKK'nin kuruluş yıldönümü kapsamında yine Sibel Yalçın Parkı'nda düzenlenen şenlikte çıkan olaylardır.

"Parkta şenlik vardı, orada birkaç tane akrep vardı. 3 tane akrep geldi, peşimize düştü. Biz de eve girdik." (8 yaşında)

"Şarkı söylüyorlardı şenlikte, bütün şarkı söyleyenleri alıp götürdü polis arabası." (5 yaşında)

Şenlik yaptıkları için polisin ailelerini topladığını belirten çocuklar, polislerle karşı karşıya gelen çocukları ise "adamlar" olarak tanımlamaktadır. İlk başta görüşmeyi yapan kişi olarak benim de anlamakta güçlük çektiğim "adamlar" kelimesi, bu kelimeyi kullanan çocuğun babası tarafından "eylemdeki çocuklardan bahsediyor" açıklaması üzerine netlik kazanmıştır.

"Bizim orada adamlar barikat kurmuşlardı, koltuk yakmışlardı." (8 yaşında)

Polislere taş atılmasını doğru bulmayan çocukların bile polisler hakkında düşünceleri olumsuz şekildedir. Bu noktada kimi polislerin onlar gibi Kürt olduğu halde, şiddet kullanmasını yadırgayan çocuklar, Kürt olmanın ortak bir zemin sağlayacağı düşüncesinden hareket etmektedir.

> *"Benim gözümde polisler çok kötü. Neden diye sorarsanız gaz bombası atıyorlar, çadır kurdukları için yine gaz bombası atıyorlar, tazyikli su sıkıyorlar. Ama peki niye sıkıyorlar ki? Onlar insansa onlar da insan. Hem onlar da Kürt. Bazı polisler de Kürt." (11 yaşında)*
>
> *"Bir keresinde bizim plakamız çalınmıştı , bir tane panzer gelmişti. Onlar da Kürttü." (8 yaşında)*

Son olarak Kürt olmanın onlar için ne anlama geldiği sorusunda Kürtlüğün iyi bir şey olduğunu, Kürt olmayı sevdiklerini belirtmişlerdir.

> *"Kürt olmaktan çok mutluyum. Kürdüz ya biz, keşke okullardaki herkes de Kürt olsa mesela Kürtçe dersler olsa ama vermiyorlar."* (11 yaşında)

Bu çocuklar, gündelik yaşamlarındaki deneyimlerini aktarırken, polislerin yarattığı endişe ortamından duydukları rahatsızlıkları dile getirmişlerdir. Şahit oldukları olumsuzluklara rağmen "her şeyi yapabildikleri", "oyun oynayabildikleri", "okula gidebildikleri" için çocuk olmaktan mutluluk duymaktadır. Çocuklar geleceğe dair umut taşırken, Kürtlüğü politik bir kimlik olarak değil, doğal bir olgu olarak sahiplenmektedir (*"Zaten bu dünyada herkes Kürt."* (10 yaşında))

Görüşmelerin gerçekleştiği ikinci grup, toplumsal gösterilerde yer alan ve İstanbul'da Okmeydanı'nda yaşayan, yaşları 16 ile 18 arasında değişen çocuklarla

gerçekleştirilmiştir. Görüşmede çocuklar ilk olarak *"çocuk olmadıklarını"* vurgulamışlardır, *"sistemle karşılaştıklarından beri" (16 yaşında)*. Bu sistemin ise *"TC.'nin genel politikasını devam ettiren AKP ve MHP"* olduğu, "*polisin ve devletin bir ve aynı şey olduğu"* vurgulanmıştır. Zira çocukların konuşmalarında özellikle AKP ve MHP vurgusu öne çıkmaktadır.

Çocukların medyayla kurdukları ilişki oldukça sınırlıdır. Takip ettikleri gazete ise Özgür Gündem'dir. Ana akım gazete ve televizyonları takip etmeyen çocuklar, buralarda onların düşüncelerine yer verilmediği söyleyerek, seslerini ancak eylem yaparak ve cezaevlerindekiler aracılığıyla duyurduklarını belirtmişlerdir. Bu mecralarda "Taş atan çocuklar" olarak tanımlanmaktan da rahatsızlık duyduklarını dile getiren çocuklar, bu tanımlamanın keyfi taş atılıyormuş gibi gösterilmesine kızgınlık duyduklarını ifade etmişlerdir. Çocuklar, devlet ve toplum nezdinde "suç" olarak tanımlanan "taş atma" eyleminin, suç olarak görmediklerinin altını çizerken, eylemlerinin nedenlerinin kimse tarafından sorgulanmadığından şikayet etmişlerdir. Gözaltına alındığında gördüğü işkenceyi anlatan çocuk (17 yaşında), 6 ay yataktan kalkamadığını, eylem sırasında değil yoldan geçerken içeri alındığını, davacı olacağını söyleyince de ölümle tehdit edildiğini dile getirmiş ve bir serzenişte bulunmuştur, *"Kimse sormuyor ki neden taş atıyor bu çocuklar diye..."*

Çocuklar, çalışmada özellikle *Zaman* ve *Hürriyet* gazetelerinde öne çıkan, çocukların yaptıklarının farkında olmadıklarına, yönlendirildiklerine dair söylemleri "anlamsız" bulurken, haberlerde yer alan "çocukların ceplerine para konularak kullanıldığı" (04.06.2006, *Zaman*) söylemlerini ve çocukların bu şekilde fotoğraflarının yer almasını "devlet eliyle gerçekleştirilen bir oyun" (16 yaşında) olarak tanımlamışlardır.

"*Devletin adamları birbirine para vererek taş attırıyor, televizyonlarda gazetelerde bizler için de para karşılığında taş atıyorlar diyorlar" (18 yaşında)*

"Bunların hepsi devletin oyunudur. Kendi adamlarına para verip, bu para karşılığında taş attırılıyormuş gibi gösteriyorlar. Kendi kameralarını önceden uzağa yerleştirip, bilerek böyle çekiyorlar" (16 yaşında)

Eylemlerinin sebeplerinin de sonuçlarının da farkında olduğunu ve kimse tarafından yönlendirilmediklerini belirten çocuklar, özellikle "*ırkçılığa*" karşı "*kızgınlık*" duyduklarının altını çizerek, kendilerini "*halk insiyatifi*" olarak tanımladıklarını ve "*Kürt halkının özgürlüğü*", "*Polis şiddetinin son bulması*", "*BDP milletvekillerinin dokunulmazlıklarının kaldırılmaması*" gibi sebeplerle eylemlerine devam edeceklerini "*Ya ölüm ya cezaevi" (18 yaşında)* diyerek belirtmişlerdir.

Haberlerde "bahane edilen" sebepler olarak yer bulan olayların her birinin birer nedeni olduğunun ancak bunun görmezden gelindiğini belirten çocuklar örneğin cenazelerde yaşanan olayları anlatırken, "*devletin cenazeye tazyikli su sıkması ne demek. Gerillaların toprağa verilmesine izin verilmiyor, ölmüş insan, hangi bayrakla sarılırsa sarılsın, ölmüş zaten hala neyin derdindeler"* diyerek tepkilerini dile getirmiş, medyada ise *"durduk yere olay çıkartılıyormuş"* gibi gösterildiklerini belirtmişlerdir.

"Kendilerine taş atan çocuklara muz ikram ettiler" (04.02.2008, *Zaman*), "Taş attılar döner yediler" (11.04.2010, *Hürriyet*) vb. şeklinde çoğaltılabilen haberlere karşı "iyi polis"lerin, aktarıldığı gibi "şefkatli, şeker dağıtan polisler" olmadığını, *"ara sokaklarda copla çok güzel dövdüklerini" (16 yaşında)* vurgulamışlardır. *Hürriyet*

gazetesi haberinde "Adana Valisi Atış'tan çarpıcı açıklamalar" başlıklı haberde Vali'nin çocukların ailelerinin yeşil kartlarının iptal edilmesi gerektiğini söylediği haberi karşısında ailelerinin yeşil kartlarının zaten iptal edildiğini ve böyle cezalandırılamayacaklarını dile getirmişlerdir. Yine *Hürriyet* gazetesinin "Serap'ı yakanlar "taş atan çocuk" oldu başlıklı haberinde otobüse atılan molotofkokteylleri nedeniyle hayatını kaybeden Serap'ın ağabeylerinin sözlerinin yer aldığı haber üzerine bunları "*MİT'in kasten yaptığını"* belirtmişlerdir. *"Sebepsiz yere eylemde bulunmadıklarını, bunun bir oyun olmadığını ve polislerden aşırı derecede şiddet gördüklerini (17 yaşında)*" belirten çocuklar, gazetelerdeki bu olumsuz haberlerin onları "*eylemlerde daha çok yer almaya ittiğini*" ve "*haksızlıklara karşı daha çok mücadele etmek gerektiğini*" belirtmişlerdir.

Çocuklar medyada yer alan haberlerin üretilmesi noktasında olayları izleyen gazetecilerin her şeyi en başından sonuna kadar bildiklerini, her şeyi gördüklerini ancak gördükleri şekilde yansıtmadıklarını dile getirmiştir. Kimi zaman onlarla konuştuklarını, neden aynı şekilde yayınlamıyorsunuz diye sorduklarını fakat gazetecilerin haberi olduğu gibi verdiğini, yöneticiler tarafından biçimlendirildiğini dile getirdiklerini belirtmişlerdir.

"Türk medyasıyla" aralarındaki en büyük farklardan birini ise "Onlar terörist diyorlar, biz gerilla diyoruz" şeklinde açıklamışlardır. Yaklaşık 3-4 senedir eylemlere katılan çocuklar gazetelerde fotoğraflarının yer almasından da rahatsız olduklarını belirtmişlerdir.

Pozantı cezaevinde yaşanan taciz ve tecavüz olaylarına ilişkin olarak da "*gazetelerde yer almadan çok daha öncesinde biliniyordu zaten. Özellikle Diyarbakır'da..."* (17 yaşında) diyerek bunun da "*görmezden gelindiğini*" vurgulamışlardır.

Çocukların eğitim durumlarına bakıldığında, bir tanesi lise mezunu, bir tanesi açıktan liseyi bitirmiş, diğer iki çocuk ise ilkokuldan sonra eğitime devam etmemiştir. Çalışmak zorunda olduklarını belirten çocuklar, aldıkları eğitimden de memnun olmadıklarını "*Kürtçe yasak.. Kürdüm dedin mi terörist diyorlar*" (16 yaşında) sözleriyle dile getirmişlerdir.

Zorunlu göç, görüşme yapılan çocukların hepsinin hayatında önemli bir rol oynamaktadır. Çocukların hemen hemen hepsinin ailesinde yaşanmış acı deneyimler bulunmaktadır. Zorunlu göçle İstanbul'a gelen çocuklar ailelerinin işkence gördüklerini dile getirmiştir. Yengesine elektrik verildiğini anlatan 16 yaşındaki çocuk yaşadıklarının tarif edilemez olduğunu vurgulamıştır. Bu noktada Darıcı (2009:23)'nın da yaptığı alan araştırmasından[23] çıkan benzer bir sonuç çıkmıştır. Kürt çocuklarının politikleşmesi noktasında Kürt toplumunun yaşadığı değişim ve dönüşümler toplumun tüm katmanlarına doğru yayılmakta; çocuklar ailelerinin, akrabalarının, arkadaşlarının hikayelerine kendi hikayelerini ekleyerek, bu hikayeleri içselleştirerek kendileri için başka bir tarih ve hafıza üretmektedirler.

İstanbul'un en merkezi semtlerinden biri olan Taksim'e 5 dakika uzaklıkta konumlanan, çoğunluğu köy boşaltmaları sonucunda göç eden Kürtlerin toplu yaşadığı yerlerden biri olan Okmeydanı'nda gerçekleştirilen görüşme, aynı zamanda

[23] Kürt çocuklarının özgürlük ve deneyimlerinin analiz edildiği araştırma örneği için bknz. Haydar Darıcı (2009). Şiddet ve Özgürlük: Kürt Çocuklarının Siyaseti. *Toplum ve Kuram*. 2, 17-42.

yaşanılan yer ve kimlik arasında var olan ilişkinin somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğası gereği kozmopolit olan metropoller yine doğası gereği bunu harmanlamaktadır. Ekonomik gerekçelerle eğitimlerine devam edemeyen ve çalışma hayatına bir hayli erken başlayan çocuklar ise sosyal alan olarak yalnızca yaşadıkları semte kendilerini dahil edebilmektedir. Onun içindir ki onlar için "*Her yer Okmeydanı*"dır.

SONUÇ

Bu çalışmada, toplumsal gösterilerde yer alan çocukların 2006-2012 yılları arasında ana akım medyayı temsilen seçilen *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazetelerindeki tüm haberlerinin içerik analizi yoluyla incelenmesinin ve nitel veriler bağlamında analiz edilmesinin yanı sıra çalışmanın öznesi olan çocuklarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma, bir yandan ideolojinin haber sunumunda farklılıklara neden olduğunu kabul ederken, diğer yandan yüzyıllardır süre gelen, ekonomik, siyasal ve sosyal sorunları içinde barındıran yapılaşmış bir sorun olarak karşımızda duran Kürt sorunu söz konusu olduğunda ana akım medyada benzer bir dil ve sunum kullanıldığı varsayımından hareket edilmiştir. Bilindiği gibi medya tarafından "taş atan çocuklar" ifadesiyle anılan çocukların hemen hepsini Kürt çocuklar oluşturmakta ve bu eylemler "Kürt eylemleri" olarak da ifade edilmektedir. Bu çalışma çocukların yer aldığı toplumsal eylemlerin medyada nasıl sunulduğu ve habere özne olan çocukların görüşleri ile sınırlandırılmaktadır.

Ana akım medyanın haber üretim pratiklerinin eleştirel olarak incelenmesiyle başlayan çalışmada, çocuk hakları ve medya ilişkisi de eleştirel olarak ele alınmış ardından çocuk ve çocukluk üzerine geliştirilen sosyolojik yaklaşımlar ışığında yaygın bir kabul gören evrensel çocukluk kurgusunun sorunlu yönlerine dikkat çekilmiş, tüm çocukların çocukluklarını anlamlandırma noktasında eksik kalan bu kurgunun, çalışmanın öznesini oluşturan Kürt çocukluklarını dışladığı varsayımından hareket edilmiştir. Çocukluk, evrensel bir tanımla politikten uzak, orta sınıf, "okullu" vb. tanımlamalarla çerçevelenmekte aksi ise olumsuz sıfatlarla bitişik olarak ele alınmaktadır. Medyanın toplumsal gösterilerde yer alan çocukları marjinalize

etmesinin altında da bu çerçeveler yatmaktadır. Medyanın klişe haber üretiminin başında gelen "taş atan çocuklar" uzun süre gündemde kalmış, hukuksal değişimler gerçekleştirilmiş ve sosyolojik olarak değerli bir inceleme konusu oluşturmuştur. Haber bazında ilgi çekici, güncel, çarpıcı bir haber olma özelliği taşıyan "taş atan çocuklar" haberleri siyasetten, iş ve sanat dünyasına kadar pek çok insan üzerinde yankı uyandırmış ve günümüzde hala gazetelerde yer almaya ve gündemde kalmaya devam etmiştir. Bu çalışmada medyanın konunun neresinde durduğunu saptayabilmek için eylemdeki çocukları nasıl sunduğuna dikkat çekilmiştir. Örneklem olarak seçilen *Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Zaman* gazetelerinin 2006-2012 yılları arasındaki "taş atan çocuklar" haberleri incelemeye alınmıştır. Ardından çocuklarla odak grup çalışması yapılarak çocukların sesleri çalışmaya dahil edilmiştir.

Her üç gazetede de toplumsal gösterilerde yer alan çocuklar, özellikle 2009 ve 2010 yıllarında görünür kılınmaktadır. Bu yıllardaki "Açılım" ve "Terörle Mücadele Kanunu'ndaki değişiklikler haberleri ile birlikte ele alınan çocuklar, siyasi tartışmalar ekseninde haberin öznesi olmaktan çıkmaktadır. Zira çocuklar hakkındaki haberlerde en çok siyasilerin söylemlerinin yer alması da buna işaret etmektedir. Gazeteler bazında bir ayrımla özellikle *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinin emniyet yetkilileri ve yerel yöneticilerin söylemlerine daha çok yer vermesi çocuklara karşı bakış açıları hakkında ipucu sunmaktadır. Toplumsal gösterilerde yer alan çocukları güvenliği tehdit eden unsurlar olarak gören bu gazetelerde, emniyet ve yerel yöneticilerin yaptırımları ve tedbirleri destek bulmaktadır.

İncelenen süre zarfında genel olarak çocukların olumsuz tanımlar ve söylemler içinde sunulduğu söylenebilmektedir. Çocukların olumlu olarak sunulduğu

haberlerin büyük bir çoğunluğunda bu olumluluk çocuklardan ziyade polise, valiye vb. atfedilmektedir. Zira bu haberler polisin, valinin özneleştiği haberler olarak karşımıza çıkmaktadır (top oynadığı, şeker dağıttığı, şefkat gösterildiği haberleri). Ancak sorun, çocuklara şiddet uygulayan polisin ya da tehdit ve yaptırımlar geliştiren valinin bu durumlarda metnin içinde gizlenmesi ve bu davranışların çocukların eylemlerinin doğal bir sonucu olarak meşrulaştırılmasıdır.

Her üç gazetede de çocukların sesleri yeterince yer bulmamaktadır. Çocukların görüşlerinin yer aldığı ve eylemlerinin nedenlerine odaklanan haberler *Cumhuriyet* gazetesinde daha fazla yer almaktadır. Niceliksel olarak *Zaman* gazetesi en çok çocukların/ailelerinin seslerine yer verirken, haberler incelendiğinde bu seslerin büyük çoğunluğunun özeleştiri içerdiği ve gazetenin kendi ideolojisi ile uyumlu hale getirildiği gözlenmektedir.

Toplumsal gösterilerde yer alan çocukların "çocuk"luklarına dair vurguya özellikle *Cumhuriyet* gazetesinde rastlanmaktadır. *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde ise genel eğilim çocukların "terör" ile bitişik olarak ele alınmasıdır. "Terör" kelimesinin tılsımı, çocuklara uygulanan şiddetin haklılaştırılmasında ve meşrulaştırılmasında yatmaktadır. Bu noktada *Cumhuriyet* gazetesinin çocuklara yönelik şiddeti daha eleştirel bir dille ele aldığı görülmektedir. Yine *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde çocukların edilgen ve kullanılan çocuklar olarak kurulduğu göze çarpmaktadır. Bu noktada *Zaman* gazetesinin incelenen haberlerinin tamamına yakınında çocukların tüm Güneydoğu'lu çocukların "taş atan çocuklar" olarak tanımlandığına dikkat çekmek gerekmektedir. Erdem'in (2010: 2), Kürt sorununun medyada temsiline yönelik çalışmasında altını çizdiği nokta, toplumsal gösterilerde yer alan çocuklar açısından da benzerlik taşımaktadır. Özellikle *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde

çocuklar da yoğun olarak yayıp büyütülen milliyetçi söylem içinden, tehdit, tehlike, korku ve "terörizm"le ilişkisellik bağlamında "düşman" bir unsur ekseninde kurulmaktadır. Dolayısıyla medyanın görme pratiğine bakıldığında medyanın çocukları ya görmediğini ya da "terörist" olarak gördüğünü söyleyebiliriz.

Toplumsal gösterilerde yer alan çocuklara dair haberlerde *Hürriyet* ve *Zaman* gazeteleri devletin (polisin, valinin vb.) çocuklara karşı tedbir ve önerilerini "olumlu" bir sunumla aktarmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesi ise diğer iki gazeteye oranla bu önerilere çok az yer vermektedir. Çocukların eylemlerinin özellikle *Hürriyet* ve *Zaman* gazetelerinde "fakirlik" ve "eğitimsizlik" ile ilişkilendirilmesi "para yardımı", "müzik, spor eğitimi" vb. tedbirleri haklılaştırmakta ve bu gazetelerde sıkça yer bulması sonucunu doğurmaktadır. Çocuklara yönelik haberlerde "çocukların topluma kazandırılması" için geliştirilen spor eğitimi ile bir araçsallaştırma yaşanmakta ve gündelik zaman dahi kontrol altına alınmaktadır. *Zaman* gazetesinde çocukların eylemlerinde aileleri bilhassa anneleri sorumlu tutması ve suçlamasının ardında da "ideal neslin" yetiştirilmesinde cinsiyetçi bir bakış açısı yatmaktadır.

Fotoğraflarla birlikte sunulan haberlerde çocuklar birer "şiddet" uygulayan özneler olarak sunulmakta, bu sunum, arka plan bilgisinin yokluğuyla da pekiştirilmektedir. Her üç gazetede de arka plan bilgisinin eksik olduğu söylenebilmektedir. Gazeteler ayrı ayrı ele alındığında ise *Cumhuriyet* gazetesinin diğerlerine oranla daha fazla arka plan bilgisi sunduğu görülmektedir. *Hürriyet* ve *Zaman* gazeteleri ise daha çok olayların doğrudan sonuçlarına odaklanmakta, sebepleri ise "bahanesiyle" "iddiasıyla" gibi kelimelerle birer cümlede sunarak, okuyucunun "iddia edilen sebeplere" inanmaması gerektiği düşüncesini sunmaktadır. Fotoğraflardaki teşhire

odaklanıldığında ise her üç gazetede de çocukların teşhir edildiği sonucuna varılmaktadır. Çocukların fotoğraflarla kimlikleri, metinlerde ise yaşadıkları semt, okul vb. özel alanlarına dair bilgiler açıkça yer alırken, hem gazetelerin çocuğa bakışı hem de etik kodların formaliteliği açığa çıkmaktadır.

Çocuklar hakkında doğrudan olumlu haberler de yer almaktadır. Çocukların haberlerin merkezine alındığı ve seslerine yer verildiği haberler her üç gazetede de bulunmaktadır. Ancak toplam haber sayısı içerisinde bu haberlerin bir hayli az yer bulması, bu gazetelerin toplumsal gösterilerde yer alan ve "taş atan çocuklar" olarak tanımladıkları çocukların kimler olduğu, niçin taş attıkları, kime/neye taş attıkları vb. sorularını sormadan ve cevaplamadan ürettikleri haberlerle, tarihsel, siyasal ve sosyal bir sorunu bağlamından koparmakta sakınca görmediğini göstermektedir.

Çocukların medyada temsili toplumun onlara yönelik algı ve tutumlarında belirleyici olabilmektedir. Medyanın çocuğu temsil ediş tarzı veya görmezden gelişi çocuklar adına alınan kararları ve toplumun geri kalanının onları görme biçimini de şekillendirebilmektedir. Zira çalışmanın konusunu oluşturan toplumsal gösterilerde yer alan çocuklara dair yapılan haberlere bakıldığında orta sınıfın "melek" çocuklarının dışında kalan, 1990'lı yıllarda metropollere göç eden, "hırsızlık yapan", "kavga çıkartan", "şiddet eğilimli çocuklar" olarak tanımlanan Kürt çocukları, 2000'li yıllara gelindiğinde "maşa", "terörist" vb. tanımlamalarla haberlerde kendine yer bulmuştur. Türkiye'nin birçok ilinde belirli sebeplerle toplumsal gösterilere katılan bu çocuklar, kısa süre içerisinde medyada "iyi çocuk", "kötü çocuk" ayrımının yapılmasında önemli bir rol oynamıştır.

23 Nisan Çocuk bayramı haberlerinde "Dünyada, çocuklarına bayram armağan eden tek ve ilk devlet biziz" söylemlerinin dolaşıma sokulduğu günlerde Kürt çocukları polis tarafından dipçikle dövülmesiyle gündeme gelmektedir. Ya da söylemleri, benzer bir sunumla, edilgenleştirilerek yer bulmaktadır (24.04.2010, *Zaman*, "BDP, "taş atan" çocuklara Meclis önünde eylem yaptırdı"). Bu noktada Beşikçi'nin (2009) sorusu anlamlıdır: "Resmi ideoloji Türk çocuklarına yönelik olarak kutlamanın, eğlenmenin, Kürt çocuklarına yönelik olarak işkencenin, aynı günde yaşanmasını nasıl organize ediyor?". Bu sorunun cevabı bu çalışmanın sınırlarını elbette ki aşmaktadır ancak soruyu medya Türk çocuklarına yönelik olarak kutlamanın, eğlenmenin, Kürt çocuklarına yönelik olarak işkencenin, aynı günde yaşanmasını nasıl sunuyor" sorusu resmi ideolojinin bir devamı niteliğindeki ana akım medyanın haber üretim pratiklerinin daha fazla sorgulanmasını gerekli kılmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde ise araştırmanın özneleri olan çocuklarla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yaşları 5 ile 18 arasında değişen iki ayrı grupla gerçekleştirilen odak grup çalışmaları çocukların gündelik yaşam pratiklerini, toplumsal gösterilerde yer alma sebeplerini, medyadaki temsilleri hakkındaki düşüncelerini içermektedir. Çocuklarla yapılan görüşmeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, çalışmanın kuramsal kısmıyla da benzer şekilde evrensel çocukluk kurgusunun eksikliği göze çarpmaktadır. Bir bütün olarak Kürt çocuklarını dışarıda bırakan bu kurgu, Kürt çocuklarının da kendi içindeki farklılaşmalarını açıklayamamaktadır. Görüşmelerde de görüldüğü üzere Kürt toplumunda çocukluğu kuran ortak bir tarih, bir hafıza bulunmaktadır ancak çocukların deneyimlerinin de birbirinden farklı olduğu gerçeği göze çarpmaktadır. Görüşülen çocukların söylemleri, incelenen gazetelerin hiçbirinde tam anlamıyla yer almamaktadır.

Kürt çocuklarının hayatlarına daha yakından bakıldığında çocukluklarının göç olgusuyla başka bir yere evrildiği göze çarpmaktadır. 1990'lı yıllardan sonra ailelerin zorunlu olarak büyük şehirlere göç etmesiyle birlikte "kötü"lükler bu çocuklara atfedilirken, politikleşmeyi de beraberinde getirmiş ve "taş atan çocuklar" söylemi, bu kötü olma haliyle politik olma halinin ortak bir eleştirisi olma noktasında geliştirilmiştir. Kendi habitatlarından koparılıp, metropole gönderilen insanlar, yine kendi yoksulluklarından başka bir yoksulluğa göç etmiştir. Devlet tarafından sistemli bir politika olarak karşımıza çıkan bu izolasyon, her 100 katı atık toplayıcısının 90'ının Kürt olması sonucunu doğurmuştur. Kendi varsıllığından/yoksulluğundan katı atık toplayıcısı ya da kot işçisi, simit satıcısı, ayakkabı boyacısına dönüşümünün yaşandığı bir evde, ötekini/devleti temsil eden her şeye düşman olarak bakılmaktadır. Tuzcuoğlu (2012), bir çocuğun kendisine yaşadığı zorunlu göçünü anlatırken, bir arabaya bindirilip Diyarbakır'a getirildiğini ve o araba yolculuğunun kendisini çok etkilediğini ve tutuklanırken, emniyet aracıyla cezaevine götürülürken yine aynı duyguları yaşadığını anlattığını belirtmiştir. Dolayısıyla devletin çocuklara nasıl temas ettiğine bakmak gerekmektedir. Darıcı (2009: 23)'nın da altını çizdiği gibi Kürt çocuklarının politikleşmesi durumunu sadece bir çocuk/çocukluk meselesi olarak değil, Kürt toplumunun geçirdiği dönüşüm üzerinden düşünmek gerekmektedir. Çünkü çocukların mobilizasyonu politikleşmenin Kürt toplumunun tüm katmanlarına yayıldığını göstermektedir. Görüşülen çocuklar da mevcut politik sistemi eleştirirken, kendilerini kimlikleri üzerinden tanımlamakta ve gerçekleştirdikleri eylemlerle politik hayata dahil olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adaman, F., ve Keyder, Ç., (2006), **Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma**, Avrupa Komisyonu Raporu.
- Akıner, N., (2010), **Mersin Banliyölerinde Öfke Patlaması,** İstanbul, Karakutu Yayınları
- Akyüz, E., (2001), Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı, **Milli Eğitim Dergisi**, S. 151, Ankara: Milli Eğitim Yayınları
- Alankuş, S., (2007), **Önsöz Neden Çocuk Odaklı Habercilik**, (Hazırlayan: Sevda Alankuş), İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Altuntaş, B., (2 Ağustos 2003), **Kürt Göçü: Entegrasyon mu, Seperasyon mu?,** 11.12.2013, http://www.bianet.org/2003/08/01/22154.htm
- Altıntaş, B., (2003), **Mendile, Simite, Boyaya, Çöpe...Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar**, İstanbul: İletişim
- Ariès, P., (1962), **Centuries of Childhood A Social History of Family Life** (Çev. R. Baldick), New York: Alfred A. Knopf.
- Arslan, U. T., (2002), Haberde Yeni Olan Nedir?, **İletişim Dergisi**, S.16 Kış, s. 71-92, Ankara: G.Ü İletişim Fakültesi
- Atabay, C., (5 Şubat 2009), **Bir Hukuk Şakası: Taş Atan Çocuklara 23 Yıl**, 10 Şubat 2012, http://www.taraf.com.tr/haber-bir-hukuk-sakasi-tas-atan-cocuklara-23-yil-27102/
- Atılgan, E.Ü. (2010). Televizyon Haberciliğinde Etik içinde **Çocuk sanık ve hükümlüler** (Der. B. Çaplı ve H. Tuncel), s, 291-303, Ankara: Fersa.

- Avcı, A., (2011), **Çocuk Haklarının Medya Boyutu -Sözleşmeler ve Yasal Düzenlemeler,** Çocuk hakları ve Medya El kitabı. Yayın dizisi 13, s. *89-105.*
- Avcı, N., (1999), **Enformatik Cehalet**, İstanbul:Kitabevi
- Aydın, D., (2009), "Tinercilerin" Bir Korku Nesnesi Olarak Temsili. **Toplum ve Kuram**, s. 43-52, İstanbul: Toplum ve Kuram.
- Aytar, V., (01.07.2006), **Daha Karanlık Bir Geleceğe Doğru Mu? Terörle Mücadele Kanununda Yapılan Değişiklikler**, (09.11.2013), http://www.tesev.org.tr/UD_OBJS/PDF/DEMP/CEPS/TESEVTMKRaporu-VolkanAytar.pdf
- Aytemur, G., (2011), **Terörle Mücadele Kanunu Karşısında Çocuklar: Neoliberal Ceza Politikaları Üzerinden Dost/Düşman Ayrımı**, Hukukun Gençleri: Şiddeti Döngüsünü Kırmada Hukukun Rolü Sempozyumu, Ankara: Umut Vakfı
- Barthes, R., (1967), **The Elements Of Semiology,** London: Jonathan Cape.
- Barthes, R., (1972), **Mythologies**, London: Cape.
- Bek, M.G., (2003), Questioning the Division of Political Economy and Cultural Studies, **Globalization and transcultural issiues in the new world order**, s. 93-107.
- Beşikçi, İ., (4 Aralık 2009), **Taş atan çocuklar**. (06.02.2014), http://www.zazaki.net/haber/tas-atan-cocuklar-294.htm
- Bilgili, C., (2006), **Medyada Olmayanlar,Türkiye'de Medyanın Ekonomi Politiği**, İstanbul: Beta
- Bottomore, T., (1994), **Frankfurt Okulu**, (*Ç*ev. A. Çiğdem), Ankara: Vadi

- Bourdieu, P., (1997), **Televizyon Üzerine**, (Çev. T. Ilgaz), İstanbul:Yapı Kredi
- Bulut, F., (2005), **Türk Basınında Kürtler**, İstanbul: Evrensel
- Bumin, K., (1983), **Batı'da Devlet Ve Çocuk**, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Burton, G., (1995), **Görünenden Fazlası-Medya Analizlerine Giriş**. (Çev. N. Dinç), İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Cangöz, İ., (2007), Haberde Çocuk Birey. **Çocuk Odaklı Habercilik**. (Der. S. Alankuş), İstanbul:IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Chomsky, N., (1995), **Medya Denetimi**, İstanbul: Tüm Zamanlar Yayıncılık.
- Chomsky, Noam ve diğerleri., (2004), **Medyanın Kamuoyu İmalatı, Medyanın Tekelleşmesi, Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat**, İstanbul: Chibiyazıları Yayınevi.
- Çamlıbel, Y., (2007), **49'lar Davası, Garip Ülkenin İdamlık Kürtleri**, Ankara: Algı.
- Çavuşoğlu, E., (09.06.2014). **Filistin tipi kentsel dönüşüm**, 18.06.2014, http://www.dengeazad.com/en/NewsDetailN.aspx?id=36876&LinkID=120
- Çelik, F., (2009), **Çocukların Silahlı Örgüt Üyesi Sayılması ve Örgüt Adına Suç Kavramına Hukuksal Bir Bakış**, Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları Mail Grubu, Gönderen: Mehmet Atak, 10.07.2009.
- Çiçek, N., (2010), **Sivas Kampı**, İstanbul: Lagin.
- Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları, (22.04.2010), **Taş Atan Çocuklar (!?) Paneli-2 Etkinlik Raporu**, İstanbul, Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları Mail Grubu, Gönderen: Gözde Aytemur, 28.04.2010.

- Çocuk Hakları Komitesi (2001), **Çocuk Hakları Komitesinin Sonuç Gözlemleri: Türkiye**, C: 15, S. 152.
- Darıcı, H., (2009), Şiddet ve Özgürlük: Kürt Çocuklarının Siyaseti. **Toplum ve Kuram**, S:2, s.17-42.
- Değirmencioğlu, S., (2007), Çocuk Hakları Penceresinden Basın: Eleştirel, Katılımcı ve Yapıcı Bir Bakış, (Der. S. Alankuş). **Çocuk Odaklı Habercilik**, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Denov, M., (2010), Coping with the Trauma of War: Former Child Soldiers in Post-Conflict Sierra Leone, **International Social Work**, C. 53, S.6, s. 791-806.
- Durna, T. ve Kubilay, Ç., (2010), Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde 'Polise Taş Atan Çocuklar' Örneği. **SBF Dergisi**, C. 63, S.5, s.51-85.
- Durgun, D., (20.06.2008), ***Türk medyası ve Kürt sorunu***, (11.12.2013), http://www.haberlink.com/haber.php?query=31741#.Uo_DvpXy-Sk
- Dursun, Ç., (2001), **Tv Haberlerinde İdeoloji**, Ankara: İmge Kitabevi.
- Dursun, Ç., (2004), 'Haberde Gerçekliğin İnşa Edilmesi' Ne Demektir?, **Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi,** (Der. Ç. Dursun), Ankara: Elips.
- Eğribel, E., (2011), **Türkiye Çocuk Hakları Anlayışı İçin Önsöz Yerine: Mevcut Düzen İçinde Uygarlık Dışı, Uluslar Ötesi Yeni Bir Kategori Olarak Çocukluk mu? Yoksa Uygarlık Krizini Aşacak Yeni Bir Dünya mı***?*, I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri, C. 2, S. 16, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Elhüseyni, D., (2009), Cezeavi: Değişen ve Görünmeyen Yüzler. **Toplum ve Kuram**, S.2, s. 9-16.

- Ercan, R., (2011), Modern Çocukluk Paradigması. **Zeitschrift für die Welt der Türken**, C.3, S.2, s. 85-98.
- Erdem, D., (2010), **Kürt Açılımı Sürecinde Medyada Kürt Sorununun Temsili,** 5. Karaburun Bilim Kongresi, 2 – 5 Eylül 2010.
- Erman, T., (2003), **Poverty in Turkey; The Social Dimension in Turkey: Poverty and Coping After Crises,** World Bank Report Publication.
- Fairclough, N., (2003), **Dil ve İdeoloji, Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji**, (Edt: B. Çoban ve Z. Özarslan), İstanbul: Su.
- Fırat, M. Ş., (1961), **Doğu İlleri ve Varto Tarihi**, Ankara: MEB.
- Fichter, J., (1990), **Sosyoloji Nedir?,** (Çev. N. Çelebi), Konya: S. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Fiske, J., (1996), **İletişim Çalışmalarına Giriş**, (Çev.S.İrvan), Ankara: Ark.
- Franklin, B., (1993). **Çocuk Hakları,** (Çev. A. Türker), İstanbul: Ayrıntı
- Gander, M.J. ve Gardiner, H. W., (1998), **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, (Çev.A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur), Ankara: İmge Yayınları.
- Gitlin, T., (1980), **The Whole World is Watching**, California: University of California Press.
- Gökalp, E., Ergül, H., Cangöz, İ., (2009), **Türkiye'de Yoksulluğun/Yoksulların Haber Medyasında Temsili**, 6. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 1-3 Ekim 2009, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Gürcan, H.İ., ve Batu, Ç., (2002), **Haber Sitelerinde İçerik Kalitesine Yönelik Bir Analiz**, VIII. Türkiye'de İnternet Konferansı, 19-21 Aralık 2002, İstanbul: Askeri Müze.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2006), **Türkiye Göç ve**

Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, Ankara: İsmat.

- Hall, Stuart (1981): **"The Determination of News Photographs".** (Eds. S. Cohen&J. Young). The Manufacture of News: Social Problems, Deviance and the Mass Media, London: Constable.
- Hall, S., (1981), **The Structured Communication of Events**, USA: OUP.
- Hall, S., (1988), "**The Social Production of News: Mugging in the Media",** Manufacture of News, (Eds. S.Cohen&J. Young), London: Constable.
- Hall, S., (1994), *"**Kültür, Medya ve İdeolojik Etki"***, Medya, İktidar, İdeoloji (Der.M. Küçük), Ankara: Ark
- Hall, S., (1997), ***"The Work Of Represantation***", Represantation: Cultural Represantation and Signifying Practices, London: Sage Publications.
- Hall, S., (1999), "***İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Calışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü*"**, Medya İktidar İdeoloji (Der.M. Küçük), Ankara: Ark.

- İHD Raporu (06.04.2006), **28 Mart 2006 Diyarbakır Olaylarına İlişkin İnceleme Raporu**, (14.11.2013), http://www.ihd.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=106:28-mart-2006-darbakir-olaylarina-k-celeme-raporu&catid=34:el-raporlar&Itemid=90

- İnal, M. A., (1995), Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu, **Toplum ve Bilim**, S.67, s.111-135.

- İnal, M. A., (1996), **Haberi Okumak,** İstanbul: Temuçin.

- İnal, K., (1999), Paternalist Politikanın İdeal Türk Çocuğu, **Ankara**

Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C.32, S.1, s. 195-212.

- İnceoğlu, Y., (18.09.2013), **17 Eylül'de gazeteler savaş çığırtkanlığı yaptılar,** (11.11.2013), http://t24.com.tr/haber/17-eylulde-gazeteler-savas-cigirtkanligi-yaptilar/239786.
- **İştah kabartan semt: Okmeydanı.** (10.06.2014). 18.06.2014, http://www.evrensel.net/haber/86027/istah-kabartan-semt-okmeydani.html#.U6NEKF7cbPw
- James, A., (2001), "Yeni çocukluk sosyolojisinde sorunlar, yaklaşımlar ve pratikler", (Çev: E. G. Kapçı). **Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk**, 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Jay, M., (1989), **Diyalektik İmgelem**, (Çev. Ü. Oskay), İstanbul: Ara.
- Kalkınma Merkezi Derneği (2005), **Zorunlu Göç ve Diyarbakır**, İstanbul: Etik
- Kälin, W., (2005), **Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler**, Ankara: İmaj
- Karaduman, S. ve Batu, N.M., (2011), Televizyon Haberlerinde Terörizm Olgusunun TRT'nin Haber Söylemi Bağlamında İncelenmesi, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.25, s. 360-374.
- Karatay, A., (2000), İstanbul'un Sokakları ve Çalışan Çocuklar. ***İ*stanbul Çocuk Kurultayı Araştırmalar**, İstanbul: İstanbul Çocuk Vakfı.
- Kejanlıoğlu, B., (2005), **Frankfurt Okulu'nun eleştirel bir uğrağı: İletişim ve Medya**, Ankara: Bilim ve Sanat
- Küçük, M., (2005), **Medya, İktidar,İdeoloji**, Ankara: Bilim ve Sanat

- Larrain, J., (1995), **İdeoloji ve Kültürel Kimlik,** (Çev. N. Domaniç), İstanbul: Sarmal.
- Mahmutoğlu, R., (2009), Yasama-Yürütme-Yargı Kıskacında Taş Atan Çocuklar. **Toplum ve Kuram**, S.2, s.71-78.
- Maksudyan, N., (2008), **Hearing the Voiceless-Seeing the Invisible: Orphans and Destitute Children as Actors of Social, Economic, and Political History in the Late Ottoman Empire**. Unpublished Thesis. Sabanci University.
- McQuail, D. ve Windahi S., (1997), **İletişim Modelleri,** (Çev. K.Yumlu), İstanbul: İmge
- Merten, K., (1995), **Inhaltsanalyse**, Opladen: Westdeutscher Verlag GmbH.
- Müderrisoğlu, S., (2006), Çalışmak ya da Çalışmamak: Bütün Mesele Bu!. **Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma**, s. 54-64.
- **Okmeydanı, 'riskli alan' ilan edildi.** (03.06.2014). 18.06.2014, http://www.evrensel.net/haber/85599/okmeydani-riskli-alan-ilan-edildi.html#.U6NC417cbPw
- Oskay, Ü., (2000), **Tek Kişilik Haçlı Seferleri**, İstanbul: İnkılap
- Ozansoy, C., (1999), Öznesini Arayan Nesneler: Çocuk ve Çocuk Hakları. **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, s. 39-62.
- Özçınar, M., (2009), "Popüler Bir Kimlik Olarak Milliyetçilik: Deli Kanlılığın Önlenemez Yükselişi". **Medya Milliyetçilik Şiddet**, (Der. B. Çoban), İstanbul: Su.
- Özkan, S. ve diğerleri (21 Kasım 2013), **Çocuk hakları bilincinin medya**

aracılığıyla geliştirilmesi, (26.12.2013), http://www.radikal.com.tr/yorum/cocuk_haklari_bilincinin_medya_araciligiyla_gelistirilmesi-1161996

- Özsever, A., (2004), **Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci**, İstanbul: İmge.
- Polat, O., (2002), **Çocuk, Şiddet ve Medya,** Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Postman, N., (1995), **Çocukluğun Yokoluşu**, (Çev, K. İnal), Ankara: İmge
- Poyraz, B., (2002), **Haber ve Haber Programlarında İdeoloji ve Gerçeklik,** Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Ramonet, I., (2000), **Medyanın Zorbalığı**, (Çev. A. Derman), İstanbul:Om.
- Schmitt, C., (2006). **Siyasal Kavramı**, *(*Çev. E. Göztepe), İstanbul: Metis.
- Sezgin, D. ve Wall, M., (2005), "Constructing the Kurds in the Turkish Press: A Case Study of *Hürriyet* Newspaper." **Media, Culture & Society,** C. 27, S.5, s.787–798.
- Shoemaker, P. ve Reese, S., (2002), "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", **Medya Kültür Siyaset,** (Der. S. İrvan), s. 127-180.
- Sholle, J.D., (2005), "Eleştirel çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye", **Medya,İktidar,İdeoloji**, (Çev. M. Küçük), s. 278-284.
- Sontag, S., (2008). **Fotoğraf Üzerine**, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Sönmez, M., (2003). **Filler ve Çimenler**: **Medya ve Finans Sektöründe Doğan / Anti-Doğan Savaşı**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Spring, J., (1991), ***Özgür Eğitim*,** (Çev.A. Ekmekçi), İstanbul: Ayrıntı

Yayınevi.

- Stevenson, N., (2008), **Medya Kültürleri Sosyal Teori ve Kitle İletişimi**, Ankara: Ütopya
- Şeran, E. A., (2010), **Devlet Bazı Çocuklar Büyüyünce Ne Olacağını Bilir!,** (10.11.2013), http://www.kongrekaraburun.org/eski/tam_metinler_2010/a_4_a/02_Eda_Asli_Seran.pdf
- Şirin, M. R., (2011), **Çocuk Hakları ve Medya**, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Talu, U., (2000), **Dipsiz Medya**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tan, M., (1994), "Çocukluk: Dün ve Bugün", **Toplumsal Tarihte Çocuk**, (Der. B. Onur), Sempozyum 23-24 Nisan, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Tan, M., (1989), Çağlar Boyunca Çocukluk. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** C.22, S. 1, s. 71-88.
- Teber, S., (1993), **Göçmenlik Yaşantısı ve Kişilik Değişimi**, Köln: Ortadoğu Yayınları.
- TESEV Raporu (2005), "**Türkiye'de Ülke İçinde Yerinden Edilme Sorunu: Tespitler ve Çözüm Önerileri".**
- TESEV Raporu (2006), "**Zorunlu Göç ile Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası".**
- Tezel, N., (2010), TMK Mağduru Çocuklar, **Çağımızda Hukuk ve Toplum**, C. 29, S. 6, s. 87-90.

- Timisi, N., (21 Ağustos 2010). **Medyada Hak Haberciliği,** (12.12.2011), http://www.bianet.org/biamag/medya/124294-medyada-hak-haberciligi
- Topuz, H., (2003), **II.Mahmud'dan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tosun, G. E. (2007), "Çocuklar ve Çocuk Haklarının Medyada Temsili", (Der. S.Alankuş), **Çocuk Odaklı Habercilik**, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Tosun, G.E. ve Kurt, H., (2007), "Kamusal Alanda Çocuk Hakları ve Haber Değeri: Türk Yazılı Basını Üzerine Bir Değerlendirme". **Çocuk ve Medya**, Ankara: Ebabil.
- Tuchman, G., (1978), **Making News: A Study in the Construction of Reality**, UK: Free Press
- Tuncer, G., (2010), "Çocuk Yargılamaları", **Güncel Hukuk**, S.4-76, s. 10-12.
- Tuzcuoğlu, M., (2 Ekim 2012). **Müge Tuzcuoğlu: Hopa'daki komşularım, 'Kürtler ne istiyor' diye sormaya başladı**, (10.05.2014), http://t24.com.tr/haber/muge-tuzcuoglu-hopadaki-komsularim-kurtler-ne-istiyor-diye-sormaya-basladi,214333
- Tüfekçi, S., (2003), **Kırsal Kesimlerden Büyükşehirlere Göç ve Göçün Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişiklikler (İstanbul Örneği),** Süleyman Demirel Üniversitesi, Master tezi.
- UNICEF (2007), **Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamalar-Hak Temelli Perspektif,** Dublin.

- Uysal, M., (2006), **Medya ve Şiddet**. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu, 20-21 Mayıs, 121-128.
- Ülkü, G., (2004), "Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi", **Haber Hakikat İktidar İlişkisi** (Der. Ç.Dursun), s. 371-390, Ankara: Elips
- Van Dijk, T., (2005), "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", **Medya, İktidar İdeoloji**, (Der. M. Küçük), s. 315-359, Ankara: Bilim ve Sanat.
- Van Dijk, T., (2008), **Discourse and Power : Contributions to Critical Discourse Studies**, Houndsmills: Palgrave Macmillan.
- Yağcıoğlu, S., (2010), "Yeni Çocukluğun Kurucuları Kürt Çocukların Siyaseti ve Siyaset Alanı Olarak Toplumsal Gösteriler". **Eğitim Toplum Bilim**, C.8, S.31, s. 88-114.
- Yılmaz, Ö. D., (2010), "Taş Atan Çocuklar ve Kahraman Psikologlar", **Eleştirel Psikoloji Bülteni**, S. 3-4, s. 37-45.
- Yılmaz, B., (2006), "Yakındaki Uzak: İstanbul'un Bir Kentiçi Mahallesinde Sosyal Dışlanma ve Mekansal Sürgün", **Türkiye'de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma**, (Der. F. Adaman ve Ç. Keyder), s. 27-39.
- Yörükoğlu, A., (1984), **Değişen toplumda Aile ve Çocuk**, Ankara: Aydın Kitapevi Yayınları.
- Yükseker, D. ve Ayata, B., (2007), İnkar Siyasetinden "İdare" Politikasına Kürtlerin Zorunlu Göçü, **Birikim,** S. 213, s. 42-46.

ÖZET

Bu tezde, 2000'li yıllarda toplumsal gösterilerde yer almaya başlayan çocukların yazılı basında yer alan haberlerinin çözümlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yazılı basından seçilen üç farklı gazetenin (*Hürriyet*, *Cumhuriyet* ve *Zaman*), 2006-2012 yılları arasındaki haberleri çözümlenmiştir. Tezde, içerik analizi, söylem analizi ve yüzyüze görüşmeler yer almaktadır. Dolayısıyla haberlerin çözümlenmesinin yanı sıra haberlere konu olan çocuklar ve onların çocuklukları bu çalışmanın temel unsurlarından birini oluşturmaktadır. Toplumsal gösterilerde yer alan ve eylemleri şiddetle bitişik olarak ele alınan çocuklar, medya tarafından "taş atan çocuklar" olarak adlandırılmış ve bu adlandırma toplum tarafından da yaygın bir tanıma dönüşmüştür. Bu tezde seçili gazetelerin çocuklar ve eylemlerine dair haber sunumlarında nasıl bir dil kullandığı, çocuk haklarını gözetip gözetmediği, arka plan bilgisinin olup olmadığı vb. incelenmiş ve bu hususlarda eleştiriler geliştirilmiştir. Sonuç olarak, toplumda var olan ortak çocukluk algısının toplumsal ve kültürel bir inşa olduğu düşüncesinden hareket eden bu tez, ideolojik olarak yapılandırılmış haber medyasının "taş atan çocuklar" haberleri ile toplumsal eşitsizliğin yeniden üretimindeki payını ortaya çıkarmaktadır.

ABSTRACT

In this thesis, it has been aimed to analyze the press news about children who began to take part in public demonstrations in the 2000s. For this purpose, news between 2006 and 2012 in three different newspapers (*Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Zaman*) selected from the written press were analyzed. This thesis involves content analysis, discourse analysis and face-to-face interviews. In this regard, the children under consideration and their childhoods constitute one of the main elements of this thesis, in addition to the analysis of the news about them. The children, who took part in public demonstrations and whose actions have been identified as violence, were referred to as "stone-throwing children" by the media, and this description has found widespread recognition in society as well. This thesis examines certain subject-matters, such as the use of language in the presentation of news, whether the rights of children are taken into consideration, whether background information is provided etc. Some criticisms have also been made on these subject-matters. As a result, setting out from the view that common childhood perceptions that prevail in society are the products of a social and cultural construction process, this thesis reveals the role of ideologically-structured media in the reproduction of social inequality by means of the news made about "stone-throwing children".